

Inpakken en wegwezen

Een onderzoek naar de verkoopwijze van konijnen en knaagdieren in de drie grootste dierenspeciaalzaakketens van Nederland

M.W. Klinkenberg

27 juni 2017

Inpakken en wegwezen

Een onderzoek naar de verkoopwijze van konijnen en knaagdieren in de drie grootste dierenspeciaalzaakketens van Nederland

Auteur:	Mees Klinkenberg
Datum:	27 juni 2017
Project:	Afstudeerscriptie Inpakken en wegwezen
Periode:	Februari – juni 2017
Onderwijsinstelling:	VHL University of Applied Sciences
Opdrachtgever:	Partij voor de Dieren
Afbeelding voorkant:	©NationalGeographic

Colofon

Onderwijsinstelling

Onderwijsinstelling	:VHL University of Applied Sciences :Diermanagement :Dier en Samenleving
Adres	:Agora 1 :8934 CJ :Leeuwarden
Telefoon	:058 284 6100
Afstudeercoördinator E-mail	:Dhr. H. Bezuijen (Hans) :hans.bezuijen@hvhl.nl
Eerste begeleider E-mail	:Mw. G. van Dinteren (Gabriëlle) :gabrielle.vandinteren@hvhl.nl
Tweede begeleider E-mail	:Dhr. A. Feenstra (André) :andre.feenstra@hvhl.nl
Onafhankelijk begeleider E-mail	:Dhr. M. Ruis (Marko) :marko.ruis@hvhl.nl

Opdrachtgever

Afstudeerbedrijf	:Partij voor de Dieren :Tweede Kamerfractie :Plein 2 :Postbus 20018 :2500 EA :Den Haag
Telefoon	:070 3183460
Contactpersoon Functie Telefoon E-mail	:Mw. S. van Voorthuizen (Stéphanie) :Ambtelijk Secretaris :070 318 3466 :s.vvoorthuizen@tweedekamer.nl

Student

Naam	:M. Klinkenberg (Mees)
Studentnummer	:000002916
E-mail	:mees.klinkenberg@hvhl.nl / mees.klinkenberg@hotmail.com

*Overname van de inhoud is toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding. VHL University of Applied Sciences en de auteur aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van adviezen.

*Alle foto's in de rapport (m.u.v. de kaft) zijn door de onderzoeker gemaakt en mogen onbeperkt worden gebruikt.

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie 'Inpakken en wegwezen', een eindrapportage van het onderzoek naar de verkoopwijze van konijnen en knaagdieren in de drie grootste dierenpeciaalzaakketens van Nederland. De scriptie is geschreven in het kader van de opleiding Diermanagement aan VHL University of Applied Sciences in Leeuwarden, en in opdracht van de Tweede Kamerfractie van de Partij voor de Dieren in Den Haag. Van februari 2017 tot en met juni van hetzelfde jaar ben ik bezig geweest met het onderzoek en het schrijven van deze scriptie.

De opdrachtgever heeft me de vrijheid gegeven om zelf mogelijke onderwerpen voor een scriptie aan te leveren. Samen hebben we de mogelijkheden besproken, en uiteindelijk is hier het onderwerp konijnen en knaagdieren in dierenpeciaalzaken uit voort gekomen.

Ik ben nooit een voorstander geweest van de laagdrempeligheid waarmee dieren gekocht kunnen worden. De resultaten uit dit onderzoek hebben me verbaasd en in zekere zin ook wel laten schrikken. Er is van alles mis bij dierenpeciaalzaken: van inadequate huisvesting van dieren, tot de verkoop van ongeschikte huisvestingsartikelen. Omdat ik niet geloof dat het onwil is, maar vooral te wijten is aan onwetendheid, hoop ik dat deze scriptie een positieve bijdrage kan leveren aan de wijze waarop particulieren een dier aanschaffen bij een dierenpeciaalzaak.

Tijdens de voorbereiding en uitvoering van het onderzoek, en het schrijven van de scriptie heb ik begeleiding gekregen van André Feenstra en Gabriëlle van Dinteren. De begeleidingssessies heb ik als prettig en nuttig ervaren, de op- en aanmerkingen van de twee laatstgenoemden hebben mij verder kunnen helpen om een scriptie in te leveren waar ik volledig achter sta. Daarnaast wil mijn onafhankelijk begeleider Marko Ruis bedanken voor de feedback die ik heb mogen ontvangen na de verdediging van het onderzoeksvoorstel, en die ook dit rapport zal gaan beoordelen. Tevens gaat mijn dank uit naar Henry Kuipers, die me heeft geholpen met het verwerken en presenteren van de grote hoeveelheid gegevens. Tot slot uiteraard de Partij voor de Dieren die mij de mogelijkheid heeft gegeven tot het schrijven van deze scriptie. De vrijheid die ik heb gekregen om alles naar wens in te vullen wordt eveneens erg gewaardeerd.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Mees Klinkenberg

Leeuwarden, juni 2017

Begrippenlijst

Besluit houders van dieren	Een besluit dat onderdeel is van de Wet Dieren, die regels stelt voor de omgang met gehouden productie- en non-productiedieren (Overheid.nl, 2014).
Dierenspeciaalzaak	Bedrijf dat zich heeft gespecialiseerd in de verkoop van dieren en dier-gerelateerde producten, zoals voeding en huisvestingsartikelen (ANW, z.d.).
Goede verzorging	Het houden van een dier op een wijze waarin de vijf vrijheden zoals vermeld in artikel 1.3 van de Wet dieren centraal staan, voor zover zulks redelijkerwijs kan worden verlangd (Overheid.nl, 2011).
Huisvestingsartikelen	In deze context artikelen die als doel hebben om er een dier in te laten leven, zoals hokken, kooien en overige verblijven (RVO, z.d.).
Knaagdieren	Een orde in het dierenrijk in de tak zoogdieren (Info.nu, z.d.). In dit onderzoek worden cavia's, goudhamsters, gerbils, ratten, muizen en Russische dwerghamsters onder knaagdieren verstaan.
Natuurlijk gedrag	Soorteigen gedragingen van een dier die zijn aangepast aan natuurlijke omstandigheden waarin het dier leeft en zodoende helpen om te overleven. Voorbeelden zijn voortplantingsgedrag, maternaal gedrag, foerageergedrag en territoriumgedrag (Cursus Dierenwelzijn, z.d.).
Vakbekwaam	Iemand die over degelijke vakkennis beschikt (Van Dale, z.d.). In deze context een medewerker van een dierenspeciaalzaak die in het bezit is van een certificaat, diploma of getuigenis waarvoor aantoonbare kennis over dierlijk gedrag en de verzorging een vereiste is.
Verkoopwijze	De manier waarop een product of dienst wordt geleverd aan een ander tegen betaling (Woorden.org, z.d.) In deze context de mondelinge- en schriftelijke informatie die wordt meegegeven bij de aankoop van een dier, de huisvesting van een dier in de speciaalzaak, en de huisvestingsartikelen die worden verkocht.
Vijf vrijheden	Erkenning van de intrinsieke waarde van dieren waarin deze vrij dienen te zijn van dorst, honger en onjuiste voeding; fysiek en fysiologisch ongerief; pijn, verwonding en ziektes; angst en chronische stress; en niet beperkt worden in hun natuurlijk gedrag (Overheid.nl, 2011).

Lijst met afkortingen

AO	Algemeen Overleg
DI	Discus
DS	Dierspecialist
EZ	Economische Zaken
GGD	Gemeentelijke Gezondheidsdienst
LICG	Landelijk InformatieCentrum Gezelschapsdieren
PP	Pets Place
PvdD	Partij voor de Dieren
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
VAO	Verslag Algemeen Overleg

Samenvatting

De titel van de scriptie 'Inpakken en wegwezen' refereert aan de eenvoudigheid voor consumenten om een levend dier aan te schaffen. Onder de 33 miljoen gezelschapsdieren die momenteel in Nederland leven, vallen 1.3 miljoen konijnen, en bijna 500 duizend knaagdieren. Ieder individu mag in principe konijnen, cavia's, goudhamsters, dwerghamsters, gerbils, ratten, en muizen houden. Er worden geregeld onderzoeken gepubliceerd naar eenzaamheid en ongerief bij konijnen en knaagdieren. De keerzijde van dit beleid is dat vrijwel al deze onderzoeken dezelfde conclusie hebben: konijnen en knaagdieren worden veelal op een ongeschikte wijze gehouden, met ongerief, vereenzaming en vroegtijdig overlijden tot gevolg. Daarnaast is het volgens de Koningin Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren slecht gesteld met de kennis van eigenaren over de verzorging en behoeften van deze dieren.

Dierenspeciaalzaken vervullen een belangrijke rol als het gaat om het welzijn van konijnen en knaagdieren, zij zijn immers de partij die de dieren leveren aan de consumenten. Het is daarom van wezenlijk belang dat een consument het verkooppunt verlaat met voldoende informatie over de verzorging en de behoeften van het dier. De hoofdvraag luidt dan ook: *'In hoeverre is de verkoopwijze van konijnen en kleine knaagdieren in dierenspeciaalzaken adequaat om de consument van een dusdanige hoeveelheid kwalitatief juiste informatie te voorzien dat een solide basis vormt voor de theoretische kennis over de verzorging van het dier, en hoe kan dit verbeterd worden?'*

Het antwoord op de hoofdvraag wordt gegeven aan de hand van de resultaten per deelvraag. De eerste deelvraag gaat over de aanwezigheid, kwaliteit en diepgang van de door de dierenspeciaalzaak verstrekte mondelinge en schriftelijke informatie. Het Besluit houders van dieren stelt immers dat de speciaalzaken daartoe verplicht zijn. De gesprekken zijn opgenomen, en de brochures meegenomen en later aan de hand van een zelf ontwikkelde rubric met puntensysteem geanalyseerd. De tweede deelvraag gaat over de situatie waarin levende dieren verkeren in de speciaalzaken. Deze zaken hebben een voorbeeldfunctie als het gaat om het huisvesten van dieren. Onderzocht is of consumenten het voorbeeld dat wordt gegeven klakkeloos kunnen overnemen. Bij de derde deelvraag worden de huisvestingsartikelen geïnventariseerd. Het LICG heeft minimale afmetingen per diersoort vastgelegd waaraan een verblijf dient te voldoen. Het doel van deze deelvraag is om het percentage verblijven te inventariseren dat al dan niet voldoet aan deze aanbevelingen. Bij deelvraag vier worden de drie verschillende ketens die behoren tot het onderzoek (Pets Place, Discus, en Dierspecialist) met elkaar vergeleken om te zien of er wezenlijke verschillen geconstateerd kunnen worden op de gebieden mondelinge- en schriftelijke informatieverstrekking, huisvesting van levende dieren, en huisvestingsartikelen.

Iedere vestiging die mondelinge informatie verstrekt heeft, heeft een onvoldoende gescoord (N = 43). 13 punten of meer, die verdeeld zijn over zeven indicatoren, zouden een voldoende opleveren. De punten schommelen tussen de 2.5 en de 12.5, met een gemiddelde van 6.6. Hetzelfde geldt ongeveer voor de schriftelijke informatie. Hier liggen de punten tussen de 0 en de 18, met een gemiddelde van 6 punten (N = 48). Het gemiddelde wordt omlaag getrokken door Dierspecialist. Deze keten heeft in 69% van de gevallen geen schriftelijke informatie op voorraad, waartoe ze wel verplicht zijn. Daarnaast is bijna 80% van de verblijven in speciaalzaken waarin dieren gehuisvest zitten te klein (N = 295). De huisvestingsartikelen scoren bij iedere keten een zware onvoldoende. Voor bijvoorbeeld goudhamsters is er van de 473 geïnventariseerde hamsterhokken, slechts één dat voldoet aan de oppervlakte-eisen.

De verkoopwijze is niet adequaat. Consumenten worden voorzien van onvoldoende, soms kwalitatief onjuiste, en onvolledige informatie. De kennis die wordt overgedragen bij de eventuele verkoop is te verwaarlozen, en vormt dus geen solide basis voor de theoretische kennis over de verzorging van het dier. Consumenten kunnen ook niet het voorbeeld volgen van hoe dieren in de winkel gehuisvest zijn, omdat dit vaak incompleet, of zelfs incorrect is. Dit is niet afhankelijk van de ketens, er zijn geen significante verschillen waargenomen. Enkele aanbevelingen zijn dat de huisvestingsartikelen die de dierenspeciaalzaken aanbieden in ongeveer 2/3^e van de gevallen niet verkocht zouden moeten worden. Dierenspeciaalzaken zouden de richtlijnen van het LICG moeten aanhouden, en samen in gesprek gaan om ongeschikte huisvestingsartikelen te weren. De opdrachtgever kan – na de formatie - kamervragen stellen en moties indienen over de gevonden resultaten.

Abstract

The heading of this thesis 'Pack and go' (Inpakken en wegezen) refers to the plain simplicity for individuals to buy a live animal. Among the 33 million companion animals currently living in the Netherlands, there are 1.3 million rabbits, and nearly 500 thousand rodents. Each individual is allowed to purchase rabbits, guinea pigs, golden hamsters, Djungarian hamsters, gerbils, rats, and mice. Studies about inconvenience and loneliness by rabbits and rodents are published regularly. The downside of this policy is the fact that nearly all studies have the same conclusion: rabbits and rodents are often held in an unfitting manner, resulting in inconvenience, paralysis and premature death. In addition, there are – according to the Dutch NGO 'Koningin Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren' – serious issues regarding the knowledge of owners about the caretaking and needs of the animals.

Pet stores play an important role within the welfare of rabbits and rodents; they are after all the ones who supply animals to individuals. It is therefore important that a consumer leaves the store with sufficient information about the caretaking of his/her animal. Therefore the research question is: *'To what extent is the sale of rabbits and rodents in pet stores sufficient to provide consumers with enough accurate information that provides a decent basis for the theoretical knowledge about the caretaking of the animal, and how can this be improved?'*

The answer to the main question will be given on the basis of the results per sub question. The first sub question has the aim to find out whether there is written information available in the store, and the quality and depth of the oral given information. The law requires pet stores to provide the information. The conversations are recorded and the brochures are taken, to analyse them both later on the basis of a self made rubric with a score system. The second sub question has the aim to see whether the housing situation of live animals in pet stores is adequate. Pet stores have an exemplary role when it comes to the housing of the animals. There is examined whether consumers can apply the given example to their own situation. For the third sub question an inventory of the cages is made which are intended for housing different species of companion animals. The LICG has set minimum sizes for cages which have the purpose to accommodate animals. By means of this inventory the research wants to determine the percentage of cages that may or may not comply with these recommendations. At the last sub question, the three pet store chains (Pets Place, Discus, and Dierspecialist) are compared to see if significant differences can become apparent on the areas of the given oral- en written information, the housing of live animals, and the cages.

Each store that provided oral information has scored insufficient on this subject (N = 43). A store could get a sufficient, if it scored 13 points or more, divided over seven indicators. The range of the points is between the 2.5 and the 12.5, with an average of 6.6. The same goes for the subject of written information. The range of the points lies between 0 and 18, with an average of 6 points (N = 48). Especially Dierspecialist is responsible for the low average. They had no written information in 69% of the stores, which they are obliged to provide. The live animals in the stores are often housed in a way that does not meet different criteria. For example, 80% of the cages in the stores with live animals is smaller than the recommendations of the LICG (N = 295). The empty cages score in all stores of all chains heavily insufficient. Especially golden hamsters are detached. For the inventory of 473 hamster cages, only one fulfilled the surface requirements from the LICG.

The sales method of the pet stores is anything but adequate. Individuals are provided with insufficient, sometimes incorrect and mostly incomplete oral and written information. The transfer of knowledge within the possible sale is negligible, and so this provides absolutely no solid basis for the theoretical knowledge about the caretaking and needs of an animal. Next to that, individuals should absolutely not follow the example of how animals are housed in pet stores, as this often gives an incomplete or even incorrect image. A recommendation is that in two third of the cases, the empty cages stores are selling should not be bought by individuals. A recommendation for the stores therefore is to keep the LICG guidelines in mind, and jointly remove the insufficient cages from the assortment. The client of this thesis can once again – after the process of forming a government – ask questions towards the minister which is responsible for animal welfare about the results of this research.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	13
1.1 Aanleiding	13
1.2 Probleemstelling	14
1.2.1 Ongerief bij gezelschapsdieren	14
1.2.2 De verkooppunten	14
1.3 Relevantie van het onderzoek	16
1.4 Doelstelling	17
1.5 Onderzoeksvragen	17
1.6 Afbakening thema.....	18
1.7 Leeswijzer.....	18
2. Methodiek.....	19
2.1 Type onderzoek.....	19
2.1.1 Literatuuronderzoek	19
2.1.2 Descriptief onderzoek.....	19
2.1.3 Observatieonderzoek.....	20
2.1.4 Inventarisatieonderzoek	20
2.2 Onderzoeksontwerp	21
2.3 Onderzoekspopulatie en steekproef	23
2.3.1 Pets Place	23
2.3.2 Discus	23
2.3.3 Dierspecialist.....	23
2.3.4 Steekproeven	23
2.4 Analysemethoden	24
3. Resultaten	27
3.1 Algemeen	27
3.2 Mondelinge informatieverstrekking	28
3.3 Schriftelijke informatie.....	30
3.4 Verblijven met levende dieren.....	31
3.5 Huisvestingsartikelen	34
4. Discussie	38
4.1 Methode discussie	38
4.2 Resultaten discussie	39

4.3 Implicaties voor vervolgonderzoek.....	39
5. Conclusie	40
6. Aanbevelingen	42
6.1 Aanbevelingen voor de opdrachtgever.....	42
6.2 Aanbevelingen voor de dierenspeciaalzaken	43
6.3 Aanbevelingen voor consumenten	43
Literatuurlijst.....	44
Literatuurlijst bijlagen	47
 Bijlagen.....	I
Bijlage I: soortbeschrijvingen onderzochte diersoorten.....	I
Bijlage II: beoordelingsrubric mondelinge en schriftelijke informatie	XVI
Bijlage III: Observatieformulier verblijven met levende dieren.....	XVIII
Bijlage IV: Inventarisatielijst en puntentelling huisvestingsartikel	XIX
Bijlage V: Score (met een maximum van 21) voor de juistheid van de verstrekte mondelinge informatie per vestiging van iedere keten, op basis van zeven aspecten over de aanschaf en verzorging van een dier	XX
Bijlage VI: Score (met een maximum van 21) voor de juistheid van de verstrekte schriftelijke informatie per vestiging van iedere keten, op basis van de zeven aspecten over de aanschaf en verzorging van een dier	XXI
Bijlage VII: Locaties die behoren tot de steekproeven	XXII
Bijlage VIII: Informatie mondelinge gesprekken per onderwerp.....	XXIII
Bijlage IX: Scores verblijven levende dieren per keten.....	LIV
Bijlage X: Totale scores individuele vestigingen	LV
Bijlage XI: Impressie situatie dierenspeciaalzaken	LVII

Figuren- en Tabellenlijst

Figuur 1: Overzicht probleemstelling

Figuur 2: Kaart van Nederland waarop de vestigingen zijn aangegeven die behoren tot de steekproef. Rood (N = 16) is Pets Place, groen (N = 16) is Discus, en blauw (N = 16) is Dierspecialist

Figuur 3: Scores voor de verblijven met levende dieren aan de hand van negen verschillende indicatoren met betrekking tot de inrichting en huisvesting

Figuur 4: Huisvestingsartikelen uit de steekproef per diersoort die voldoen aan de inhoud en/of oppervlakte afmetingen dat het LICG aanbeveelt

Tabel 1: De zeven indicatoren (incl. uitleg) waarmee de gegevens voor deelvraag 1 worden verzameld

Tabel 2: De acht indicatoren (incl. uitleg) waarmee de gegevens voor deelvraag 2 worden verzameld

Tabel 3: De indicator (incl. uitleg) waarmee de gegevens voor deelvraag 3 worden verzameld

Tabel 4: Uitsplitsing van de onderzoekseenheden

Tabel 5: Uitleg van de begrippen die tezamen de aanbevolen steekproefomvang bepalen

Tabel 6: Het aantal onderzoekseenheden (inclusief percentages) die behoren tot de steekproef, uitgesplitst naar keten

Tabel 7: Frequenties van uitspraken gedaan door medewerkers van dierenspecialzaken tijdens het verstrekken van mondelinge informatie over één of meerdere diersoorten. Correcte informatie is groengekleurd, incorrecte- of het uitblijven van informatie is roodgekleurd

Tabel 8: Voorbeeld van uitspraken waarmee medewerkers van verschillende dierenspecialzaakvestigingen elkaar tegenspreken

Tabel 9: De soorten schriftelijke informatie die is verstrekt, inclusief de frequentie en de beoordeling in punten (maximaal te behalen punten is 21)

Tabel 10: Het aantal verblijven met levende dieren uitgesplitst naar diersoort dat een x percentage heeft behaald op één van de negen indicatoren met betrekking tot de huisvesting en inrichting (groen is correct, rood is incorrect of onvoldoende)

Tabel 11: Uitkomsten van de steekproef voor de verblijven met levende dieren (N = 295) inclusief standaard error voor iedere onafhankelijke indicator, afkomstig vanuit het observatieformulier. De derde kolom geeft de percentages per indicator voor de theoretische populatie met een betrouwbaarheidsinterval van 95%

Tabel 12: Aantal geïnventariseerde huisvestingsartikelen (inclusief percentages) per diersoort die behoren tot de steekproef

Tabel 13: Aantal huisvestingsartikelen (inclusief percentages) afkomstig uit de steekproef per diersoort dat voor oppervlakte en/of inhoud voldoet aan de afmetingen die het LICG aanbeveelt (PP = Pets Place, DI = Discus, DS = Dierspecialist)

Tabel 14: Aantal hokken (uitgesplitst naar keten) dat al dan niet voldoet aan de afmetingen die het LICG aanbeveelt

Tabel 15: Het aantal hokken waarvan volgens de formule wordt verwacht dat ze wel/niet voldoen aan de afmetingen die het LICG aanbeveelt

Tabel 16: χ^2 met betrekking tot de huisvestingsartikelen per keten

1. Inleiding

Nederland telt momenteel ruim 33 miljoen gezelschapsdieren. Hieronder vallen circa 1,3 miljoen konijnen en 495 duizend knaagdieren. Tussen 2010 en 2014 is het aantal konijnen met 28 procent toegenomen, in dezelfde periode is het aantal knaagdieren afgenomen met 42 procent (HAS Hogeschool, Utrecht University; 2015).

Nadat op 1 februari 2015 de eerste positieflijst omgezet is in wetgeving, heeft demissionair staatssecretaris van Economische Zaken Martijn van Dam de beoordelingscriteria aangepast om zo tot een hernieuwde lijst te komen (Dierenwelzijnsweb, 2017). De lijsten zijn in januari jl. bekend gemaakt, en zouden vanaf juli 2017 in werking treden om zodoende de lijsten uit 2015 te vervangen (LICG, z.d.). Op 22 juni jl. is echter bekend gemaakt dat de invoering van deze lijsten minimaal een half jaar wordt uitgesteld (Stichting AAP, 2017). Volgens de systematiek van de nieuwe beoordelingscriteria kunnen (zoog)diersoorten op een positieflijst of op een negatieflijst gezet worden (Rijksoverheid, 2017).

Het konijn (*Oryctolagus cuniculus*), de cavia (*Cavia porcellus*), de bruine rat (*Rattus norvegicus*), de tamme muis (*Mus musculus domesticus*), de goudhamster (*Mesocricetus auratus*), de Russische dwerghamster (*Phodopus sungorus sungorus*) en de gerbil (*Meriones (Pallasiomys) unguiculatus*) zijn allemaal diersoorten die door de toetsingscommissie op de positieflijst te houden dieren zijn gezet, en mogen – zolang de wijze waarop niet in strijd is met het Besluit houders van dieren, of de Wet Dieren – door iedereen gehouden worden (Rijksoverheid¹, 2017). De hierboven genoemde diersoorten zijn doorgaans de enige soorten knaagdieren (met uitzondering van het konijn) die in dierspeciaalzaken verkocht worden (Pets place, z.d.). Een uitgebreide soortbeschrijving van deze diersoorten – onderdeel van het literatuuronderzoek - is te vinden in Bijlage I.

Dat diersoorten op de positieflijst staan, neemt niet weg dat een eigenaar maatregelen moet nemen om het dier op een verantwoorde wijze te verzorgen. Tijdens het houden dient het natuurlijk gedrag van het dier zo min mogelijk te worden beperkt. In de Wet Dieren en het Besluit houders van dieren zijn regels gesteld waar eigenaren van verschillende soorten dieren aan behoren te voldoen. Zo moet volgens de wet een gezelschapsdier over voldoende bewegingsruimte beschikken, en mag het geen onnodige angst of stress ervaren. In de wet en het besluit staat een grote hoeveelheid abstracte begrippen, en om de informatie laagdrempeliger te maken moet de verkoper (voor de aanschaf van een dier) zowel mondelinge als schriftelijke informatie verstrekken aan de koper die ten minste betrekking heeft op de verzorging, de huisvesting, het gedrag, en de kosten die het houden van een dier met zich meebrengt (Besluit houders van dieren, 2014, Artikel 3.17 lid 3).

1.1 Aanleiding

Een gebrek aan kennis veroorzaakt ernstig dierenleed, concludeerde de Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren op basis van een enquête die is uitgevoerd onder 19.000 huisdiereigenaren in het kader van ‘de week van het huisdier’ die elk jaar wordt georganiseerd door het Landelijk Informatiecentrum Gezelschapsdieren (LICG). Uit deze enquête bleek dat de helft van de huisdiereigenaren niet goed weet hoe een konijn of cavia verzorgd moet worden. Op de vraag ‘Kunnen konijnen en cavia’s het beste alleen gehouden worden of liever met een of meer soortgenoten samen’ antwoordde bijna de helft (47%) dat deze dieren het beste solitair gehuisvest kunnen worden, terwijl er uit verschillende onderzoeken door onder andere Wageningen UR is gebleken dat gedomesticeerde konijnen – net als konijnen in het wild – gelukkiger zijn als ze samen met soortgenoten leven (Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren, 2011).

Een zoektocht door krantenarchieven en andere (internet)bronnen geeft tientallen, zo niet honderden artikelen over eenzaamheid bij Nederlandse huisdieren. ‘Konijnen lijden in eenzaamheid’ (Baaij, Cliteur; 2004), ‘Aankoop huisdier zou met een handleiding moeten komen’ (NU.nl, 2017), ‘Hoogleraar: konijn ongeschikt als huisdier’ (NU.nl¹, 2017), en ‘Eenzaamheid bij huisdieren’ (Sophia-Vereeniging tot bescherming van Dieren, z.d.), zijn hier enkele voorbeelden van.

Het bovenstaande staat haaks op de uitspraak die voormalig staatssecretaris van Economische Zaken (portefeuille dierenwelzijn) Sharon Dijksma heeft gedaan in antwoord op Kamervragen van de Tweede

Kamerfractie van de Partij voor de Dieren in 2013. Naar aanleiding van het bericht dat er dode en uitgehongerde dieren aanwezig waren in een dierspeciaalzaak in Rotterdam (Politie.nl, 2013), werd gevraagd: 'Bent u bereid om het aantal verkooppunten van gezelschapsdieren fors te beperken?' De staatssecretaris gaf het volgende antwoord: 'Nee. Indien de verkoper vakbekwaam is, de koper goede voorlichting krijgt en de inrichting voldoet aan alle eisen dan kan een huisdier in mijns inziens verantwoord worden verkocht.' (Overheid.nl, 2013).

1.2 Probleemstelling

Er is geen gebrek aan literatuur omtrent huisdieren, voornamelijk Wageningen UR publiceert geregeld onderzoeken waar het welzijn van gezelschapsdiersoorten centraal staat.

1.2.1 Ongerief bij gezelschapsdieren

In 2010 publiceerden Wageningen UR en Utrecht University gezamenlijk een onderzoek naar ongerief bij gezelschapsdieren. De belangrijkste conclusies in dit rapport zijn dat konijnen, cavia's, ratten, muizen, hamsters, en overige kleine knaagdieren verschillende vormen van ongerief ondervinden door onder andere inadequate voeding en huisvesting (Leenstra et al., 2010). In 2009 publiceerde Wageningen UR een onderzoek naar ongerief bij konijnen, kalkoenen, schapen en eenden. Hieruit is eveneens de conclusie voortgekomen dat konijnen verschillende vormen van ongerief ervaren (Leenstra et al., 2009). In 2013 publiceerde Wageningen UR wederom in combinatie met Utrecht University een eindrapportage van het onderzoeksprogramma naar het welzijn van gezelschapsdieren. In dit onderzoek is een opsomming gegeven van redenen waarom kleine zoogdieren zoals konijnen, cavia's, fretten en ratten veelvuldig vroegtijdig overlijden. Een ander onderzoek van Utrecht University heeft welzijnsproblemen geïnventariseerd in de categorie bijzondere huisdieren, waarin ook cavia's duidelijk naar voren komen. Dit onderzoek richt zich – zoals de titel al doet vermoeden – voornamelijk op welzijnsproblemen die deze dieren in gevangenschap ondervinden (Vinke et al., 2011). Recentelijk is er een onderzoek uitgevoerd door de Dierenbescherming in samenwerking met Utrecht University die het welzijn van gezelschapskonijnen heeft gemonitord. Dit onderzoek stond aan de wieg van de campagne 'Happy konijn' (De Dierenbescherming, 2017). In het bovengenoemde is echter niet onderzocht of het ongerief en de inadequate huisvesting een gevolg is van een gebrek aan kennis, of enkel aan onkundig handelen van de houder.

1.2.2 De verkooppunten

In 2010 is er inventariserend onderzoek gedaan naar het aanbod en de welzijnsconditie van bijzondere huisdieren bij dierspeciaalzaken en tuincentra in Nederland (Hall, 2010). De belangrijkste conclusie is hier geweest dat de soortspecifieke informatie met betrekking tot huisvesting geregeld foutief is ingevuld bij de verblijven met levende dieren. De meest kwetsbare diersoorten die uit dit onderzoek naar voren komen zijn – onder de zoogdieren – het konijn, de cavia en de rat. Er is geconcludeerd dat deze meer dan eens huid-, nagel- en gebitsproblemen hebben, maag- darmproblemen, en dat ze agressief gedrag vertonen. De aanbeveling die uit dit onderzoek naar voren komt is dat dierspeciaalzaken een voorbeeldfunctie hebben, en dat ze hierdoor een belangrijke taak hebben om de dieren adequaat te huisvesten, zodat dit voorbeeld meegewogen wordt door de potentiële kopers (Hall, 2010). Een ander inventariserend onderzoek naar het aanbod en de welzijnsconditie van bijzondere huisdieren bij verkooppunten in Nederland ligt in lijn met het eerder genoemde onderzoek in deze alinea. Hierin wordt wederom geconcludeerd dat de kennisoverdracht meer dan eens te wensen overlaat bij de verkoop van een dier (Jonkman, 2010).

De Gemeenteraadsfractie van de Partij voor de Dieren in Utrecht heeft in 2016 een kleinschalig onderzoek gehouden naar de omstandigheden van dieren in dierspeciaalzaken in de stad Utrecht. Hieruit is gebleken dat konijnen en cavia's in de winkel regelmatig worden gehuisvest op een manier die het welzijn van de betreffende dieren (ernstig) kan belemmeren. Konijnen werden veelvuldig solitair gehuisvest, of samen met cavia's. Beide zijn geen geschikte manieren om een konijn te huisvesten. Daarnaast is geconcludeerd dat er meerdere speciaalzaken zijn die de dieren in een open verblijf heeft zitten, binnen handbereik van bezoekers. Deze dieren kunnen gedurende de hele dag (van boven af) geaaid en anderszins aangeraakt worden, wat de nodige stress met zich mee kan brengen (Partij voor de Dieren Utrecht, 2016).

Uit een onderzoek dat is uitgevoerd door de GGD Brabant in opdracht van het RIVM naar de kennis over zoönosen en hygiëne bij personeel in dierenpeciaalzaken en dierenasielen, is gebleken dat 77 procent van de ondervraagden (N = 26) niet bekend is met het woord zoönose, en dat 27 procent - van het totaal, ook na uitleg van het begrip - geen voorbeeld wist te noemen. Dit terwijl 15 procent van de dierenpeciaalzaak medewerkers wel eens een zoönose heeft gehad. 27 procent van de medewerkers in de onderzochte dierenpeciaalzaken heeft geen hier gerelateerde opleiding gevolgd (GGD Brabant, 2015).

Dierenpeciaalzaken worden meer dan eens gewezen op de verantwoordelijkheid die het verkopen van dieren met zich meebrengt. Alle dierenpeciaalzaken in Amsterdam hebben in 2014 een brief gekregen van het gemeentebestuur om dierendump te helpen voorkomen (Pel, 2014). De Koningin Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren riep in 2014 op tot een totaalverbod op de verkoop van dieren in tuincentra, dierenpeciaalzaken en op internet. De reden voor deze oproep is het feit geweest dat het particulier doden van honden en katten verboden werd, maar dat iedereen in theorie (pijnlijk) zijn of haar konijn, knaagdier, vogel of vis mag doden (RTL Nieuws, 2014). De Dierenbescherming is in 2013 een campagne gestart die gericht is op dierenpeciaalzaken. Deze heeft als doel gehad om de winkels te laten stoppen met de verkoop van gezelschapskonijnen, omdat er – volgens de Dierenbescherming – al genoeg van deze dieren in het asiel zitten. De boodschap is geweest dat als mensen écht een konijn willen, ze er ook een met een geschikt karakter, die goed in het huishouden past, in een opvangcentrum kunnen vinden (Het Parool, 2013).

De huidige wetgeving omtrent het houden en het gebruik van dieren kan niet voorkomen dat er nog veel dieren worden belemmerd in het welzijn, wat een negatieve invloed heeft op de kwaliteit van leven. Bewust, maar zeker ook onbewust worden er nog steeds onjuiste verzorgingsmaatregelen getroffen voor de aanschaf en tijdens het houden van het dier. De uitspraak die staatssecretaris Dijkema heeft gedaan is niet onjuist, als dieren verantwoord worden verkocht, en er genoeg informatie wordt meegegeven aan de koper, dan zou een dier (in haar ogen) verantwoord verkocht kunnen worden. Daarnaast omvat verkoopwijze meer dan enkel de informatievoorziening. Dierenpeciaalzaken hebben een voorbeeldfunctie, daarom zouden zij dieren op een adequate wijze moeten huisvesten, en enkel huisvestingsartikelen moeten verkopen die aan de behoefte van het dier kan voldoen.

Dat huisdiereigenaren over onvoldoende kennis beschikken om het dier de verzorging te bieden die het nodig heeft, kan tot gevolg hebben dat de dieren vroegtijdig overlijden. Konijnen kunnen bijvoorbeeld twaalf jaar oud worden, maar momenteel is de gemiddelde leeftijd van een gezelschapskonijn vier jaar (Schepers et al., 2009). Anderzijds kan een gebrek aan kennis tot gevolg hebben dat eigenaren vroegtijdig van hun dier af willen, omdat het bijvoorbeeld ziek wordt, of agressief gedrag vertoont. Er worden in Nederland dan ook op grote schaal dieren gedumpt. De aantallen zijn moeilijk te schatten, omdat er naar verwachting veel dieren worden achtergelaten in het bos of in een park die niet gevonden en/of gemeld worden. Volgens het Landelijk Kennisnetwerk Levende Have worden er per jaar circa 24.000 konijnen gedumpt of afgestaan. De helft van dit aantal komt terecht in opvangcentra, de andere helft gaat (op zeer korte termijn) dood. Cijfers van het aantal knaagdieren dat jaarlijks gedumpt of afgestaan wordt zijn niet bekend, maar volgens Levende Have loopt dit ook in de duizenden (Levende Have, 2013).

Daarnaast komt het geregeld voor dat dieren die van nature in groepen leven, in een dierenpeciaalzaak solitair in een verblijf zitten, en ook zo verkocht worden. Tot slot staan dierenpeciaalzaken vaak vol met dierbenodigdheden zoals huisvestingsartikelen die ongeschikt zijn om dieren in te huisvesten (Partij voor de Dieren, z.d.). Een concreet overzicht van de problemen is te zien in Figuur 1.

Figuur 1 overzicht probleemstelling

1.3 Relevantie van het onderzoek

In Nederland en andere westerse landen komen de ethische bezwaren tegen het gebruik en de behandeling van dieren steeds meer op de voorgrond. Er zijn veel NGO's die zich op dierenwelzijn richten, en hebben door donaties ook steeds meer te besteden (Stichting AAP, 2016). De Partij voor de Dieren zit sinds de laatste verkiezingen met 5 zetels in de Tweede Kamer, met twee zetels in de Eerste Kamer, 18 zetels in de Provinciale Staten, 12 in de Gemeenteraad, en 1 in het Europees Parlement (Parlement & Politiek, z.d.). In de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Spanje, Italië, Cyprus en Zweden zijn er soortgelijke partijen opgericht. In Duitsland, Portugal en Australië hebben deze partijen allemaal een zetel in het parlement (NOS, 2016). Op basis van het voorgaande kan er gesproken worden van een toenemende bewustwording in de (Nederlandse) samenleving met betrekking tot het verantwoord houden en gebruiken van dieren.

Het onderzoek heeft een theoretische, praktische en maatschappelijk relevantie. In paragraaf 1.1 is te zien dat de kennis van huisdiereigenaren over de verzorging vaak niet optimaal is. Er zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd naar het welzijn van konijnen en knaagdieren in zowel dierspeciaalzaken als bij consumenten thuis. De conclusies en aanbevelingen uit de onderzoeken hebben vrijwel allemaal dezelfde boodschap: er is nog een hoop winst te behalen om het welzijn van gezelschapsdieren in Nederland te verbeteren, mede door een goede informatievoorziening.

Zoals in paragraaf 1.2 is besproken is er veel onderzoek gedaan naar het welzijn van konijnen en knaagdieren, maar er is nog nauwelijks onderzoek gedaan naar de verkoopwijze van deze dieren in dierspeciaalzaken. Omdat dit voor huisdiereigenaren de start is van het leven met een gezelschapsdier, is onderzoek op dit gebied des te belangrijker. Ongeacht de houding van de eigenaar ten opzichte van het dier kan er - als er niet voldoende kennis is opgedaan over de behoeften - door de dierspeciaalzaak niet gegarandeerd worden dat de persoon aan wie het dier verkocht wordt voldoende kennis bezit om het een goede verzorging te bieden. Juist omdat er regelmatig blijkt dat Nederlandse gezelschapsdieren grote mate van ongerief ondervinden (zie paragraaf 1.1 en 1.2), is het van belang om terug te gaan in de keten, en te inventariseren of de informatieverstrekking en de algehele verkoopwijze voldoet aan de wet en de aanbevelingen van het LICG.

Het onderzoek is dus van belang voor de (beroeps)praktijk. Medewerkers van dierspeciaalzaken hebben naar verwachting ook het beste voor met de dieren die ze verkopen. Toch worden er bijvoorbeeld nog meer dan eens kale, ronde vissen verkocht waarvan uit onderzoek blijkt dat deze het welzijn van vissen ernstig belemmeren (Vissenbescherming, 2013). De beheerders zijn verplicht om een certificaat, diploma of getuigenis van vakbekwaamheid in bezit te hebben (Groenhorst, z.d.), maar aangezien er toch nog dergelijke problemen zijn omtrent de verkoop, kunnen deze bewijzen niet voorkomen dat er geen dieren mee worden

gegeven zonder de juiste (hoeveelheid) informatie. Dierenspeciaalzaken zijn ook gebaat bij een goede verzorging van de dieren. Daarom kunnen de uitkomsten van dit onderzoek zeker helpen bij verbetering van het beleid van de onderzochte ketens.

Daarnaast is het essentieel om potentiële eigenaren van gezelschapsdieren te voorzien van voldoende adequate informatie over de verzorging. De verwachting is namelijk dat er eveneens weinig mensen een gezelschapsdier aanschaffen met het doel om dit bewust te laten lijden en te belemmeren in het dierenwelzijn. Het gebrek aan kennis over de behoeften en verzorging heeft directe invloed op het welzijn van gezelschapsdieren. Konijnen zijn van nature bijvoorbeeld groepsdieren, maar toch wordt ongeveer driekwart van de konijnen solitair gehuisvest (Koningin Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren, z.d.). Op basis hiervan – en andere onderzoeken die zijn behandeld in paragraaf 1.2 - blijkt dat de eigenschappen en behoeften van konijnen bij veel mensen niet bekend zijn (Stichting konijnenbelangen, 2015).

Dieren die stress ondervinden kunnen agressief worden en de eigenaar bijten, krassen of op een andere manier intimideren (Knagers.net, z.d.). Het is dus van belang voor zowel mens als dier dat eigenaren van gezelschapsdieren het aankooppunt verlaten met voldoende kwalitatief juiste informatie, waardoor de mogelijkheid tot een gebrek aan kennis in ieder geval kan worden uitgesloten.

1.4 Doelstelling

Het doel van het onderzoek is om meerdere aspecten die behoren tot de verkoopwijze in kaart te brengen. De informatieverstrekking bij een vermeende verkoop, het voorbeeld dat de dierenspeciaalzaken geven op het gebied van huisvesting, en de geschiktheid van het aanbod huisvestingsartikelen. Op basis van de resultaten van het bovenstaande, zullen er aanbevelingen worden gegeven aan zowel de opdrachtgever, als de dierenspeciaalzaken.

1.5 Onderzoeksvragen

Op basis van de aanleiding, en de probleem- en doelstelling is er de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

In hoeverre is de verkoopwijze van konijnen en kleine knaagdieren in dierenspeciaalzaken adequaat om de consument van een dusdanige hoeveelheid kwalitatief juiste informatie te voorzien die een solide basis vormt voor de theoretische kennis over de verzorging van het dier, en hoe kan dit verbeterd worden?

Deze vraag is opgedeeld in verschillende deelvragen, die in combinatie met elkaar de hoofdvraag zullen beantwoorden. Deze luiden:

1. Hoe past de door de dierenspeciaalzaak verstrekte mondelinge en schriftelijke informatie in de eisen gesteld door het Besluit houders van dieren en de aanbevelingen van het Landelijk Informatiecentrum Gezelschapsdieren?
2. In hoeverre kan de huisvesting van dieren in de dierenspeciaalzaak door consumenten als graadmeter worden gebruikt voor een diervriendelijke situatie bij hen thuis na aanschaf van een konijn en/of knaagdier?
3. In hoeverre voldoen de huisvestingsartikelen die in de dierenspeciaalzaak te koop worden aangeboden aan Artikel 1.6 t/m Artikel 1.8 uit het Besluit houders van Dieren, en aan de aanbevelingen van het Landelijk Informatiecentrum Gezelschapsdieren met betrekking tot de afmetingen?
4. In welke opzichten verschilt de verkoopwijze van konijnen en knaagdieren bij drie onderzochte ketens, en hoe groot zijn deze verschillen?

1.6 Afbakening thema

Het onderzoek zal zich richten op de verkoopwijze van konijnen en knaagdieren in drie verschillende dierenpeciaalzaakketens in Nederland. Pets Place (191 vestigingen), Discus (98 vestigingen), en Dierspecialist (84 vestigingen). De drie ketens zijn bewust geselecteerd omdat deze in de top 3 staan van grootste dierenpeciaalzaakketens in Nederland, en omdat er in de conclusie een vergelijking kan worden gemaakt ten aanzien van het beleid van de verschillende ketens. Tuincentra worden op verzoek van de opdrachtgever niet meegenomen in het onderzoek.

De keuze om het onderzoek te richten op konijnen en knaagdieren is eveneens bewust gemaakt. Het is – gezien het tijdsbestek – niet mogelijk om vogels, vissen, reptielen en amfibieën bij het onderzoek te betrekken. Daarnaast is het aflezen van emoties, en het herkennen van stereotiep gedrag eenvoudiger bij zoogdieren dan bij de overige diercategorieën (Animalfreedom.org, z.d.).

Tot slot zijn niet alle aspecten in een dierenpeciaalzaak die enigszins betrekking hebben op het dierenwelzijn meegenomen in het onderzoek. Er is gekeken worden naar de huisvesting van de betreffende dieren in de winkel; dus of ze voldoende ruimte hebben, de bodembedekking geschikt is, en of ze leven in een groepsverband dat past bij de natuurlijke leefwijze. Daarnaast worden alleen de huisvestingsartikelen die zich op het moment van bezoek in de winkel aanwezig zijn meegenomen in het onderzoek. De afmetingen van de huisvestingsartikelen zouden in lijn moeten liggen met de aanbevelingen van het LICG, en andere aspecten zoals bijvoorbeeld de aanwezigheid van een (verkeerd) looprad, waar de staart van een dier in kan blijven steken. Er wordt ook onderzocht of de informatie die zowel mondeling als schriftelijk verstrekt wordt wel in lijn ligt met de regels in het Besluit houden van dieren, en – mits er voldoende informatie beschikbaar is – deze ook in lijn ligt met hetgeen dat het LICG aanbeveelt.

In het onderzoek wordt bewust niet meegenomen of de dieren door een foutieve fokmethode gebreken hebben, of de dieren ziekten hebben die niet op het eerste oog zichtbaar zijn, wat er met de dieren gebeurt als ze niet verkocht worden, en hoe de dieren vervoerd worden als ze eenmaal verkocht zijn. De keuze hiervoor is eveneens gemaakt op basis van de tijd die voor het onderzoek beschikbaar is. Dit zouden geschikte aanvullende onderzoeken zijn.

Dieren worden veelvuldig via internet gekocht (Feiten en Cijfers Gezelschapsdierensector, 2015). Omdat deze handel vaker het mikpunt is van campagnes, en omdat websites als Marktplaats verplichtingen hebben met betrekking tot de verkoop hiervan, zoals het plaatsen van een bijsluiter bij elke advertentie met levende dieren (RTL Nieuws, 2014), wordt deze vorm van de aanschaf van dieren eveneens niet onderzocht.

In het kort richt het onderzoek zich dus op de verkoopwijze van konijnen en knaagdieren in drie dierenwelzijnketens in de periode april/mei 2017 en de adequaatheid van de kennisoverdracht ten behoeve van dierenwelzijn op potentiële kopers van deze dieren.

1.7 Leeswijzer

Het eerstvolgende hoofdstuk richt zich op de methodiek die gebruikt is om de data te verzamelen en analyseren. In hoofdstuk drie worden vervolgens de verzamelde resultaten weergegeven. Hierna volgt de discussie, die zich naast de methode en de resultaten ook wijdt aan de aspecten die invloed kunnen hebben op de foutmarge, en ideeën voor geschikte vervolgonderzoeken. De resultaten worden vervolgens in hoofdstuk 5 omgesmolten tot een conclusie, en in hoofdstuk 6 worden er aanbevelingen gegeven voor de opdrachtgever, de dierenpeciaalzaken, en consumenten. Na de literatuurlijst zijn alle bijlagen opgenomen waar in de tekst steeds naar wordt verwezen.

2. Methodiek

In dit hoofdstuk wordt uitgelegd en onderbouwd welke fases er doorlopen zijn om gegevens te verzamelen die tezamen de onderzoeksvragen beantwoorden. De procedure zal behandeld worden, de instrumenten en de respondenten. Tevens wordt er in dit hoofdstuk ingegaan op de validiteit, representativiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. Het hoofdstuk is onderverdeeld in vier paragrafen: de verschillende typen onderzoek die gebruik zijn, het onderzoeksontwerp, de populatie- en steekproefomvang, en de analysemethoden.

2.1 Type onderzoek

De eerste paragraaf richt zich volledig op de verschillende onderzoeksmethoden die zijn gebruikt. Er zijn vier deelvragen waarvan de gegevens worden verzameld middels drie verschillende onderzoeksvormen. Het literatuuronderzoek dient als ondersteuning bij het beantwoorden van de eerste drie deelvragen. Daarnaast is er gebruik gemaakt van een descriptief-, observatie-, en inventarisatieonderzoek.

2.1.1 Literatuuronderzoek

Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk al is aangegeven, heeft het literatuuronderzoek een ondersteunende functie bij het beantwoorden van de deelvragen. Uit dit literatuuronderzoek – waarvan de resultaten te vinden zijn in Bijlage I – komen de minimale afmetingen waaraan huisvestingsartikelen per diersoort aan behoren te voldoen. Tevens is er een weergave van de behoefte van de verschillende dieren als ze in een kunstmatige omgeving worden gehouden én belangrijke (soortspecifieke) informatie waarvan de koper kennis dient te nemen bij aankoop om een goede verzorging, zonder beperkingen en ongerief, te kunnen garanderen. De instrumenten die de gegevens hebben verzameld ter beantwoording van de deelvragen, zijn allemaal ontwikkeld op basis van het literatuuronderzoek.

2.1.2 Descriptief onderzoek

De gegevens voor de eerste deelvraag – of en in hoeverre de door de dierenpeciaalzaak verstrekte mondelinge en schriftelijke informatie adequaat is, zijn verzameld middels een descriptieve onderzoeksmethode. Om de kwaliteit en adequaatheid van deze informatie te beoordelen is er een beoordelingsrubric ontwikkeld, die te vinden is in Bijlage II. De rubric bestaat uit zeven indicatoren waar een puntensysteem aan gekoppeld is (schaal 0 t/m 3). Deze indicatoren zijn: huisvesting, voeding, natuurlijk gedrag, leefwijze, verzorging, hanteren, en de kosten. Een respondent kan in elke categorie 0 t/m 3 punten halen afhankelijk van de juistheid en de diepgang van de informatie.

De indicatoren zijn afkomstig uit de soortbeschrijving van de verschillende diersoorten die te vinden is in Bijlage I. De schriftelijke informatie die is overhandigd, is naderhand geanalyseerd aan de hand van de rubric in Bijlage II. De mondelinge informatie is opgenomen, uitgetypt en eveneens geanalyseerd aan de hand van dezelfde rubric. Een respondent kan voor zowel de mondelinge- als de schriftelijke informatie maximaal 21 punten halen. Op basis van het literatuuronderzoek en het belang van sommige indicatoren is ervoor gekozen om aan een vestiging die 13 punten of meer behaalt een ‘voldoende’ voor dit onderwerp te verlenen.

Nadat de gegevens voor alle locatiebezoeken geanalyseerd zijn heeft iedere bezochte vestiging twee ingevulde rubrics inclusief een eindscore. Deze punten worden gebruikt bij het beantwoorden van de vierde deelvraag. De conclusie per onderzochte vestiging zal getrokken worden op basis van Artikel 3.17. ‘Informatieverstrekking bij verkoop of aflevering’ uit het Besluit houders van dieren. Dit artikel stelt dat de verstrekte informatie in ieder geval betrekking moet hebben op de verzorging, de huisvesting, het gedrag van het dier en de kosten die met het houden van het dier gepaard gaan. Mocht blijken dat één of meerdere van de bovenstaande onderwerpen niet aan bod komen, dan is het duidelijk dat de informatieverstrekking niet voldoet. Mochten deze onderwerpen wel aan bod komen, dan wordt op basis van de rubric de mate van juistheid en diepgang beoordeeld.

2.1.3 Observatieonderzoek

De gegevens voor deelvraag 2 – in hoeverre de huisvesting van dieren in de dierenspeciaalzaak door consumenten als graadmeter kan worden gebruikt voor de situatie bij hen thuis – zijn verzameld door middel van een observatieonderzoek. Voor deze deelvraag is er eveneens een lijst ontwikkeld – aan de hand van het literatuuronderzoek – die verschillende factoren meeneemt, en die te vinden is in Bijlage III. Een verblijf waarin levende dieren gehuisvest zijn kan punten krijgen voor negen verschillende indicatoren.

- Het aantal dieren per verblijf, of dit past bij de natuurlijke groepsverbanden;
- Opvallende combinaties zoals het huisvesten van verschillende diersoorten in één verblijf;
- De afmetingen (L x B x H) van het verblijf;
- De soort(en) bodembedekking (vezel, korrels, snippers en/of stro);
- De hoeveelheid (in % van de oppervlakte van het verblijf) verrijkmiddelen;
- Welke voeding er aanwezig is (droogvoer, hooi, en/of vers voer);
- De aanwezigheid van (vers) drinkwater;
- De aanwezigheid van stro;
- De aanwezigheid van een schuilplaats.

De puntenschaal die is verleend aan deze observatielijst verschilt per indicator. Voor ‘aantal dieren per verblijf’ kan 0 of 1 punt worden gescoord, dit kan immers enkel een juist of onjuist aantal zijn. Konijnen die solitair gehuisvest zijn krijgen bijvoorbeeld 0 punten, maar een verblijf met een konijn met één of meer soortgenoten krijgt 1 punt. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld goudhamsters, mocht deze met soortgenoten zitten dan krijgt het verblijf 0 punten, maar mocht juist deze solitair zitten, dan krijgt het verblijf met de goudhamster 1 punt. Voor de tweede indicator ‘opvallende combinaties’ kan 0 of -1 punt worden gegeven/afgetrokken. Een verblijf met een mengeling van soorten zoals een cavia en een konijn krijgt een punt aftrek. Zijn er geen soorten gemengd, dan krijgt het verblijf 0 punten. De ‘afmeting’ kan eveneens 0 of 1 punt opleveren, deze voldoet immers aan de aanbevelingen van het LICG, of doet dat niet.

De indicatoren ‘bodembedekking’, ‘voeding’, en ‘verrijkmiddelen’ kunnen allen 0, 0.5 of 1 punt toegewezen krijgen. Bij bodembedekking geldt: één soort krijgt 0 punten, twee soorten krijgt 0.5 punt, en drie soorten krijgt 1 punt. Bij voeding geldt eenzelfde soort systeem: enkel droogvoer krijgt 0 punten, droogvoer in combinatie met hooi krijgt 0.5 punt, en de twee laatstgenoemden in combinatie met vers voedsel krijgt 1 punt. Voor verrijking geldt: 0 – 5% (van de oppervlakte) krijgt 0 punten, 6 – 10% krijgt 0.5 punt, en meer dan 10% krijgt 1 punt.

Tot slot kunnen de indicatoren ‘stro’, ‘drinkwater’, en ‘schuilplaats’ allen 0 of 0.5 punt krijgen. Voor de afwezigheid hiervan worden steeds 0 punten gegeven, voor de aanwezigheid hiervan 0.5 punt. Deze indicatoren kunnen net als de eerste drie enkel juist of onjuist zijn. Een verblijf kan maximaal zes punten halen. Omdat niet iedere dierenspeciaalzaak precies evenveel verblijven met levende dieren heeft, worden de punten per verblijf, samen met het totaal te behalen punten, omgezet in percentages.

Na de analyse kan bepaald worden hoeveel punten ieder verblijf, en iedere vestiging heeft behaald. Dit kan resulteren in een voldoende of een onvoldoende, inclusief de zwaarte hiervan. Uiteindelijk is het van belang dat de huisvesting van de dieren in de dierenspeciaalzaak voldoet aan de eisen uit het literatuuronderzoek, en of deze manier van huisvesten klakkeloos overgenomen kan worden door potentiële kopers van een dier.

2.1.4 Inventarisatieonderzoek

De gegevens voor de derde deelvraag – in hoeverre huisvestingsartikelen voldoen aan de afmetingen die het LICG aanbeveelt – zijn verzameld door middel van een inventarisatieonderzoek. Om de huisvestingsartikelen die te koop worden aangeboden in de dierenspeciaalzaken te beoordelen, is gebruik gemaakt van een ontwikkelde inventarisatielijst die te vinden is in Bijlage IV. Op deze lijst is ingevuld welke huisvestingsartikelen er op het moment van de telling in de winkel aanwezig zijn, en of ze al dan niet voldoen aan de juiste afmetingen.

Omdat het aantal huisvestingsartikelen per vestiging verschilt, worden deze gegevens eveneens in percentages weergegeven. Iedere vestiging heeft dus een bepaald percentage 'geschikte' en 'ongeschikte' huisvestingsartikelen. Deze zullen worden gebruikt bij het vergelijken van de verschillende ketens bij de laatste deelvraag.

2.2 Onderzoeksontwerp

De vraag in hoeverre dierenspecialisten een adequate verkoopwijze hanteren, kan gekenmerkt worden als een frequentieonderzoeksvraag die beantwoord zal worden middels een beschrijvend surveyonderzoek. Het doel is immers om de verkoopwijze van deze ketens met elkaar te vergelijken, en een algemene conclusie te kunnen trekken over de theoretische populatie. Het onderzoek richt zich op de feiten, en niet op de achterliggende redenen, daarom is er sprake van een (kwantitatief) beschrijvend onderzoek (Baarda et al., 2012). De resultaten worden in gemiddelden en percentages weergegeven aan de hand van grafieken en tabellen. Tijdens het onderzoek is er in de huidige situatie niet ingegrepen, maar is deze slechts waargenomen. Er is dus sprake van een surveyonderzoek omdat het voornamelijk gaat om het verzamelen van informatie over bepaalde aspecten van de onderzoekseenheden. Er is sprake van momentopnames, vestigingen zijn eenmalig bezocht.

Na de analyse is er een conclusie getrokken waarin uitspraken worden gedaan over de onderzoekseenheden op basis van een selecte steekproef. De populatie van het onderzoek is hiervoor ingeperkt. De beoogde populatie (dierenspecialisten in Nederland), wordt verkleind naar de theoretische populatie (de ketens Pets Place, Discus en Dierspecialist), welke weer wordt verkleind naar een operationele populatie (vestigingen die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer), waar een doelgerichte steekproef uit is getrokken.

De hoofdvraag is onderverdeeld in deelvragen die beantwoord worden door middel van het meten van verschillende indicatoren. De eerste deelvraag - Hoe past de door de dierenspecialist verstrekte mondelinge en schriftelijke informatie in de eisen gesteld door het Besluit houders van dieren en de aanbevelingen van het Landelijk Informatiecentrum Gezelschapsdieren? - wordt aan de hand van de indicatoren in Tabel 1 beantwoord.

Tabel 1: De zeven indicatoren (incl. uitleg) waarmee de gegevens voor deelvraag 1 worden verzameld

Indicator	Uitleg
1. Huisvesting	De afmetingen (L x B x H) van het verblijf, de soortspecifieke bodembedekking, de soortspecifieke verrijkmiddelen, en de geschikte locatie voor het verblijf;
2. Voeding	Het juiste dieet, aanvullende soortspecifieke eisen, de aanwezigheid van vers drinkwater;
3. Natuurlijk gedrag	De manier van leven van het dier in zijn natuurlijke omgeving;
4. Leefwijze	De natuurlijke groepsgrootte van wilde populaties, de hiërarchie in deze, of de dieren overdag, in de schemering, of in de nacht actief zijn, en de levensverwachting;
5. Verzorging	De frequentie van het schoonmaken van het verblijf, welke middelen hiervoor gebruikt worden, waar de dieren tijdens de schoonmaak moeten verblijven, de manier waarop wordt schoongemaakt, hoe ziekteverschijnselen ontdekt kunnen worden, en overige soortspecifieke verzorging;
6. Hanteren	Of en hoe het dier (makkelijk) opgetild kan worden, of ze vluchtgedrag kunnen vertonen, of ze tam te maken zijn en of ze geschikt zijn in de directe omgeving van kinderen;
7. Kosten	Een kosteninschatting van de aanschaf en verzorging, en de dierenartskosten.

Alle hierbovengenoemde indicatoren worden geïnventariseerd middels een ordinale meetmethode op een schaal van 0 t/m 3.

De tweede deelvraag – over de manier waarop de dieren gehuisvest zijn in de dierenpeciaalzaak, en of dit als graadmeter kan worden gebruikt door consumenten – wordt eveneens beantwoord door verschillende indicatoren, deze zijn in Tabel 2 opgesomd.

Tabel 2: De acht indicatoren (incl. uitleg) waarmee de gegevens voor deelvraag 2 worden verzameld

Indicator	Uitleg
1. Aantal dieren	Of de dieren leven in aantallen die passen bij de groepsgrootte die hun soortgenoten in het wild hanteren (ook solitair);
2. Combinaties	Of er opvallende combinaties zijn van dieren die niet in lijn liggen met de natuurlijke verhoudingen;
3. Afmeting	De afmeting (L x B x H) van het verblijf;
4. Bodembedekking	Hoe divers de bodembedekking in het verblijf is;
5. Verrijking	Of er voldoende middelen 0 – 5%, 6 – 10%, >10%) in het verblijf aanwezig zijn waar de dieren mee kunnen spelen of anderszins gebruik van kunnen maken om verveling, stress, en stereotiep gedrag te voorkomen/verminderen;
6. Voeding	Welke soorten voeding er aanwezig zijn;
7. Drinkwater	Of er (vers) drinkwater binnen bereik van de dieren aanwezig is;
8. Huisje	Of de dieren de mogelijkheid hebben om zich te verschuilen in een huisje of anderszins beschutte plek.

Indicator 1 t/m 3 en 7 t/m 8 worden gemeten middels een nominale meetmethode op een schaal van 0 t/m 1. De indicatoren 4 t/m 6 worden gemeten middels een ordinale meetmethode op een schaal van 0 t/m 3.

De derde deelvraag – over de huisvestingsartikelen die worden aangeboden in de dierenpeciaalzaken – zal enkel gemeten worden aan de hand van de indicator in Tabel 3.

Tabel 3: De indicator (incl. uitleg) waarmee de gegevens voor deelvraag 3 worden verzameld

Indicator	Uitleg
1. Afmeting	De afmeting (L x B x H) van het verblijf.

Deze indicator wordt gemeten geïnventariseerd door middel van een nominale meetmethode op een schaal van 0 t/m 1.

Door middel van observeren en inventariseren zal vrijwel alle data worden verzameld. Er is gekozen voor een onopvallende observatie omdat het doel is om te kijken of dierenpeciaalzaken wel een geschikte verkoopwijze hanteren. Als er een aankondiging is geweest dan bestaat de kans dat de verkopers hier rekening mee houden bij de informatieverstrekking, wat de kans op een foutieve conclusie vergroot. Er wordt geobserveerd door middel van gestructureerde observatielijsten in Bijlage III en IV. Mondelinge informatie wordt daarnaast opgenomen en later uitgetypt. Deze informatie wordt net als de schriftelijke informatie geanalyseerd aan de hand van de rubric in Bijlage II.

Alhoewel de deelvragen door middel van verschillende soorten indicatoren gemeten worden, zijn de antwoordschalen wel hetzelfde. De gegevens voor de eerste deelvraag worden verzameld en krijgen 0 t/m 3 punten toegewezen. De tweede deelvraag bevat indicatoren die goed of fout kunnen zijn, en dus nominaal van aard zijn. Bijvoorbeeld op de vraag of het aantal dieren in het verblijf in lijn ligt met de groepsgrootte van de in het wild levende soortgenoten kan 0 of 1 gescoord worden. Als er twee indicatoren per categorie zijn dan is de puntentelling dus steeds 0 of 1. Bij categorieën met drie indicatoren is de puntentelling 0, 0.5 en 1. Bij de derde deelvraag geldt een schaal van 0 t/m 1.

Zoals eerder vermeld in dit hoofdstuk zal de observator in de verborgen rol van klant opereren. Mystery shopping is een term die hier geregeld voor wordt gebruikt. De kern is om feitelijk gedrag (en de gevolgen daarvan) te constateren, zover de mogelijkheid reikt om dit als klant te doen (Baarda, et al.¹; 2012).

2.3 Onderzoekspopulatie en steekproef

In deze context zijn de onderzoekseenheden vestigingen van de ketens Pets Place, Discus en Dierspecialist in Nederland. De totale populatie telt 373 vestigingen. Dit zijn de drie grootste dierenpeciaalzaakketens van Nederland: Pets Place heeft 191 vestigingen, Discus 98, en Dierspecialist 84. Voor de splitsing van de eenheid zie Tabel 4. Een overzicht van de locatiebezoeken is te vinden in Bijlage VII. De onderzoekseenheid bij de eerste en de vierde deelvraag is de dierenpeciaalzaak, bij de tweede deelvraag is de onderzoekseenheid het verblijf van de levende dieren, en bij de derde deelvraag het assortiment huisvestingsartikelen. Uiteindelijk wordt er een conclusie getrokken over de dierenpeciaalzaken, en daarom is dit de onderzoekseenheid die centraal staat.

Tabel 4: Uitsplitsing van de onderzoekseenheden

Hoofdcategorie	Locatie	Keten	Kenmerk
Dierenpeciaalzaken	Steden en dorpen in Nederland	Pets Place	Informatieverstrekking door medewerker, aanwezigheid brochures, huisvestingsartikelen en levende dieren
		Discus	
		Dierspecialist	

2.3.1 Pets Place

Pets Place is met 191 vestigingen de grootste dierenpeciaalzaakketen van Nederland. Het bedrijf is een samenwerking aangegaan met Boerenbond, een keten van tuincentra in het zuiden van het land. In 67 van de 191 vestigingen zitten Pets Place en Boerenbond onder één dak. Naast deze winkels heeft het bedrijf ook een uitgebreide webwinkel, hierin staan alle artikelen die ze verkopen, met uitzondering van levende dieren. Het bedrijf heeft op de website informatie beschikbaar over de aanschaf van een gezelschapsdier. Deze informatie heeft vooral betrekking op de herkomst, het gedrag, voeding, huisvesting en verzorging, gezondheid en de kosten (Pets Place, z.d.).

2.3.2 Discus

Discus is met 98 vestigingen eveneens een grote speler in de dierenpeciaalzaakbranche in Nederland. Discus is een overkoepelende organisatie waar dierenpeciaalzaken zich bij kunnen aansluiten. Bedrijven die lid worden dragen na aanmelding de naam Discus (Discus, z.d.). Het bedrijf heeft geen informatie op de website over de behoeften en verzorging van de dieren die ze verkopen.

2.3.3 Dierspecialist

Dierspecialist is met 84 vestigingen ook een grote speler. Dierspecialist is een overkoepeling van de bedrijven Faunaland en Dobey. Deze vestigingen kunnen de naam Dierspecialist dragen, maar ook Dobey of Faunaland op de gevel behouden. Net als bij Discus kunnen individuele zaken zich aanmelden bij Dierspecialist om zodoende deel uit te maken van een grotere overkoepelende organisatie met een uniform beleid. Op de website is informatie te vinden over de aanschaf van een konijn of knaagdier inclusief de benodigdheden (Dierspecialist, z.d.).

2.3.4 Steekproeven

In dit onderzoek is er sprake van een getrapte steekproef. De steekproef bestaat uit meerdere trekkingen, waarbij verschillende stadia afzonderlijk en achtereenvolgens worden onderzocht. Allereerst wordt er een steekproef getrokken uit dierenpeciaalzaken van de drie ketens die betrokken worden in het onderzoek. Dit

betreft een selecte steekproef, omdat er bewust steden en dorpen worden gekozen die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer. Vervolgens worden er binnen de speciaalzaken verblijven met levende dieren en huisvestingsartikelen geïnventariseerd.

Een belangrijk aspect – dat deels de omvang van de steekproef bepaalt – is de heterogeniteit van de onderzoekspopulatie. Omdat het onderzoek zich beperkt tot verschillende vestigingen van bepaalde ketens, is de verwachting dat de populatie vrij homogeen is. Een bedrijf als Pets Place heeft naar verwachting immers een uniform beleid omtrent de marketing en de verkoop van dieren. Voor het schatten van de proportie wordt de onderstaande formule gebruikt. Uitleg over de gekozen percentages is te vinden in Tabel 5.

$$n = N * z^2 * p(1 - p) / z^2 * p(1 - p) + (N - 1) * F^2$$

$$n = 373 * 1.65^2 * 0.75(1 - 0.75) / 1.65^2 * 0.75(1 - 0.75) + (373 - 1) * 0.10^2$$

n = de aanbevolen steekproefomvang

N = de omvang van de populatie

z = de standaardafwijking bij een betrouwbaarheid van x%. Wanneer er een betrouwbaarheidsniveau van 90% wordt gehanteerd, is z 1.65

p = de verwachting van de kans dat de inventarisatie een bepaalde uitkomst heeft.

F = de acceptabele foutmarge

(Baarda et al.², 2012)

Tabel 5: Uitleg van de begrippen die tezamen de aanbevolen steekproefomvang bepalen

Wat	Hoeveelheid	Uitleg
Acceptabele foutmarge	10%	De mate waarin een foutmarge acceptabel is.
Betrouwbaarheidsniveau	90%	De mate waarin met zekerheid een conclusie kan worden getrokken over de populatie.
Onderzoekspopulatie	373	Aantal vestigingen van de ketens die worden betrokken bij het onderzoek.
Verwachte mate van spreiding	75%	Omdat de populatie vrij homogeen is, en op basis van de informatie uit hoofdstuk 1 wordt de verwachte mate van spreiding op 75% gezet.
Aanbevolen steekproefomvang	45	De minimale aanbevolen omvang voor een representatieve steekproef.

2.4 Analysemethoden

Op basis van een steekproef, is het doel om een uitspraak te doen over de theoretische populatie. Er wordt daarom gebruik gemaakt van inductieve of inferentiële statistiek. Normaliter zou er bij een steekproef van 45 gebruik gemaakt worden van parametrische technieken, maar omdat de gegevens voornamelijk ordinaal worden geanalyseerd worden er non-parametrische technieken gebruikt (Baarda et al.³, 2012). Uiteindelijk gaat het om frequenties, hoeveel dierenspeciaalzaken hebben een inadequate verkoopwijze, en hoeveel hebben een adequate verkoopwijze, en het zal aan het einde dus worden weergegeven met grafieken, tabellen, en percentages.

Om te zien of de uitkomst van de steekproef berust op toeval, of dat er een significant verschil is tussen de verschillende ketens, is er gebruik gemaakt van de p-waarde, ofwel de overschrijdingskans. Het doel is om de p-waarde zo laag mogelijk te houden, zodat de kans op een foutieve conclusie sterk wordt verminderd. Om te bepalen en onderbouwen om de H0 (geen significant verschil) of H1 (een significant verschil) hypothese al dan niet te verwerpen, moet er bepaald worden welk overschrijdingsniveau wordt geaccepteerd. In onderzoeken die gebruik maken van een steekproef van <1000, wordt een overschrijdingskans van 5 procent ($\alpha = 0,05$) gehanteerd.

Na de analyse komt er een percentage uit van dierenspecialzaken die bijvoorbeeld geen schuilplaats voor de levende dieren hebben. Er mag op basis daarvan niet zonder meer geconcludeerd worden dat dat percentage geldt voor de gehele populatie. Het percentage voor de totale populatie zal er niet heel ver vandaan liggen, maar door de zogeheten toevalsafwijkingen kan het eigenlijke percentage hier iets hoger of lager van liggen. Het is daarom gebruikelijk om de schattingsfout te berekenen, zodat dit kan worden meegewogen in de conclusie. Hiervoor geldt de volgende formule.

$$\sigma p = \frac{\sqrt{p(1-p)}}{n}$$

σp = de schattingsfout
 p = percentage winkels met variabele x
 n = het aantal dierenspecialzaken

Aan de hand van de schattingsfout kan het betrouwbaarheidsinterval worden berekend. Daarvoor moet wel de steekproefproportie worden uitgerekend. De proportie kan eenvoudig berekend worden door het aantal metingen met eigenschap x te delen door het totaal aantal metingen. Op basis van het vorige kunnen er bijvoorbeeld conclusies worden getrokken dat er met 90% zekerheid kan worden gezegd dat er een x aantal dierenspecialzaken, die behoren tot de onderzochte ketens, is die geen schuilplaats aan de dieren aanbiedt.

Omdat de steekproef >25 is, zal er gebruik worden gemaakt van de Chi-Kwadraatprocedure om te zien in hoeverre er inderdaad conclusies kunnen worden getrokken over de theoretische populatie, en of er een significant verschil is tussen de drie onderzochte ketens. De verwachte frequentie, die nodig is voor de Chi-Kwadraatprocedure, kan berekend worden door een verblijf met indicator x te vermenigvuldigen met het totaal aan verblijven met indicator x en te delen door het totale aantal verblijven.

Om bij Chi Kwadraat uit te rekenen of er een significant verschil is tussen de onderzochte eenheden, moeten de vrijheidsgraden worden berekend. De waarde kan namelijk worden beïnvloed door het aantal rijen en kolommen. De vrijheidsgraden (Df) is het aantal kolommen min één, vermenigvuldigd met het aantal rijen min één. De formule hiervoor is

$$Df = (r - 1)(k - 1)$$

Df = vrijheidsgraden
 R = rijen
 K = kolommen

Door middel van de Kruskal-Wallis toets kan er voor de eerste deelvraag worden uitgerekend of de aanwezigheid en juistheid van de mondelinge- en schriftelijke informatie afhankelijk is van een bepaalde keten. Hiervoor wordt de onderstaande formule gebruikt.

$$H = \frac{12}{N(N+1)} \left(\frac{R_1^2}{n_1} + \frac{R_2^2}{n_2} + \frac{R_3^2}{n_3} + \dots + \frac{R_k^2}{n_k} \right) - 3(N+1)$$

H = χ^2
 N = totale populatie
 R = som per kolom
 n = aantal rijen per kolom

Om tot slot de puntentelling van de verschillende deelvragen pragmatischer te maken, zijn hieraan termen verleend. Bij deelvraag 1 – over de mondelinge en schriftelijke informatie – kan er per variabele maximaal 21 punten worden behaald. <6 punten is zwaar onvoldoende, 7 t/m 13 is onvoldoende, 14 t/m 17 is voldoende,

en >18 is goed. Als er 0 punten worden gescoord op de onderwerpen huisvesting, verzorging of kosten, dan is – ongeacht de rest van de punten – de informatieverstrekking onvoldoende. Bij de tweede deelvraag – over de huisvesting van dieren in de dierenspeciaalzaak – kunnen per verblijf maximaal 6 punten behaald worden. <4 punten is onvoldoende, 5 punten is voldoende, en 6 punten is goed. Een hok dat behoort tot de derde deelvraag – over de huisvestingsartikelen – kan enkel goed of fout zijn.

3. Resultaten

Het hoofdstuk resultaten is onderverdeeld in vijf paragrafen. 3.1 geeft een beknopte weergave over de onderzoekseenheden en de locatiebezoeken. De deelvraag met betrekking tot de informatieverstrekking is verspreid over twee paragrafen. 3.2 geeft de resultaten van de mondelinge informatieverstrekking, en 3.3 over de schriftelijke informatieverstrekking. Vervolgens worden in 3.3 en 3.4 de resultaten behorende tot de tweede – verblijven met levende dieren – en derde – huisvestingsartikelen – deelvraag behandeld. Tot slot heeft deelvraag vier – of er wezenlijke verschillen zijn tussen de ketens – geen aparte paragraaf gekregen, maar is deze geïntegreerd in de overige paragrafen per onderzoekseenheid. De paragrafen zijn zo opgebouwd dat een samenvatting van de resultaten bovenaan staat. Vervolgens worden de meer gedetailleerde resultaten besproken, vaak uitgesplitst naar diersoort en/of dierenspecialzaakketen. Een overzicht van de totale scores van iedere vestiging per deelvraag is weergegeven in Bijlage X.

3.1 Algemeen

In totaal zijn er 48 vestigingen behorende tot de ketens Pets Place, Discus en Dierspecialist in 35 verschillende dorpen en steden bezocht. In Figuur 2 zijn de locaties te zien. Iedere keten heeft hier een eigen kleur gekregen. In Bijlage VII is een lijst opgenomen met adresgegevens van alle vestigingen die behoren tot de steekproef.

Figuur 2: Kaart van Nederland waarop de vestigingen zijn aangegeven die behoren tot de steekproef. Rood (N = 16) is Pets Place, groen (N = 16) is Discus, en blauw (N = 16) is Dierspecialist

Er is hier geen sprake van een aselechte steekproef, maar een gerichte steekproef. Er is rekening gehouden met reisafstanden en de mogelijkheden om er met het openbaar vervoer te komen. Er is geprobeerd om in elke provincie (met uitzondering van Zeeland in verband met de reisafstand) minimaal twee dierenspecialzaken te bezoeken. Het streven is geweest om in elke vestiging mondelinge en schriftelijke informatie te verkrijgen, verblijven met levende dieren te observeren en inventariseren, en om het aanbod huisvestingsartikelen in kaart te brengen.

In hoofdstuk twee is er aangegeven welke steekproefomvang iedere onderzoekseenheid dient te hebben om een representatief beeld te verkrijgen over de theoretische populatie. Het aantal vestigingen moest minimaal 45 zijn (theoretische populatie 378, foutmarge 10%, betrouwbaarheidsinterval 90%, verwachte mate van spreiding 75%). Het aantal verblijven met levende dieren minimaal 284 (theoretische populatie 20.000, foutmarge 5%, betrouwbaarheidsinterval 95%, verwachte mate van spreiding 75%). Tot slot moesten er minstens 485 lege hokken meegenomen worden in het onderzoek (theoretische populatie 20.000, foutmarge 5%, betrouwbaarheidsinterval 99%, verwachte mate van spreiding 75%). In Tabel 6 is een overzicht te zien van deze steekproeven.

Tabel 6: Het aantal onderzoekseenheden (inclusief percentages) die behoren tot de steekproef, uitgesplitst naar keten

Keten	Pets Place	Discus	Dierspecialist	Totaal
Onderzoekseenheid				
Aantal bezochte vestigingen	16 (33.3%)	16 (33.3%)	16 (33.3%)	48
Aantal keer verstrekte mondelinge informatie	15 (34.9%)	15 (34.9%)	13 (30.2%)	43
Aantal keer verstrekte schriftelijke informatie	13 (48.2%)	9 (33.3%)	5 (18.5%)	27
Aantal verblijven met levende dieren	96 (32.5%)	111 (37.7%)	88 (29.8%)	295
Aantal lege hokken	285 (34.2%)	300 (36%)	249 (29.8%)	834

In de tabel is te zien dat het aantal bezochte vestigingen van iedere keten gelijk ligt. Alle overige onderzoekseenheden verschillen van elkaar.

3.2 Mondelinge informatieverstrekking

In de 48 dierspecialzaken is er 43 keer de mogelijkheid geweest tot een gesprek, waarbij vaak informatie is opgevraagd over meerdere diersoorten. In zijn totaliteit is er 155 keer informatie opgevraagd over de diersoorten, dus per gesprek is gemiddeld over 2.7 diersoorten gesproken.

In 90.4% van de gesprekken (N = 115) is er geen informatie verstrekt over de kosten die het houden van een dier met zich meebrengt. In 80% is er niets gezegd over het natuurlijk gedrag. In 29.6% van de gesprekken hebben medewerkers informatie over de huisvesting achterwege gelaten. Het is echter wel gebleken dat de informatie die gegeven is over de huisvesting geregeld foutief is. De frequentie van het geven van incorrecte informatie over bijvoorbeeld de huisvesting van een konijn ligt hoger dan de frequentie van het geven van correcte informatie. Medewerkers van 78.3% van de specialzaken hebben niets gezegd over de soortspecifieke dieeteisen van de soorten die ze verkopen. Overige onderwerpen worden ook regelmatig achterwege gelaten zoals leefwijze met 42.6%, verzorging met 44.3% en hanteren met 51.3%.

Geen enkele vestiging is erin geslaagd om alle punten te behalen. De scores (te vinden in Bijlage V) variëren tussen de 2.5 en de 12.5, met een gemiddelde van 6.6. Er is geen enkele vestiging die een voldoende (13 punten, zie paragraaf 2.1.2) heeft behaald bij dit onderdeel. Pets Place heeft 108 van de 315 punten behaald (43.3%), Discus 89.5 van de 215 (29.3%) en Dierspecialist 87 van de 273 (31.9%). Er is geen significant verschil gevonden tussen de correctheid van de mondelinge informatieverstrekking van de drie verschillende ketens (Kruskal Wallis, $\chi^2 = 5.18$, Df = 2, P = 0.05).

Naast het enkel toekennen van punten per categorie, is er ook geanalyseerd wat er precies gezegd is, en of deze informatie overeenkomt met het Besluit houders van dieren en de informatie die het LICG beschikbaar heeft gesteld. In Tabel 7 staan de frequenties van uitspraken met betrekking tot één van de zeven indicatoren opgesomd. Groengekleurd betekent dat er correcte informatie is gegeven, roodgekleurd betekent dat er incorrecte informatie, of geen informatie is gegeven.

Tabel 7: Frequenties van uitspraken gedaan door medewerkers van dierenspeciaalzaken tijdens het verstrekken van mondelinge informatie over één of meerdere diersoorten. Correcte informatie is groengekleurd, incorrecte- of het uitblijven van informatie is rood gekleurd

Soort Indicator		Konijn (N = 29)	Cavia (N = 36)	Goud hamster (N = 26)	Dwerg hamster (N = 16)	Gerbil (N = 1)	Rat (N = 6)	Muis (N = 1)	Totaal (N = 115)
Huisvesting	Correct	8	20	16	12	1	4	-	61 (53%)
	Incorrect	11	6	2	-	-	1	-	20 (17.4%)
	Niets	10	10	8	4	-	1	1	34 (29.6%)
Voeding	Correct	7	14	1	2	1	-	-	25 (21.7%)
	Incorrect	-	-	-	-	-	-	-	-
	Niets	22	22	25	14	-	6	1	90 (78.3%)
Verzorging	Correct	18	19	17	6	-	3	1	64 (55.7%)
	Incorrect	-	-	-	-	-	-	-	-
	Niets	11	17	9	10	1	3	-	51 (44.3%)
Natuurlijk gedrag	Correct	3	5	8	4	1	1	1	23 (20%)
	Incorrect	-	-	-	-	-	-	-	-
	Niets	26	31	18	12	-	5	-	92 (80%)
Leefwijze	Correct	11	20	20	12	1	2	-	66 (57.4%)
	Incorrect	-	-	-	-	-	-	-	-
	Niets	18	16	6	4	-	4	1	49 (42.6%)
Kosten	Correct	2	3	2	3	-	1	-	11 (9.6%)
	Incorrect	-	-	-	-	-	-	-	-
	Niets	27	33	24	13	1	5	1	104 (90.4%)
Hanteren	Correct	13	15	16	10	1	1	-	56 (48.7%)
	Incorrect	-	-	-	-	-	-	-	-
	Niets	16	21	10	6	-	5	1	59 (51.3%)

Uit de tabel blijkt dat alle onderwerpen – m.u.v. huisvesting, verzorging en leefwijze – in minder dan de helft van de gesprekken aan bod zijn gekomen. Kennis van voeding is bijvoorbeeld erg belangrijk, konijnen hebben namelijk hooi nodig voor een goed functionerend verteringsstelsel, en om de tanden te kunnen slijten. Als een cavia geen voer met toegevoegde vitamine C krijgt, kan dit zorgen voor ongerief met als gevolg vroegtijdig overlijden. Inzicht in de kosten is ook belangrijk, zodat een consument na aanschaf van het dier niet voor onaangename verrassingen komt te staan.

De informatie die een consument krijgt is erg afhankelijk van de vestiging. Medewerkers van de verschillende ketens - maar ook die behoren tot dezelfde keten - spreken elkaar geregeld tegen op verschillende onderwerpen. Tabel 8 laat een aantal van deze tegenstellingen zien.

Tabel 8: Voorbeeld van uitspraken waarmee medewerkers van verschillende dierenspeciaalzaakvestigingen elkaar tegenspreken

Indicator	Uitspraak
Huisvesting konijn	• 'Een konijn kan binnen alleen, maar dan moet het wel veel aandacht krijgen.' • 'Een konijn is natuurlijk hartstikke leuk. Overal op internet staat dat je er twee moet nemen, dat moet je dus niet doen, daar krijg je alleen maar problemen mee.' • 'Konijnen moeten net als cavia's echt met soortgenoten worden gehuisvest. Anders vereenzamen ze.' • 'Het voordeel van een konijn is dat je die alleen kunt houden.'
Huisvesting rat	• 'Ratten moeten echt samen, die kunnen niet alleen.' • 'Ratten verkopen we eigenlijk alleen maar per twee.' • 'Bij ratten moet je er eigenlijk maar één nemen.'
Hanteren hamster	• 'Hamsters vind ik zelf niet zo geschikt voor kinderen, die kunnen nog wel eens bijten.' • 'voor een kind zou je het beste een hamster kunnen nemen.'
Hanteren konijn en cavia	• 'Cavia's vinden knuffelen altijd fijn, een konijn wel vaak, maar niet altijd.' • 'Een cavia is lastig om mee te knuffelen, als hij dat echt zou willen dan kan een konijn.'

In Bijlage VIII zijn alle 43 gesprekken te vinden, inclusief het aantal toegekende punten per indicator voor iedere vestiging.

3.3 Schriftelijke informatie

Lid 1 van Artikel 3.17 uit het Besluit houders van dieren stelt dat een verkoper schriftelijke informatie verstrekt die de koper in staat stelt het dier zo goed mogelijk te verzorgen. Er is echter gebleken dat 21 (N = 48) vestigingen (43.8%) geen schriftelijke informatie op voorraad heeft, wat bij een daadwerkelijke aankoop zou betekenen dat ze ook niets mee kunnen geven. Daarnaast zijn er 12 speciaalzaken (20,8%) die brochures hebben meegeven welke aan de hand van de rubric 'zwaar onvoldoende' scoren. Vijf speciaalzaken (10.4%) geven schriftelijke informatie mee die een 'onvoldoende' scoren, en waarin de afmetingen van diervverblijven soms wel tot de helft kleiner staan aanbevolen dan de norm van het LICG. Daarnaast is er één keer (2.1%) een brochure meegegeven die een 'voldoende' scoort aan de hand van de rubric, en 9 keer (18.8%) een huisdierenbijsluiter van het LICG, die volgens de rubric een 'goed' scoort.

In elke vestiging is er gevraagd naar de aanwezigheid van schriftelijke informatie in de vorm van brochures. 27 vestigingen hebben na deze vraag dus informatiebrochures verstrekt aan de onderzoeker, welke – aan de hand van de rubric in Bijlage II - zijn beoordeeld. Iedere brochure kan net als de mondelinge informatieverstrekking, een maximum aantal punten halen van 21. In totaal zijn er zes verschillende soorten informatiebrochures meegegeven. Deze zes brochures inclusief puntentelling zijn te zien in Tabel 9.

Tabel 9: De soorten schriftelijke informatie die is verstrekt, inclusief de frequentie en de beoordeling in punten (maximaal te behalen punten is 21)

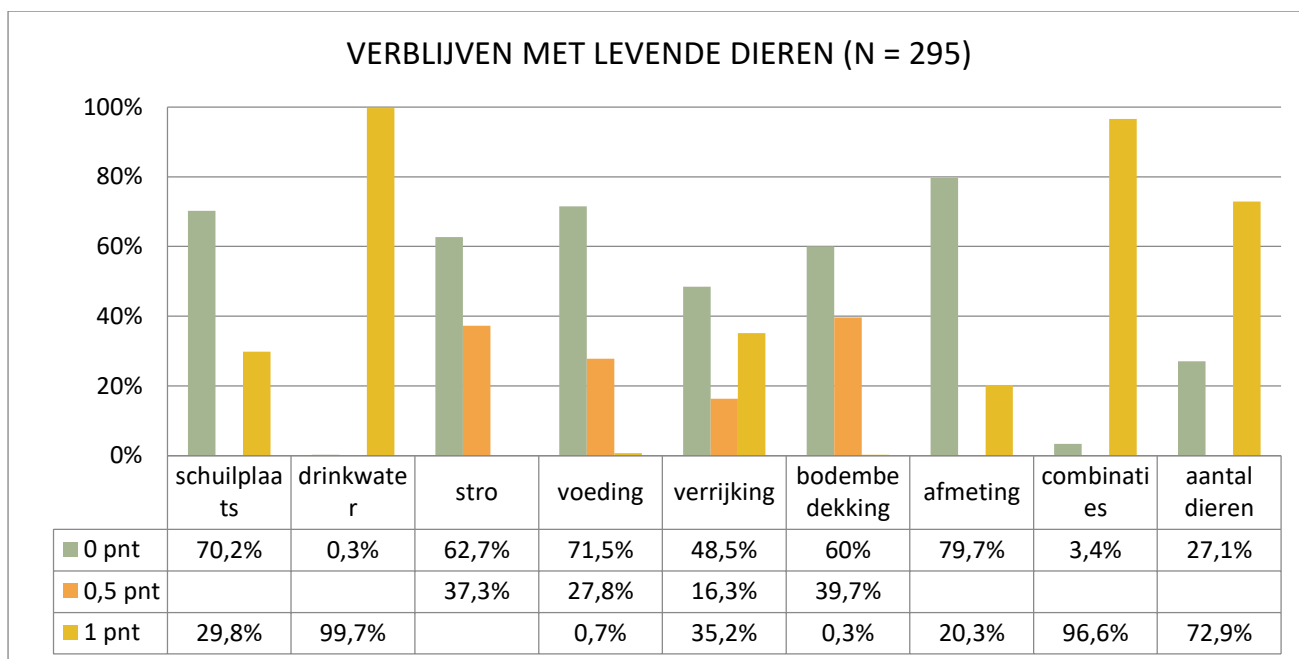
Soort schriftelijke informatie	Aantal keer verstrekt	Beoordeling (in punten)
LICG brochure	9	18
LICG kinderbrochure	1	4
Pets Place brochure	9	6,5
Discus brochure	5	9
Faunaland brochure	1	14
Dierspecialist konijnenziekten brochure	2	1
Geen	21	0

Pets Place heeft op dit onderdeel 130.5 van de 336 punten behaald (38.8%), Discus 103 van de 336 (30.7%) en Dierspecialist 52 van de 336 (15.5%). De behaalde punten variëren tussen de 0 en de 18, met een gemiddelde van 6. Het gemiddelde is hier voornamelijk omlaag getrokken door de slechte scores van Dierspecialist. Slechts in 31% van de vestigingen was er schriftelijke informatie aanwezig, waarbij in ruim 12% van de gevallen deze informatie zo ondermaats was, dat er slechts één punt aan kon worden toegekend. Pets Place scoort op dit onderdeel verreweg het beste, voornamelijk op de frequentie van de aanwezigheid van deze schriftelijke informatie. Er is hier echter geen sprake van een significant verschil (Kruskal-Wallis, $\chi^2 = 6.20$, Df = 2, P = 0.05). Een complete lijst met de puntentelling voor iedere vestiging is te vinden in Bijlage VI.

3.4 Verblijven met levende dieren

Lid 1 van Artikel 3.12 van het Besluit houders van dieren stelt dat het dier over voldoende bewegingsruimte moet beschikken. Omdat 'voldoende bewegingsruimte' relatief is, zijn de aanbevelingen van het LICG hier als norm voor genomen. 79.7% (N = 295) van de verblijven zijn kleiner dan de afmetingen dat het LICG aanbeveelt. In het Artikel staat eveneens dat een dier geen onnodigde angst en stress mag ervaren tengevolge van de wijze van de huisvesting. Toch geeft 70.2% van de verblijven de dieren niet de mogelijkheid om zich terug te trekken in een schuilplaats, en zijn zo gedurende de hele dag zichtbaar, en vaak ook binnen handbereik van bezoekers. Verrijking werkt stressverlagend, toch bevat 48.5% van de verblijven niet of nauwelijks verrijkmiddelen. In 30.5% van de verblijven zitten dieren gehuisvest in een foutief groepsverband.

In Figuur 3 zijn de totale resultaten van het observatieonderzoek dat deel uitmaakt van de tweede deelvraag weergegeven. Bij de variabelen 'aantal dieren', 'combinaties' en 'afmeting' heeft een verblijf steeds 0 of 1 punt kunnen behalen, het zijn nominale variabelen die goed of fout kunnen zijn. De variabelen 'bodembedekking', 'verrijkmiddelen' en 'voeding' geven de mogelijkheid tot 0, 0.5 of 1 punt, het zijn ordinale variabelen die ieder drie opties hebben. Tot slot kunnen de variabelen 'stro', 'drinkwater' en 'schuilplaats' 0 of 0.5 punt halen. Deze variabelen zijn net als de eerste drie ook nominaal, maar op het scoreformulier waarnaar eerder verwezen is, tellen de laatstgenoemde variabelen minder zwaar mee.

Figuur 3: Scores voor de verblijven met levende dieren aan de hand van negen verschillende indicatoren met betrekking tot de inrichting en huisvesting

De figuur maakt geen onderscheid tussen de verschillende ketens of diersoorten. Wat opvallend is:

- In 70% van de dierverblijven is er geen schuilplaats aanwezig.
- Alle verblijven – op één na – hebben vers drinkwater.
- In ruim 60% van de gevallen is er stro aanwezig naast andere bodembedekking zoals vezel, snippers of korrels.
- Minder dan 30% van de verblijven bevat hooi
- 35% van de verblijven heeft meer dan 10% verrijkmiddelen, in bijna 50% van de gevallen ligt dit percentage onder de 5%.
- Bijna 80% van de levende dieren leeft in een verblijf dat kleiner is dan de aanbevelingen van het LICG.
- Gemiddeld zit in bijna 30% van de verblijven dieren in een foutief groepsverband gehuisvest, dus konijnen en cavia's alleen, of goudhamsters juist samen. Bij konijnen, cavia's en gerbils is dit zelfs meer dan 50%. In bijna 5% van de gevallen zijn er diersoorten met elkaar gemengd. Dit is steeds een combinatie van cavia's en konijnen geweest.

Tabel 10, op de volgende pagina, geeft de precieze resultaten per indicator uitgesplitst naar de verschillende diersoorten.

Tabel 10: Het aantal verblijven met levende dieren uitgesplitst naar diersoort dat een x percentage heeft behaald op één van de negen indicatoren met betrekking tot de huisvesting en inrichting (groen is correct, rood is incorrect of onvoldoende)

Diersoort Indicator		Konijn (N = 65)	Cavia (N = 47)	Goudhamster (N = 50)	Dwerghamster (N = 91)	Gerbil (N = 9)	Rat (N = 17)	Muis (N = 16)	Totaal (N = 295)
Afmeting	Incorrect	56.9%	78.7%	98%	86.8%	88.9%	88.2%	62.5%	79.7%
	Correct	43.1%	21.3%	2%	13.2%	11.1%	11.8%	37.5%	20.3%
Voeding	Droogvoer	36.9%	59.6%	94%	85.7%	66.7%	88.2%	81.3%	71.5%
	Droog + hooi	63.1%	36.2%	6%	14.3%	33.3%	11.8%	18.7%	27.8%
	Droog + hooi + vers	0%	4.2%	0%	0%	0%	0%	0%	0.7%
Schuilplaats	Afwezig	90.8%	78.8%	68%	65.9%	55.6%	47.1%	25%	70.2%
	Aanwezig	9.2%	21.2%	32%	34.1%	44.4%	52.9%	75%	29.8%
Stro	Afwezig	40%	34%	74%	79.1%	55.6%	88.2%	87.5%	62.7%
	Aanwezig	60%	66%	26%	19 (20.9%)	44.4%	11.8%	12.5%	37.3%
Bodembedekking	1 soort	40%	36.2%	70%	71.4%	55.6%	88.2%	87.5%	60%
	1 soort + stro	60%	61.7%	30%	28.6%	44.4%	11.8%	12.5%	39.7%
	2 soorten + stro	0%	2.1%	0%	0%	0%	0%	0%	0.3%
Verrijking	0 – 5%	56.9%	61.8%	52%	41.8%	33.3%	47.1%	12.5%	48.5%
	6 – 10%	33.8%	19.1%	10%	5.5%	0%	23.5%	18.7%	16.3%
	>11%	9.3%	19.1%	38%	52.7%	66.7%	29.4%	68.8%	35.2%
Groepsverband	Incorrect	52.3%	51.1%	20%	0%	66.7%	29.4%	6.3%	27.1%
	Correct	47.7%	48.9%	80%	100%	33.3%	70.6%	93.7%	72.9%
Gecombineerd met andere diersoorten	Wel	10.8%	6.4%	0%	0%	0%	0%	0%	3.4%
	Niet	89.2%	93.6%	100%	100%	100%	100%	100%	96.6%
Drinkwater	Afwezig	1.5%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0.3%
	Aanwezig	98.5%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	99.7%

Op basis van het voorgaande kan er voor iedere indicator iets gezegd worden. In Tabel 11 staan de uitkomsten voor alle diersoorten en ketens tezamen. Voor de steekproef geldt dat er een percentage is van bijvoorbeeld het aantal verblijven waarvan de afmetingen onder de aanbevelingen van het LICG liggen. Dit percentage in combinatie met de standaarderror geeft (met een B.I. van 95%) de verwachte resultaten voor de theoretische populatie.

Tabel 11: Uitkomsten van de steekproef voor de verblijven met levende dieren (N = 295) inclusief standaard error voor iedere onafhankelijke indicator, afkomstig vanuit het observatieformulier. De derde kolom geeft de percentages per indicator voor de theoretische populatie met een betrouwbaarheidsinterval van 95%

Indicator	Percentage verblijven ($\pm$ S.E.)	95% betrouwbaarheidsinterval
Te kleine afmetingen	79.7% $\pm$ 2.3%	[77.4% ; 82%]
Enkel droogvoer aanwezig	71.5% $\pm$ 2.6%	[68.9% ; 74.1%]
Geen schuilmogelijkheid aanwezig	70.2% $\pm$ 2.6%	[67.6% ; 72.8%]
Geen stro aanwezig	62.7% $\pm$ 2.8%	[59.9% ; 65.5%]
Enkel één soort bodembedekking	60% $\pm$ 2.9%	[57.1% ; 62.9%]
Niet of nauwelijks verrijking aanwezig	48.5% $\pm$ 2.9%	[45.6% ; 51.4%]
Foutieve groepsverbanden	27.1% $\pm$ 2.6%	[24.5% ; 29.7%]
Huisvesting in combinatie met andere diersoorten	3.4% $\pm$ 1.1%	[2.3% ; 4.5%]
Geen drinkwater aanwezig	0.3% $\pm$ 0.3%	[0% ; 0.6%]

Wat voornamelijk opvalt is dat vijf van de negen indicatoren (afmeting, voeding, schuilplaats, stro en bodembedekking) onvoldoende scores in meer dan 50% van de gevallen bij de theoretische populatie. In Bijlage IX zijn de totale scores voor iedere keten weergegeven.

3.5 Huisvestingsartikelen

In zijn totaliteit zijn er 843 huisvestingsartikelen voor vier verschillende diersoorten geïnventariseerd. In Tabel 12 is het aantal artikelen per diersoort weergegeven. Omdat de artikelen geen onderscheid maken tussen de verschillende rassen konijnen, is er in de analyse gebruik gemaakt van de aanbevelingen voor de afmetingen van verblijven voor dwergkonijnen, konijnen van twee kilogram, en konijnen van vier kilogram. Hetzelfde geldt voor de huisvestingsartikelen bestemd voor hamsters, deze maken eveneens geen onderscheid tussen de verschillende soorten dus zijn ook deze artikelen geanalyseerd op basis van de behoeften van zowel goudhamsters als dwerghamsters.

Bij hokken voor dwergkonijnen voldoet 32.4% (N = 284) aan de oppervlakte eisen, bij konijnen van 2 kilogram is dit percentage al gedaald tot 1.4%, en bij konijnen van 4 kilogram tot 0%. Voor goudhamsters geldt dat 0.2% (N = 473) van de hokken hieraan voldoet, en bij dwerghamsters 0.6%. Bij cavia's is dit 9.6% (N = 73) en bij ratten 81.1% (N = 11). Het merendeel van de huisvestingsartikelen ligt onder de aanbevelingen van het LICG. Voornamelijk voor hamsters en voor konijnen boven de 2 kilogram zijn er weinig hokken beschikbaar die voorzien in de behoeften. Van het totale aanbod huisvestingsartikelen voldoet slechts 6.2% aan de norm.

Tabel 12: Aantal geïnventariseerde huisvestingsartikelen (inclusief percentages) per diersoort die behoren tot de steekproef

Diersoort	Aantal hokken	In %
Hamster	473	56
Konijn	284	35
Cavia	73	8
Rat	11	1
Totaal (N)	834	100%

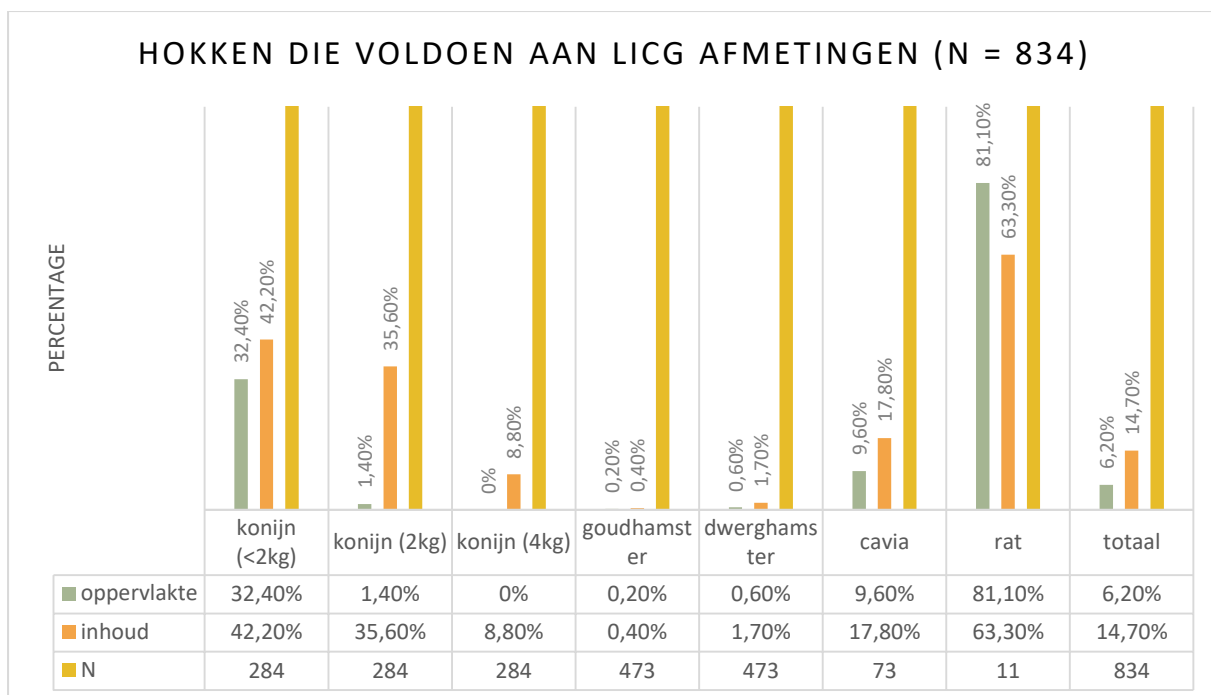
Opvallend is dat er een groot verschil zit in het aanbod huisvestingsartikelen. De verblijven voor hamsters omvatten meer dan de helft van het totale aanbod. Huisvestingsartikelen voor ratten omvatten slechts één

procent van het totale aanbod. Het LICG geeft aanbevelingen voor zowel de lengte, als breedte, als hoogte voor de huisvestingsartikelen van de verschillende diersoorten. In Tabel 13 is weergegeven hoeveel artikelen er per diersoort en per keten voldoen aan de normen die het LICG stelt.

Tabel 13: Aantal huisvestingsartikelen (inclusief percentages) afkomstig uit de steekproef per diersoort dat voor oppervlakte en/of inhoud voldoet aan de afmetingen die het LICG aanbeveelt (PP = Pets Place, DI = Discus, DS = Dierspecialist)

		PP	In %	DI	In %	DS	In %	Totaal	In %
Goudhamster	Opp.	1/141	<10	0/173	<10	0/159	<10	1/473	<10
	Inhoud	2/141	<10	0/173	<10	0/159	<10	2/473	<10
Dwerghamster	Opp.	2/141	<10	1/173	<10	0/159	<10	3/473	<10
	Inhoud	4/141	<10	4/173	<10	0/159	<10	8/473	<10
Konijn (dwerg)	Opp.	36/115	31,3	36/96	37,5	20/65	30,8	92/284	32,4
	Inhoud	53/115	46,1	41/96	42,7	26/65	40	120/284	42,2
Konijn (2kg)	Opp.	0/115	<10	2/96	<10	2/65	<10	4/284	<10
	Inhoud	41/115	35,7	34/96	35,4	26/65	40	101/284	35,6
Konijn (4kg)	Opp.	0/115	<10	0/96	<10	0/65	<10	0/284	<10
	Inhoud	9/115	<10	8/96	<10	8/65	12,3	25/284	<10
Cavia	Opp.	3/29	10,3	2/30	<10	2/14	14,3	7/73	<10
	Inhoud	9/29	31	4/30	13,3	0/14	<10	13/73	17,8
Rat	Opp.	0/0	<10	1/1	100	8/11	72,7	9/11	81,8
	inhoud	0/0	<10	1/1	100	6/10	54,5	7/11	63,6
Totaal		285		300		249		834	

Procentueel gezien komen huisvestingsartikelen voor ratten het beste uit de test, de oppervlakte van meer dan 80% van de verblijven voldoet aan de aanbevelingen van het LICG. Opvallend is dat er voor dwergkonijnen 32% (oppervlakte) en ruim 40% (inhoud) van de hokken voldoet aan de aanbevelingen. Moeten er konijnen van twee kilogram gehuisvest worden, dan daalt dit percentage tot 1.4% (oppervlakte) en 35.6% (inhoud). Voor konijnen van vier kilogram is er geen enkel – bij het onderzoek betrokken – verblijf groot genoeg qua oppervlakte. Naast de grotere konijnen zijn er vooral voor hamsters nauwelijks huisvestingsartikelen die voldoen aan de eisen. Slechts 0.2% tot 1.7% voldoet aan de eisen. Wat neerkomt op 1 tot 8 hokken op de 473. Figuur 4 geeft deze gegevens in grafiekvorm weer.

Figuur 4: Huisvestingsartikelen uit de steekproef per diersoort die voldoen aan de inhoud en/of oppervlakte afmetingen dat het LICG aanbeveelt

Voor de beantwoording van de laatste deelvraag moet er uitgerekend worden of het aantal huisvestingsartikelen dat voldoet afhankelijk is per keten. Het totaal (N) wijkt in Tabel 14 af van het werkelijke aantal. De reden hiervoor is eerder in dit hoofdstuk besproken. Konijnehokken zijn drie keer meegeteld (dwergkonijn, konijn 2kg, en konijn 4 kg). Hamsterhokken zijn twee keer meegeteld (goud- en dwerghamsters).

Tabel 14: Aantal hokken (uitgesplitst naar keten) dat al dan niet voldoet aan de afmetingen die het LICG aanbeveelt

Keten	Hokken voldoen	Hokken voldoen niet	Totaal
Pets Place	41	656	697
Discus	42	665	707
Dierspecialist	32	538	570
Totaal	115	1859	1974

Voor het waarnemen van een significant verschil moeten het aantal huisvestingsartikelen wat verwacht wordt wel/niet te voldoen worden uitgerekend. Dit zijn waarden die worden uitgerekend door het totaal van een variabele te vermenigvuldigen met het totaal van een keten, om dit vervolgens te delen door het totaal van alles. Tabel 15 laat deze berekeningen en de uitkomsten zien.

Tabel 15: Het aantal hokken waarvan volgens de formule wordt verwacht dat ze wel/niet voldoen aan de afmetingen die het LICG aanbeveelt

Keten	Hokken voldoen	Hokken voldoen niet	Totaal
Pets Place	$(115 * 697) / 1974 = 41$	$(697 * 1859) / 1974 = 656$	697
Discus	$(115 * 707) / 1974 = 41$	$(707 * 1859) / 1974 = 666$	707
Dierspecialist	$(115 * 570) / 1974 = 33$	$(570 * 1859) / 1974 = 537$	570
Totaal	115	1859	1974

Het aantal vrijheidsgraden (Df) betreft hier $(3 - 1)(2 - 1) = 2$. Er is geen continuïteitscorrectie nodig, omdat het aantal vrijheidsgraden meer dan 1 is. Om vervolgens de χ^2 te krijgen voor iedere afzonderlijke variabele, is de berekening $(W-V)^2/V$. W is in deze formule het waargenomen aantal dat al dan niet voldoet, V is hier het

verwachte aantal dat al dan niet zou voldoen. De uitkomsten van deze berekeningen zijn weergegeven in Tabel 16.

Tabel 16: Chi² met betrekking tot de huisvestingsartikelen per keten

Keten	Voldoen	Voldoen niet
Pets Place	0	0
Discus	0.02439	0.00150
Dierspecialist	0.03030	0.00186

Als deze waarden bij elkaar worden opgeteld krijg je $(0.02439 + 0.03030 + 0.00150 + 0.00186) = 0.05805 = \text{Chi}^2$. Bij een Alpha van 1%, wat wordt gehanteerd bij nominale variabelen, en Df 2 wordt de kritieke Chi² altijd 9.21 (Medcalc, z.d.). Nu is overduidelijk te zien dat $0.05805 < 9.21$. Dus omdat de Chi² lager ligt dan de kritieke Chi² kan geconcludeerd worden dat er géén significant verschil is. Samengevat is het aanbod huisvestingsartikelen dat wel/niet voldoet aan de aanbevelingen, niet afhankelijk per keten.

4. Discussie

Naar aanleiding van de uitspraak van voormalig staatssecretaris Dijkma die zei niets te zien in het beperken van het aantal verkooppunten van levende dieren, is het onderzoek naar de verkoopwijze van konijnen en knaagdieren uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in de mate van informatieverstrekking door de medewerkers van de dierenpeciaalzaken, de huisvesting van levende dieren in de winkel en het aanbod huisvestingsartikelen. Dit hoofdstuk is onderverdeeld in drie paragrafen: de methode discussie, de resultaten discussie, en implicaties voor vervolgonderzoek. Iedere paragraaf bevat ook kanttekeningen inclusief een kritische reflectie.

4.1 Methode discussie

Zoals al eerder in dit rapport aangegeven, is er in de steekproeven sprake van drie verschillende onderzoekseenheden: de vestigingen van de dierenpeciaalzaakketens, de verblijven met levende dieren, en de huisvestingsartikelen. In het hoofdstuk resultaten is al naar voren gekomen dat de steekproeven representatief zijn voor de totale populatie. Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat bij een eventuele herhaling van het onderzoek, de uitkomst hetzelfde zou zijn. Wat de resultaten van dit onderzoek kenmerkt als valide.

Er is steeds sprake geweest van momentopnames, vestigingen zijn eenmalig bezocht. De locatiebezoeken hebben op doordeweekse dagen tussen 09:00 en 18:00 plaatsgevonden. Doordat er is gekozen voor een eenmalig bezoek aan iedere vestiging, hangt de uiteindelijke score deels samen met het kennen en kunnen van de betreffende medewerker waarmee contact is gehad. De mogelijkheid bestaat namelijk dat er gesprekken zijn geweest met stagiaires en andere medewerkers in plaats van de verplicht gecertificeerde beheerder van de speciaalzaak. Dit kan invloed hebben gehad op de resultaten, doordat de kennis van deze medewerkers wellicht niet optimaal is, bestaat de kans dat de betreffende vestiging lager heeft gescoord op het onderdeel met betrekking tot de mondelinge informatieverstrekking. Overigens kan een consument bij een daadwerkelijke aankoop dezelfde medewerker/stagiair(e) treffen, en daarom is hier bij de puntentelling geen rekening mee gehouden. Daarnaast bestaat ook de kans dat er in een speciaalzaak net een nieuwe lading dieren is binnengekomen, waardoor de verblijven (tijdelijk) overvol zitten, of dat juist de lading nog binnen moet komen, waardoor de verblijven vrijwel leeg zijn en er in enkele (tijdelijk) maar één dier zit dat normaliter in groepsverband zou zitten. Ook dit heeft de resultaten kunnen beïnvloeden.

Voorafgaand aan de dataverzameling is er geen pilotstudy uitgevoerd. Dit had kunnen helpen om beter inzicht te krijgen in de verschillende aspecten van de speciaalzaak die mee worden genomen in het onderzoek, en zodoende de observatie- en inventarisatielijsten gestructureerder en efficiënter te maken. Na de eerste paar locatiebezoeken is er bijvoorbeeld pas besloten om de hoeveelheid (vastzittende) verrijking in de huisvestingsartikelen niet verder mee te nemen in het onderzoek. Dit zou enkel van belang zijn als ook de overige verrijkmiddelen, die los van de kooi te verkrijgen zijn, zouden worden meegenomen in het onderzoek.

Er is een weloverwogen beslissing gemaakt om de aanbevelingen van het LICG als norm te hanteren. De aanbevelingen voor de afmetingen lopen bij verschillende bronnen uiteen. Het LICG is een organisatie die mogelijk wordt gemaakt door verschillende spelers in de dierenbranche: NGO's, onderwijs- en wetenschapsinstellingen, en de overheid. Op basis van wetenschappelijke onderzoeken zijn de normen bepaald, en zijn daarom ook in dit onderzoek gehanteerd. Hetzelfde geldt voor de artikelen uit het Besluit houders van Dieren. Dijkma verwees hier al naar in haar antwoord op de kamervragen van de PvdD (zie paragraaf 1.1.), en zowel particulieren als houders van dieren voor commerciële doeleinden hebben zich aan dit besluit te houden.

Er zijn vestigingen van drie grote ketens onderzocht. Een onderzoek naar individuele dierenpeciaalzaken die niet behoren tot een bepaalde keten zou een grotere steekproef hebben omdat enerzijds de theoretische populatie vele malen groter is, en anderzijds de kans op een uniform beleid ten aanzien van bijvoorbeeld de verkoop gering is.

Op basis van de resultaten van dit onderzoek kan er niet gesteld worden dat dierenpeciaalzaken systematisch de wet negeren. Het Besluit houders van dieren stelt nadrukkelijk dat de er informatie over de voeding, huisvesting, kosten, etc. verstrekt moet worden bij de verkoop van een dier. Tijdens het onderzoek is er slechts sprake geweest van een vermeende aankoop, en niet een daadwerkelijke aankoop.

4.2 Resultaten discussie

Dit onderzoek is zeker een aanvulling op de al bestaande literatuur. Bij de probleemstelling in het eerste hoofdstuk is al benoemd dat er relatief veel onderzoeken worden gedaan naar ongerief bij konijnen en knaagdieren. Een onderzoek dat zich richt op zowel de kennisoverdracht, als de manier van huisvesten van dieren in de speciaalzaak, én een inventarisatie van de huisvestingsartikelen is nog niet eerder gedaan.

De resultaten liggen behoorlijk in lijn met de uitkomsten uit het literatuuronderzoek. Er is bekend dat de gemiddelde leeftijd van een Nederlands huiskonijn rond de vier jaar ligt, terwijl een konijn wel tot 12 jaar kan leven (Schepers et al., 2009). Inadequate verzorging werd hier als oorzaak voor gegeven. Daarnaast is uit het literatuuronderzoek eveneens gebleken dat veel konijnen en knaagdieren in foutieve groepsverbanden zijn gehuisvest, en dat ongeveer de helft van de eigenaren zich hier totaal niet van bewust is (Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren, 2011). Als in een dierenpeciaalzaak wordt verteld dat ratten of cavia's goed solitair kunnen leven, en deze dieren ook dusdanig worden gehuisvest in de speciaalzaak, dan krijgen potentiële kopers geen indicatie om deze vorm van huisvesting in twijfel te trekken.

Uit eerder onderzoek is gebleken dat soortspecifieke informatie geregeld onjuist is ingevuld bij verblijven met levende dieren (Hall, 2010). Nu blijkt dat de soortspecifieke informatie die mondeling wordt gegeven eveneens regelmatig foutief is, en de schriftelijke informatie in de meeste gevallen ondermaats is.

4.3 Implicaties voor vervolgonderzoek

De feiten zijn nu bekend, maar de beweegredenen van dierenpeciaalzaken nog niet. Een geschikt vervolgonderzoek zou daarom een onderzoek met een kwalitatieve opzet zijn, dat zich richt op de vraag waarom speciaalzaak de dieren huisvesten op een manier die hen niet voorziet in de fysiologische en ethologische behoeften. Hier zou kunnen worden onderzocht of het een gebrek aan kennis is, of enkel het uitblijven van het juiste gedrag. Tevens zou de onderzoeksmethode uit dit rapport gebruikt kunnen worden bij een soortgelijk onderzoek in tuincentra en individuele dierenpeciaalzaken welke niet behoren tot een specifieke keten. De twee rapporten zouden zodoende met elkaar vergeleken kunnen worden, om te zien of er wezenlijke verschillen waarneembaar zijn.

Om te achterhalen of medewerkers van dierenpeciaalzaken over voldoende kennis beschikken om een consument goed voor te lichten, zou er een kennistest uitgevoerd kunnen worden. Deze kan eveneens plaatsvinden in de onderzochte ketens. Een vragenlijst over de behoeften en verzorging van de verschillende dieren die ze verkopen met zowel open als gesloten vragen. Tot slot zou er een onderzoek uitgevoerd kunnen worden dat zich richt op de huisvestingsartikelen. Het merendeel voldoet niet aan de aanbevelingen, en sommige verblijven kunnen (ernstig) ongerief veroorzaken door de minimale afmetingen die ze hebben. Er kan een onderzoek met een kwalitatieve onderzoeksopzet worden uitgevoerd met als doel om te achterhalen waarom producenten op een dusdanig grote schaal ongeschikte huisvestingsartikelen produceren, en vrijwel geen verblijven die voldoen aan de LICG normen.

5. Conclusie

In dit onderzoek is gezocht naar een antwoord op de vraag: *‘In hoeverre is de verkoopwijze van konijnen en kleine knaagdieren in dierenspeciaalzaken adequaat om de consument van een dusdanige hoeveelheid kwalitatief juiste informatie te voorzien die een solide basis vormt voor de theoretische kennis over de verzorging van het dier, en hoe kan dit verbeterd worden?’* Hiervoor is een kwantitatieve onderzoeksmethode gebruikt die verschillende aspecten behorende tot de verkoopwijze inventariseert en beoordeelt. Allereerst wordt er voor iedere deelvraag een subconclusie getrokken. Deze zullen tezamen de hoofdvraag aan het einde van dit hoofdstuk beantwoorden.

1. In hoeverre past de door de dierenspeciaalzaak verstrekte mondelinge en schriftelijke informatie in de eisen gesteld door het Besluit houders van dieren en de aanbevelingen van het LICG?

Geen enkele dierenspeciaalzaak is erin geslaagd om mondelinge informatie te verstrekken (N = 43) die meer dan 13 punten behaalt aan de hand van de rubric, en dus een voldoende heeft gekregen. Belangrijke onderwerpen worden vaak achterwege gelaten. Voornamelijk over de kosten (90.4%), voeding (78.3%), en het natuurlijk gedrag (80%) wordt vaker niet dan wel gesproken (N = 115). De informatie die wel gegeven wordt is regelmatig ondermaats of zelfs onjuist. De frequentie van het geven van foutieve informatie over de huisvesting van een konijn ligt hoger dan de frequentie van het geven van correcte informatie over dit onderwerp.

Lid 1 van Artikel 3.17 uit het Besluit houders van dieren stelt dat een verkoper schriftelijke informatie verstrekt die de koper in staat stelt het dier zo goed mogelijk te verzorgen. 18.8% van de dierenspeciaalzaken (N = 48) heeft op dit onderdeel een ‘goed’ gescoord, door het meegeven van huisdierenbijsluiters van het LICG. Één vestiging (2.1%) heeft een voldoende gekregen, en 35.4% van de speciaalzaken kreeg een ‘onvoldoende’ of ‘zware onvoldoende’. 43.8% heeft geen brochures op voorraad, waardoor ze bij een daadwerkelijke aankoop ook niets aan de koper kunnen verstrekken.

Medewerkers van verschillende dierenspeciaalzaken spreken elkaar op verschillende onderwerpen geregeld tegen. Over de natuurlijke groepsverbanden van konijnen, cavia’s en ratten, welke dieren geschikt zijn voor kinderen, en welk dier makkelijk is om te hanteren. Op basis van het voorgaande kan geconcludeerd worden dat de verstrekte mondelinge informatie in geen enkel geval past in de eisen uit het Besluit houders van dieren en de aanbevelingen van het LICG. De schriftelijke informatie voldoet hier slechts in 20.9% van de gevallen aan.

2. In hoeverre kan de huisvesting van de dieren in de dierenspeciaalzaak door consumenten als graadmeter worden gebruikt voor een diervriendelijke situatie bij hen thuis na aanschaf van een konijn en/of knaagdier?

79.9% (N = 295) van de verblijven in dierenspeciaalzaken waarin levende dieren zijn gehuisvest hebben afmetingen die onder de aanbevelingen van het LICG liggen, in 71.5% van de verblijven is er enkel droogvoer aanwezig, 70.2% geeft het dier geen mogelijkheid zich te verschuilen, en 62.7% van de verblijven bevat geen stro. Een aantal van de bovenstaande factoren zijn noodzakelijk voor de levenskwaliteit van het dier. Geen schuilmogelijkheden, een gebrek aan (voldoende) verrijking, en het leven in een foutief groepsverband komen de ethologische behoeften van de dieren niet ten goede. Te kleine afmetingen, en een gebrek aan een veelzijdig dieet heeft een nadelige invloed op de fysiologische behoeften. Door de vele fouten die worden gemaakt ten behoeve van de huisvesting van levende dieren kan geconcludeerd worden dat consumenten dit voorbeeld niet als graadmeter kunnen gebruiken voor een diervriendelijke situatie bij hen thuis.

3. In hoeverre voldoen de huisvestingsartikelen die in de dierenspeciaalzaak te koop worden aangeboden aan Artikel 1.6 t/m 1.8 uit het Besluit houders van dieren, en aan de aanbevelingen van het LICG met betrekking tot de afmetingen?

Verreweg de meeste huisvestingsartikelen die zijn geïnventariseerd voldoen niet aan de afmetingen die het LICG aanbeveelt. De afmetingen zijn gebaseerd op het feit dat volgens het Besluit houders van dieren een hok de dieren niet mag beperken in de fysiologische en ethologische behoeften. Voor dwergkonijnen ligt 32.4% (N = 284) van de hokken op- of boven de minimale afmetingen, voor konijnen van 2 kilogram is dit percentage al

gedaald naar 1.4%, en voor konijnen van 4 kilogram naar 0%. Voor goudhamsters voldoet 0.2% (N = 473) van de hokken aan de oppervlakte eisen, en bij dwerghamsters 0.6%. Bij cavia's is dit 9.6% (N = 73) en bij ratten 81.1% (N = 11). Voor alle – in het onderzoek meegenomen – dieren voldoet 6.2% (N = 1974) aan de norm die het LICG gesteld heeft. Het aanbod van huisvestingsartikelen voldoet dus in zeer geringe mate aan het Besluit en de aanbevelingen.

4. In welke opzichten verschilt de verkoopwijze van konijnen en knaagdieren bij de drie onderzochte ketens, en hoe groot zijn deze verschillen?

Uit de resultaten is niet gebleken dat er een significant verschil is tussen de verschillende ketens. Bij de schriftelijke informatie valt op dat Dierspecialist hier met een totaal van 52 punten (totaal te behalen 336) t.o.v. Discus met 103, en Pets Place met 130.5 erg slecht scoort. Bij de mondelinge informatie is het verschil verwaarloosbaar, met percentages van de behaalde punten tussen de 29.3 en 34.3%. Bij het aanbod huisvestingsartikelen is er eveneens geen significant verschil per keten waargenomen.

In hoeverre is de verkoopwijze van konijnen en kleine knaagdieren in dierenspeciaalzaken adequaat om de consument van een dusdanige hoeveelheid kwalitatief juiste informatie te voorzien die een solide basis vormt voor de theoretische kennis over de verzorging van het dier, en hoe kan dit verbeterd worden?

Op basis van het voorgaande kan geconcludeerd worden dat de verkoopwijze van konijnen en knaagdieren in de drie onderzochte ketens inadequaat is. Potentiële kopers worden voorzien van informatie die in alle gevallen ondermaats, en in sommige gevallen foutief is. Aan de hand van louter de verstrekte informatie kan de speciaalzaak niet garanderen dat de koper het dier voorziet in de behoeften, wat dus geen solide basis vormt voor de theoretische kennis over de verzorging van het dier. Consumenten kunnen er eveneens niet op aan dat de huisvesting van de dieren in de speciaalzaak in orde is, en daardoor hebben ze voor een goede en diervriendelijke verzorging bij hen thuis aanvullende informatie nodig. Dat het overgrote deel van de huisvestingsartikelen qua afmeting onder de aanbevelingen van het LICG ligt geeft consumenten eveneens een onjuist voorbeeld. Op de vraag hoe het verbeterd kan worden wordt teruggekomen in hoofdstuk 6.

6. Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden op basis van de resultaten en de conclusies aanbevelingen gedaan. Naast uiteraard de opdrachtgever, zijn er ook aanbevelingen geformuleerd voor de betrokken dierenpeciaalzaakketens, zij krijgen dit rapport ook toegestuurd. Daarnaast zijn er aanbevelingen voor consumenten gedaan die de Partij voor de Dieren als kan gebruiken bij de communicatieaanbeveling aan het eind van paragraaf 6.1.

6.1 Aanbevelingen voor de opdrachtgever

In 2013 gaf voormalig staatssecretaris Dijksma aan niets te zien in het voorstel van de Tweede Kamerfractie van de Partij voor de Dieren om het aantal verkooppunten van levende dieren fors te beperken, omdat bij een dergelijke informatieverstrekking van een vakbekwaam verkoper, en als de inrichting van een verblijf het dier niet beperkt in de behoeften, een dier in haar ogen verantwoord verkocht kan worden. Uit dit onderzoek blijkt dat de informatieverstrekking zwaar ondermaats is, veel verkopers foutieve informatie meegeven, en de inrichting van verreweg de meeste verblijven het dier beperkt in de behoeften. Ook in de ogen van staatssecretaris zouden de dieren op basis van het bovenstaande niet verantwoord verkocht kunnen worden.

Mededogen is een van de vier uitgangspunten van de Partij voor de Dieren. De partij heeft concrete standpunten omtrent de verkoop en het houden van konijnen en knaagdieren. Dit onderzoek laat zien dat de uitspraken van de partij over de inadequate verkoopwijze, en de overvloed aan ongeschikte huisvestingsartikelen, op waarheid berusten. Het onderzoek kan daarom als ondersteuning worden gebruikt bij de argumenten voor het strenger reguleren van de verkoop, en als gevolg hiervan wellicht het ongerief bij konijnen en knaagdieren verminderen.

Dijksma is weg, de formatie is nu in volle gang, en aangezien een demissionair kabinet enkel lopende onderwerpen behandelt, is de aanbeveling om ten tijde van een nieuw kabinet wederom kamervragen te stellen over het onderwerp. Met dit rapport als onderbouwing kunnen er vragen gesteld worden met de volgende insteek:

- Hoe het kan dat dierenpeciaalzaken verplicht zijn tot het verstrekken van schriftelijke informatie waarin ten minste de noodzakelijke onderwerpen aan bod moeten komen, maar in de praktijk blijkt dat bijna de helft van de speciaalzaken hier geen gehoor aan geeft;
- Waarom dieren in dierenpeciaalzaken veelvuldig op een foutieve manier gehuisvest worden, wat hen ernstig kan beperken in het natuurlijk gedrag;
- Waarom er op grote schaal te kleine, en anderszins ongeschikte huisvestingsartikelen worden geproduceerd en verkocht;
- Of deze misstanden worden veroorzaakt door een gebrek aan wet- en regelgeving, ineffektieve en inefficiënte controles, of dat het andere redenen heeft.

Eventueel kan via de Regeling van Werkzaamheden het onderwerp meegenomen worden in het AO Dierenwelzijn. Er kan daarmee ook een VAO worden aangevraagd waar dan moties met de volgende insteek kunnen worden ingediend:

- Strengere regelgeving en/of controles t.o.v. de schriftelijke informatieverstrekking en de huisvesting van levende dieren;
- Aantal verkooppunten met levende dieren beperken om controles makkelijker te maken;
- Per keer een maximum aantal dieren in een winkel te houden;
- Verbod op de verkoop van ongeschikte huisvestingsartikelen (aan de hand van het LICG);
- Bewijs van vakbekwaamheid verplichten voor iedere medewerker die in aanraking komt met levende dieren.

Daarnaast kan er ook aandacht aan besteed worden door een nieuwsbericht te plaatsen op de website, en de conclusies te delen op sociale media. Dit helpt om het onderwerp wederom onder de aandacht te brengen nu de Happy Konijn campagne van de Dierenbescherming uit het nieuws is. Tot slot zou er ook in gesprek kunnen worden gegaan met organisaties als Dibevo, om samen tot een oplossing of initiatief te komen. Het belonen

van dierenspeciaalzaken die bewust stoppen met de verkoop van levende dieren is een goed initiatief dat Esther Ouwehand al een tijd doet. Wellicht is het ook een taart waard als dierenspeciaalzaken stoppen met de verkoop van ongeschikte huisvestingsartikelen.

6.2 Aanbevelingen voor de dierenspeciaalzaken

Dierenspeciaalzaken hebben een voorbeeldfunctie, en zouden daar ook naar moeten handelen. Naast een wettelijke plicht dragen speciaalzaken ook de verantwoordelijkheid om dieren te houden op een ethisch verantwoorde wijze. De informatie waarmee een consument de winkel verlaat is van evenredig belang voor zowel het dier als de mens.

Een aanbeveling voor Pets Place, Discus en Dierspecialist is om alle bestaande brochures de deur uit te doen, en voortaan alleen nog huisdierenbijsluiters van het LICG mee te geven. Deze bijsluiters zijn ontwikkeld door experts die in dit geval werken voor een onafhankelijke organisatie. De brochures van Pets Place bevatten onvoldoende informatie, en die van Discus bevatten zelfs foutieve informatie (voornamelijk met betrekking tot de afmetingen van de hokken). Zorg ervoor dat er van alle diersoorten die er verkocht worden ook daadwerkelijk huisdierenbijsluiters aanwezig zijn, leg ze op een opvallende plek bij de diervverblijven. Hang eventueel een samenvatting van de bijsluiters op het verblijf, met de belangrijkste informatie zoals de natuurlijke groepsverbanden, voeding, afmeting verblijf, en de kosten voor het onderhoud. Vooral het laatstgenoemde is iets waar nog ontzettend veel in verbeterd kan worden.

Baseer de mondelinge informatie die meegegeven wordt ook op de bijsluiters van het LICG. Daarna kun je een particulier pas goed voorlichten. Konijnen, cavia's, ratten, gerbils en muizen moeten samen met groepsgenoten gehuisvest worden, goudhamsters juist alleen. Deze informatie staat doorgaans op de eerste bladzijde van de bijsluiters. Uiteraard zijn er uitzonderingen, van dieren met moeilijke persoonlijkheden die niet bij soortgenoten kunnen. Maar dit is slechts een uitzondering, en niet de regel. Het zou de bedrijven sieren als ze een soort protocol maken met alle informatie die moet worden gegeven bij mensen die informeren over bepaalde diersoorten.

De laatste aanbeveling voor de dierenspeciaalzaak is om te stoppen met de verkoop van te kleine huisvestingsartikelen. Het is logisch dat als één winkel ermee stopt, consumenten dezelfde artikelen kopen bij een andere winkel. Daarom zouden de grootste spelers in de dierenspeciaalzaakbranche met elkaar in gesprek moeten gaan over een stop op de inkoop van te kleine huisvestingsartikelen. Dat besluit zou een win-win situatie zijn voor zowel de dieren, als het diervriendelijke imago van de bedrijven.

6.3 Aanbevelingen voor consumenten

Een dier is geen leuk hebbedingetje. Het is een levend wezen dat pijn, angst en stress kan ervaren. Denk van te voren goed na over welke verzorging een dier allemaal nodig heeft, zet dit af tegen de tijd en de kosten die je erin moet steken, en overweeg de aankoop dan nogmaals. Ga niet op een zaterdagmiddag naar een dierenspeciaalzaak om spontaan een konijn of ander dier aan te schaffen. Geef jezelf minimaal een week bedenktijd. Dieren die niet meer 'leuk' of 'schattig' zijn worden veelal afgestaan of gedumpt. Met agressieve dieren gaat dit precies hetzelfde, terwijl deze agressie vaak voortkomt uit fysiek of mentaal lijden, wat als oorzaak heeft: inadequate verzorging.

Daarnaast zitten dierenopvangcentra vol met konijnen, en zijn er ook andere knaagdieren aanwezig. Dit is een goede plek om voorafgaand aan een dierenspeciaalzaak naartoe te gaan. Wellicht zit daar wel een geschikt dier voor de juiste situatie in.

Literatuurlijst

- Allesovermarktonderzoek.nl (z.d.). *AOM Steekproefcalculator*. Geraadpleegd op 22 mei 2017 op <http://www.allesovermarktonderzoek.nl/Steekproef-algemeen/steekproefcalculator/>
- ANW. (z.d.). *Dierenwinkel 1.0*. Geraadpleegd op 3 maart 2017, van <http://anw.inl.nl/article/dierenwinkel>
- ANW¹. (z.d.). *Huisdier 1.0*. Geraadpleegd op 3 maart 2017, van <http://anw.inl.nl/article/huisdier>
- Baarda, B. et al. (2012). *Hoe bereid ik mij voor op de analyse – Basisboek methoden en technieken*. (Vijfde druk: pagina 259). Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers B.V.
- Baarda, B. et al.³ (2012). *Hoe groot moet mijn steekproef zijn – Basisboek methoden en technieken*. (Vijfde druk: pagina 113 en 114). Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers B.V.
- Baarda, B. et al.² (2012). *Beschrijvend onderzoek – Basisboek methoden en technieken*. (Vijfde druk: pagina 62). Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers B.V.
- Baarda, B. et al.¹ (2012). *Wat voor vormen van observatie zijn er – Basisboek methoden en technieken*. (Vijfde druk: pagina 234 en 235). Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers B.V.
- Besluit houders van dieren*. (2014). Geraadpleegd op 31 januari 2017, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0035217/2017-01-01>
- Curus Dierenwelzijn. (z.d.). *Natuurlijk gedrag van dieren*. Geraadpleegd op 1 maart 2017, van <http://cursus-dierenwelzijn.dierenwelzijnsweb.nl/paginas/OC-33087-4-7df.html>
- De Dierenbescherming. (2017). *Dierenbescherming en Universiteit Utrecht starten onderzoek naar welzijn konijn*. Geraadpleegd op 9 februari 2017, van <https://www.dierenbescherming.nl/wat-wij-doen/actueel/nieuws/nieuws-overzicht/dierenbescherming-en-universiteit-utrecht-starten-onderzoek-naar-welzijn-konijn>
- Dierennieuws. (2016). *Top 10: Nederlands populairste huisdieren*. Geraadpleegd op 31 januari 2017, van <http://www.dierennieuws.nl/meer-diersoorten/top-10-nederlands-populairste-huisdieren>
- Dierenwelzijnsweb. (2017). *Particulieren mogen veel minder zoogdieren als huisdier houden*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <https://www.dierenwelzijnsweb.nl/nl/dierenwelzijnsweb/show/Particulieren-mogen-veel-minder-zoogdieren-als-huisdier-houden.htm>
- Dierenwelzijnsweb. (z.d.). *Definitie dierenwelzijn*. Geraadpleegd op 1 maart 2017, van <http://www.dierenwelzijnsweb.nl/nl/dierenwelzijnsweb/dierenwelzijn/Definitie.htm>
- Dierenwelzijnsweb. (z.d.). *Wet- en regelgeving – Besluit houders van dieren*. Geraadpleegd op 1 februari 2017, op <https://www.groenkennisnet.nl/nl/dierenwelzijnsweb/dierenwelzijn/wet-en-regelgeving.htm>
- Dierspecialist. (z.d.). *De aanschaf*. Geraadpleegd op 17 februari 2017, van <http://www.dobey.nl/de-aanschaf-i59.html>
- Discus. (z.d.). *Aansluiten bij Discus*. Geraadpleegd op 10 februari 2017, van <http://www.discus.nl/dierenwinkel-beginnen.html>
- Dibevo. (2015). *Huisdieren in Nederland*. Geraadpleegd op 30 januari 2017, van <https://www.dibevo.nl/kenniscentrum/huisdieren-in-nederland>

EZNC. (z.d.). *Stereotiep gedrag*. Geraadpleegd op 3 maart 2017, van <http://www.eznc.org/CMS/show.do?ctx=25145,169650,93073>

GGD Brabant. (2015). *Dierenwinkels en – asiels, sleutels tot succesvolle voorlichting zoönosen*. Geraadpleegd op 9 februari 2017, van <https://academischewerkplaatsamphi.nl/wp-content/uploads/2016/08/AMPHI-ARENA-29092015-Onderzoek-dierenwinkels-1.pdf>

Groenhorst. (z.d.). *Vakbekwaam verkoper gezelschapsdieren*. Geraadpleegd op 2 maart 2017, van <http://www.groenhorst.nl/opleidingen/vakbekwaam-verkoper-gezelschapsdieren>

Hall, C. (2010). *Inventariserend onderzoek naar het aanbod en de welzijnsconditie van bijzondere huisdieren bij dierenspecialzaken en tuincentra in Nederland*. Geraadpleegd op 9 februari 2017, van <http://docplayer.nl/21798867-Inventarisatie-en-prioritering-van-welzijnsproblemen-binnen-de-sector-bijzondere-dieren.html>

HAS Hogeschool, Den Bosch; Faculteit Diergeneeskunde Utrecht. (2015). *Feiten en Cijfers Gezelschapsdierensector 2015*. Geraadpleegd op 31 januari 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/11/03/feiten-cijfers-gezelschapsdierensector-2015>

Impulsaankoop. (2016). *Prisma pocketwoordenboek* (10^e editie). Houten/Antwerpen, Nederland/België: Uitgeverij Unieboek.

Info.nu. (z.d.). *Informatie over knaagdieren*. Geraadpleegd op 3 maart 2017, van <http://dier-en-natuur.info.nu/nl/huisdieren/34289-informatie-over-knaagdieren.html>

Jonkman, T. (2010). *Inventariserend onderzoek naar het aanbod en de welzijnsconditie van bijzondere huisdieren bij verkooppunten in Nederland*. Geraadpleegd op 9 februari 2017, van <http://edepot.wur.nl/201504>

Leenstra, F. et al. (2009). *Ongerief bij konijnen, kalkoenen, eenden, schapen en geiten*. Geraadpleegd op 9 februari 2017, van <http://edepot.wur.nl/4983>

Leenstra, F. et al (2010). *Cavia's – voeding en stofwisseling. Ongerief bij Gezelschapsdieren*. Wageningen UR en Utrecht

Leenstra, F. et al (2010). *Cavia's – ziekten. Ongerief bij Gezelschapsdieren*. Wageningen UR en Utrecht University. Lelystad: Communication Services.

LICG. (z.d.). *Positieflijst (Huisdierenlijst)*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <https://licg.nl/45j/praktisch/wetgeving/wetgeving/huisdierenlijst-positieflijst.html>

Natuurinformatie. (z.d.). *Wat is domesticatie?*. Geraadpleegd op 3 maart 2017, van <http://www.natuurinformatie.nl/nnm.dossiers/natuurdatabase.nl/i002152.html>

NOS. (2016). *Partij voor de Dieren wil belangrijker worden*. Geraadpleegd op 9 februari 2017, van <http://nos.nl/artikel/2093624-partij-voor-de-dieren-wil-belangrijker-worden.html>

Medcalc. (z.d.). *Values of the Chi-squared distribution*. Geraadpleegd op 19 juni 2017, van <https://www.medcalc.org/manual/chi-square-table.php>

Overheid.nl. (2011). *Wet- en regelgeving – Wet dieren*. Geraadpleegd op 1 maart 2017, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0030250/2015-02-01>

Overheid.nl. (2014). *Wet- en regelgeving – Besluit houders van dieren*. Geraadpleegd op 1 maart 2017, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0035217/2017-01-01>

Parlement & Politiek. (z.d.). *Partij voor de Dieren (PvdD)*. Geraadpleegd op 9 februari 2017, van https://www.parlement.com/id/vhnnmt7j73yg/partij_voor_de_dieren_pvdd

Partij voor de Dieren Utrecht. (2016). *Dieren in de uitverkoop!*. Geraadpleegd op 9 februari 2017, van <https://utrechtstad.partijvoordedieren.nl/data/files/2016/10/c3d88318e00fbf6ed66ed582d693d39c.pdf>

Partij voor de Dieren. (z.d.). *Verzorging gezelschapsdieren*. Geraadpleegd op 23 mei 2017, van <https://www.partijvoordedieren.nl/standpunt/verzorging-gezelschapsdieren>

Partij voor de Dieren. (2016). *Partij voor de Dieren maakt concept-kandidatenlijst #TK2017 bekend*. Geraadpleegd op 9 februari 2017, van <https://www.partijvoordedieren.nl/news/partij-voor-de-dieren-maakt-conceptkandidatenlijst-tk2017-bekend>

Pets place. (z.d.). *Informatie over knaagdieren*. Geraadpleegd op 10 februari 2017, van <https://petsplace.nl/info-knaagdier>

Politie academie. (z.d.). *Eenzaamheid*. Geraadpleegd op 3 maart 2017, van <https://thesaurus.politieacademie.nl/Thesaurus/Term/6835>

Politie.nl. (2013). *Dode dieren in dierenwinkel Rotterdam*. Geraadpleegd op 23 februari 2017, van <https://www.politie.nl/nieuws/2013/juni/6/07-dode-dieren-in-dierenwinkel-rotterdam.html>

Rijksoverheid. (2017). *Kamerbrief stand van zaken positieflijst*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/01/30/kamerbrief-stand-van-zaken-positieflijst>

Rijksoverheid¹. (2017). *Welke dieren mag ik houden als huisdier?*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/dierenwelzijn/vraag-en-antwoord/welke-dieren-mag-ik-houden-als-huisdier>

Rijksoverheid. (2015). *Positieflijst zoogdieren ('huisdierenlijst')*. Geraadpleegd op 1 maart 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/01/28/positieflijst-zoogdieren-huisdierenlijst>

Rijksoverheid. (z.d.). *Dierenwelzijn*. Geraadpleegd op 1 februari 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/dierenwelzijn>

RIVM. (z.d.). *Film Zoönose/ziekte van dier op mens*. Geraadpleegd op 3 maart 2017, van http://www.rivm.nl/Onderwerpen/Z/Ziek_door_dier/RIVM_film_Zo_nose_ziekte_van_dier_op_mens/Film_Zo_nose_ziekte_van_dier_op_mens

RTL Nieuws. (2014). *Huisdierenbijsluiter voor verkoop dieren op internet*. Geraadpleegd op 2 maart 2017, van <http://www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/huisdierenbijsluiter-voor-verkoop-dieren-op-internet>

RVO. (2015). *Regels voor huisvesting en verzorging van dieren*. Geraadpleegd op 3 maart 2017, van <http://www.rvo.nl/onderwerpen/agrarisch-ondernemen/dieren-houden/dierenwelzijn/welzijnseisen-voor-dieren/regels-voor-huisvesting-en-verzorging>

Schepers, et al. (2009). *Welfare assessment in pet rabbits*. Wageningen UR. Geraadpleegd op 23 mei 2017 op <http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/386989>

Stichting AAP. (2016). *Over de Nationale Postcode loterij*. Geraadpleegd op 9 februari 2017, van <https://www.aap.nl/nl/over-de-nationale-postcode-loterij>

Stichting AAP. (2017). *Positieflijst voor zoogdieren weer uitgesteld*. Geraadpleegd op 26 juni 2017, van <https://www.aap.nl/nl/news/positieflijst-voor-zoogdieren-weer-uitgesteld>

Stichting Konijnenbelangen. (2015). *Het konijnen, een onbegrepen dier*. Geraadpleegd op 31 januari 2017, van <http://www.konijnenbelangen.nl/>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (z.d.). *Het debat*. Geraadpleegd op 3 maart 2017, van https://www.tweedekamer.nl/hoe_werkt_het/de_tweede_kamer_vergadert/het_debat
University. Lelystad: Communication Services.

Van Dale (z.d.). *Betekenis 'vakbekwaam'*. Geraadpleegd op 3 maart 2017, van <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=vakbekwaam&lang=nn>

Vinke, C. et al. (2011). *Inventarisatie en prioritering van welzijnsproblemen binnen de sector bijzondere dieren*. Geraadpleegd op 9 februari 2017, van <http://edepot.wur.nl/200427>

Vissenbescherming. (2013). *Ronde vissenkomsten of rechthoekig aquarium*. Geraadpleegd op 15 februari 2017, van <http://www.vissenbescherming.nl/?p=971>

Woorden.org. (z.d.). *Verkopen*. Geraadpleegd op 3 maart 2017, van <http://www.woorden.org/woord/verkopen>

Literatuurlijst bijlagen

Allesoverratten.nl. (z.d.). *Herkomst van de tamme rat*. Geraadpleegd op 31 januari 2017, van <http://www.allesoverratten.nl/algemeen/herkomst/index.php>

Anastasi, D. (2005). *Gerbil health and hazards. Gerbils – the complete guide to gerbil care*. (Eerste druk: pagina 91 t/m 101). Irvine, California: Bowtie Press.

Animalfreedom.org. (z.d.). *Te dom om te voelen? Het raadselachtige gevoelsleven van dieren*. Geraadpleegd op 23 februari 2017, van <http://animalfreedom.org/paginas/column/emoties.html>

De Russische Dwerghamster. (z.d.). *De huisvesting*. Geraadpleegd op 2 februari 2017 van, <http://www.derussischdwerghamster.nl/huisvesting.html>

De Russische Dwerghamster¹. (z.d.). *Omgang met de Rus*. Geraadpleegd op 2 februari 2017, van <http://www.derussischdwerghamster.nl/omgang.html>

De Russische Dwerghamster². (z.d.). *Gezondheid*. Geraadpleegd op 6 februari 2017, van <http://www.derussischdwerghamster.nl/gezondheid-algemeen.html>

De Russische Dwerghamster³. (z.d.). *Voortplanting*. Geraadpleegd op 6 februari 2017, van <http://www.derussischdwerghamster.nl/voortplanting.html>

Dehamster.nl. (2005). *Eten en drinken*. Geraadpleegd op 30 januari 2017, van <http://www.dehamster.nl/eten.html>

Dier Geneeskundig Centrum de nieuwe Hanze (z.d.). *Ziektes bij de rat*. Geraadpleegd op 31 januari 2017, van <http://www.dgcdenieuwehanze.nl/gezelschapsdieren/dieren/knaagdieren/ziektes-bij-de-rat>

Dierendisk. (z.d.). *Gerbil of woestijnrat*. Geraadpleegd op 1 februari 2017, van <http://www.dierendisk.nl/dm0010.htm>

Docentenportal. (z.d.). *Een konijn hanteren*. Geraadpleegd op 31 januari 2017 op <http://docentenportal.ontwikkelcentrum.nl/dynamic/media/8/documents/mbo/instructiekaart%20diervverzorging.pdf>

Knaagdier.com. (z.d.). *De kleurmuis – oorsprong*. Geraadpleegd op 2 februari 2017, van <http://www.knaagdier.com/de-kleurmuis/oorsprong/>

Knaagdieren.net. (z.d.). *De kleurmuis – huisvesting en voeding*. Geraadpleegd op 2 februari 2017, van <http://www.knaagdieren.net/categories/198/168.html>

Knagers.net. (z.d.). *Lichaamstaal bij konijnen*. Geraadpleegd op 23 februari 2017, van <http://www.knagers.net/konijnentaal.htm>

LICG. (z.d.). *Cavia – van nature*. Geraadpleegd op 30 januari 2017, van <http://www.licg.nl/k5/dieren/zoogdieren/cavia.html>

LICG¹. (z.d.). *Cavia – huisvesting*. Geraadpleegd op 30 januari 2017, van <http://www.licg.nl/k5/dieren/zoogdieren/cavia.html>

LICG². (z.d.). *Cavia – verzorgen en hanteren*. Geraadpleegd op 30 januari 2017, van <http://www.licg.nl/k5/dieren/zoogdieren/cavia.html>

LICG³. (z.d.). *Cavia – ziekten en aandoeningen*. Geraadpleegd op 30 januari 2017, van <http://www.licg.nl/k5/dieren/zoogdieren/cavia.html>

LICG⁴. (z.d.). *Cavia – aandachtspunten*. Geraadpleegd op 30 januari 2017, van <http://www.licg.nl/k5/dieren/zoogdieren/cavia.html>

LICG⁵. (z.d.). *De hamster – huisvesting*. Geraadpleegd op 30 januari 2017, van <http://www.licg.nl/kk/dieren/zoogdieren/hamster.html>

LICG⁶. (z.d.). *De hamster – verzorgen en hanteren*. Geraadpleegd op 30 januari 2017, van <http://www.licg.nl/kk/dieren/zoogdieren/hamster.html>

LICG⁷. (z.d.). *De hamster – ziekten en aandoeningen*. Geraadpleegd op 30 januari 2017, van <http://www.licg.nl/kk/dieren/zoogdieren/hamster.html>

LICG⁸. (z.d.). *Rat – voeding*. Geraadpleegd op 31 januari 2017, van <http://www.licg.nl/p3/dieren/zoogdieren/rat.html>

LICG⁹. (z.d.). *Rat – voortplanting*. Geraadpleegd op 31 januari 2017, van <http://www.licg.nl/p3/dieren/zoogdieren/rat.html>

LICG¹⁰. (z.d.). *Konijn – huisvesting*. Geraadpleegd op 31 januari 2017, van <http://www.licg.nl/g9/dieren/zoogdieren/konijn.html>

LICG¹¹. (z.d.). *Konijn – ziekten en aandoeningen*. Geraadpleegd op 31 januari 2017, van <http://www.licg.nl/g9/dieren/zoogdieren/konijn.html>

LICG¹². (z.d.). *Mongoolse gerbil – huisvesting*. Geraadpleegd op 1 februari 2017, van <http://www.licg.nl/p0/dieren/zoogdieren/mongoolse-gerbil.html>

LICG¹³. (z.d.). *Mongoolse gerbil – verzorgen en hanteren*. Geraadpleegd op 1 februari 2017, van <http://www.licg.nl/p0/dieren/zoogdieren/mongoolse-gerbil.html>

LICG¹⁶. (z.d.). *Muis – voeding*. Geraadpleegd op 2 februari 2017, van <http://www.licg.nl/p1/dieren/zoogdieren/muis.html>

LICG¹⁷. (z.d.). *Muis – verzorgen en hanteren*. Geraadpleegd op 2 februari 2017, van <http://www.licg.nl/p1/dieren/zoogdieren/muis.html>

Lissenberg, J. (2004). *Het rattenverblijf. Tamme ratten – aanschaf, verzorging, voeding, gedrag, huisvesting*. (Eerste druk, pagina 52 t/m 54). Lisse: Zuid Boekproducties.

Lissenberg, J.¹ (2004). *Bodembedekking en nestmateriaal. Tamme ratten – aanschaf, verzorging, voeding, gedrag, huisvesting*. (Eerste druk, pagina 55 en 56). Lisse: Zuid Boekproducties.

Lissenberg, J.² (2004). *Schoonmaken en zindelijkheidstraining. Tamme ratten – aanschaf, verzorging, voeding, gedrag, huisvesting*. (Eerste druk, pagina 56 t/m 58). Lisse: Zuid Boekproducties.

Muizenpagina.nl. (z.d.). *De gezondheid en ziektes van muizen*. Geraadpleegd op 2 februari 2017, van <http://muizenpagina.nl/de-gezondheid-en-ziektes-van-muizen/>

Muntz, B. (2015). *Geschiedenis en kenmerken. De gelukkige cavia – verzorging, voeding, huisvesting, gezondheid, spelen & trainen*. (Eerste druk, pagina 15). Den Haag: Animal academy.

Muntz, B.¹ (2015). *Huisvesting. De gelukkige cavia – verzorging, voeding, huisvesting, gezondheid, spelen & trainen*. (Eerste druk, pagina 78 en 79). Den Haag; Animal academy.

Muntz, B.² (2015). *Verzorging. De gelukkige cavia – verzorging, voeding, huisvesting, gezondheid, spelen & trainen*. (Eerste druk, pagina 151 en 152). Den Haag; Animal academy.

Muntz, B.³ (2015). *Voortplanting. De gelukkige cavia – verzorging, voeding, huisvesting, gezondheid, spelen & trainen*. (Eerste druk, pagina 43 en 44). Den Haag; Animal academy.

Nederlandse Knaagdierenfokkers Vereniging. (z.d.). *Natstaart bij de Syrische hamster*. Geraadpleegd op 30 januari 2017, van <http://www.kleineknaagdieren.nl/artikelen/hamsters/200604/>

Ratten.nl. (z.d.). *De aanschaf van tamme ratten*. Geraadpleegd op 31 januari 2017, van <http://ratten.nl/algemeen/aanschaf-2/>

Rijnders, J. (2006). *Beweging buitenshuis – veiligheid in de tuin. Een praktische dierengids Konijnen – rassen, keuze, aanschaf, verzorging*. (Eerste druk: pagina 46 t/m 51). Utrecht: Veltman Uitgevers

Rijnders, J.¹ (2006). *Konijnen fokken – en jonkies verzorgen. Een praktische dierengids Konijnen – rassen, keuze, aanschaf, verzorging*. (Eerste druk: pagina 62). Utrecht: Veltman Uitgevers

Schippers, H. (2011). *Het konijn – historie. Konijnen – oorsprong en historie, gedrag, rassen, voortplanting, gezondheid, voeding, huisvesting en verzorging*. (Eerste druk: pagina 6 en 7). Zutphen: Roodbont Publishers B.V.

Schippers, H.¹ (2011). *Het konijn – voeding en drinken. Konijnen – oorsprong en historie, gedrag, rassen, voortplanting, gezondheid, voeding, huisvesting en verzorging*. (Eerste druk: pagina 54 t/m 56). Zutphen: Roodbont Publishers B.V.

Verhoef-Verhallen, E. (1997). *Mongoolse gerbil – geschiedenis. Geïllustreerde Konijnen en Knaagdieren encyclopedie – hamsters, muizen, ratten, gerbils, fretten, konijnen, chinchilla's en nog meer kleine huisdieren – alles over uiterlijk, de vacht, levensduur, voeding en verzorging*. (Vijfde druk, 2001: pagina 97). Lisse: Rebo International b.v.

Verhoef-Verhallen, E.¹ (1997). *Mongoolse gerbil – voedsel. Geïllustreerde Konijnen en Knaagdieren encyclopedie – hamsters, muizen, ratten, gerbils, fretten, konijnen, chinchilla's en nog meer kleine huisdieren – alles over uiterlijk, de vacht, levensduur, voeding en verzorging*. (Vijfde druk, 2001: pagina 99). Lisse: Rebo International b.v.

Verhoef-Verhallen, E.² (1997). *Mongoolse gerbil – voortplanting. Geïllustreerde Konijnen en Knaagdieren encyclopedie – hamsters, muizen, ratten, gerbils, fretten, konijnen, chinchilla's en nog meer kleine huisdieren –*

alles over uiterlijk, de vacht, levensduur, voeding en verzorging. (Vijfde druk, 2001: pagina 99 en 100). Lisse: Rebo International b.v.

Vermeulen, A. (2008). *De huisdiercavia. Knaagdieren, konijnen en fretten – handboek en naslagwerk*. (Eerste druk, pagina 31). Warffum: Welzo Media Productions.

Vermeulen, A.¹ (2008). *De Syrische hamster. Knaagdieren, konijnen en fretten – handboek en naslagwerk*. (Eerste druk, pagina 91 en 92). Warffum: Welzo Media Productions.

Vermeulen, A.² (2008). *De Syrische hamster - huisvesting. Knaagdieren, konijnen en fretten – handboek en naslagwerk*. (Eerste druk, pagina 98 en 99). Warffum: Welzo Media Productions.

Vermeulen, A.³ (2008). *De Syrische hamster – voortplanting. Knaagdieren, konijnen en fretten – handboek en naslagwerk*. (Eerste druk, pagina 101 en 102). Warffum: Welzo Media Productions.

Vermeulen, A.⁴ (2008). *Konijnen - huisvesting. Knaagdieren, konijnen en fretten – handboek en naslagwerk*. (Eerste druk, pagina 9 en 10). Warffum: Welzo Media Productions.

Vermeulen, A.⁵ (2008). *Gerbils - voeding. Knaagdieren, konijnen en fretten – handboek en naslagwerk*. (Eerste druk, pagina 123 en 124). Warffum: Welzo Media Productions.

Vermeulen, A.⁶ (2008). *Dwerghamsters - kortstaarthamsters. Knaagdieren, konijnen en fretten – handboek en naslagwerk*. (Eerste druk, pagina 94). Warffum: Welzo Media Productions.

Vermeulen, A.⁷ (2008). *Dwerghamsters - voeding. Knaagdieren, konijnen en fretten – handboek en naslagwerk*. (Eerste druk, pagina 99 en 100). Warffum: Welzo Media Productions.

Zoogdiervereniging. (z.d.). *Huismuis (Mus musculus) – voortplanting en leeftijd*. Geraadpleegd op 2 februari 2017, van <http://www.zoogdiervereniging.nl/huismuis-mus-muscul>

Bijlagen

Bijlage I: soortbeschrijvingen onderzochte diersoorten

Cavia

Rijk:	Animalia
Stam:	Chordata
Klasse:	Mammalia
Orde:	Rodentia
Familie:	Caviidae
Onderfamilie:	Caviinae
Geslacht:	Cavia
Soort:	C. porcellus

Binomiale naam: *Cavia porcellus* (Linnaeus, 1758)

De cavia is een veelvoorkomend huisdier in Nederland. Het precieze aantal cavia's dat als gezelschapsdier gehouden wordt is onbekend, omdat de soort vaak wordt samengevoegd met andere dieren onder de categorie 'knaagdieren'. In 2014 waren er in Nederland circa 500.000 gezelschapsknaagdieren (Divebo, 2015).

Tabel 1: samenvatting soortbeschrijving cavia

Cavia (<i>Cavia porcellus</i>)	
Lengte	24 – 30 cm
Gewicht	1100 – 1800 gram (beer) 800 – 1500 gram (zeug)
Voeding	Ruwvezel, groente en fruit, kruidplanten
Huisvesting	Minimaal 2 dieren per verblijf
Minimale afmeting huisvesting	120 x 50 x 50 cm (LxBxH)
Bodembedekking	Hennepvezel of papier (niets synthetisch)
Levenswijze	Ochtend- en avondschemering actief
Draagtijd	65 – 70 dagen
Aantal jongen	3 – 6 per worp
Levensduur	6 – 8 jaar (gemiddeld 5 jaar)
Overige aandachtspunten	Het verblijf moet op een rustige plaats in het huis staan, extra Vitamine C

Herkomst

De cavia is van origine afkomstig uit de Andes in Zuid-Amerika. De dieren worden al negenduizend jaar gehouden voor het vlees door de Inca's. Naar verwachting zijn ze drieduizend tot zesduizend jaar geleden gedomesticeerd en door de fok op bepaalde kenmerken uitgegroeid tot de cavia zoals die nu in Nederland bekend is (Muntz, 2015). In het wild leven cavia's in groepen met een strenge rangorde en zijn voornamelijk in de ochtend- en avondschemering actief aan het zoeken naar voedsel in open vlaktes (LICG, z.d.). De eerste cavia's in Europa zijn aan het eind van de 16^e eeuw meegenomen vanuit Zuid-Amerika door ontdekkingsreizigers. In Nederland worden cavia's gemiddeld 5 jaar oud (Vermeulen, 2008).

Huisvesting

Doordat cavia's normaliter leven in een grote groep met een sterke hiërarchie, moet er extra aandacht besteed worden aan de huisvesting om ongerief te voorkomen. Mogelijkheden zijn een zeug en een (gecastreerde) beer, twee of meer zeugen bij elkaar, twee of meer zeugen met een (gecastreerde) beer, of twee beren bij elkaar. Hoe eerder de cavia's samen gehuisvest worden, hoe kleiner de kans is op ongerief tijdens de latere levensloop (ze moeten aan elkaar wennen). Uitzonderingen zijn er altijd, als de dieren elkaar simpelweg niet goed liggen (LICG¹, z.d.)

Voor het houden van cavia's geldt: hoe groter het verblijf, hoe beter. Een ruime kooi is noodzakelijk met minimale afmetingen van 120 cm x 50 cm x 50 cm (LxBxH). Er moet voldoende voer en vers water aanwezig zijn, schuilmogelijkheden, een ruif met hooi, speelmogelijkheden, een stukje grond met extra bodembedekking die gebruikt kan worden als toilet, en een plek waar de dieren kunnen slapen en zich terugtrekken. De ideale omgevingstemperatuur is 18 – 22 °C en niet in de tocht. Een hok zou eveneens minimaal 30 centimeter van de grond moeten staan om tocht te voorkomen. Een rustige plek in de kamer is idealiter, omdat cavia's beter horen dan mensen zou dit in de buurt van een tv of radio kunnen leiden tot ongerief en vroegtijdig overlijden (Muntz, B.¹, 2015).

Een inadequate bodembedekking kan eveneens leiden tot ongerief. Hennepvezel of papier kan gebruikt worden, maar dan moet er wel op gelet worden dat de cavia's hier niet van gaan eten. De bedekking mag ook niet te scherp of te hard zijn, dit heeft irritatie aan de voetzolen tot gevolg. Zaagsel is geschikt mits dit niet te stoffig is (LICG¹, z.d.).

Voeding en stofwisseling

Het stofwisselingsniveau van cavia's is vrij hoog en moeten gedurende de hele dag toegang hebben tot voedsel. Ze hebben naast veel ruwvezel ook vitamine C nodig. Voeding met toegevoegd vitamine C is geschikt. Het gevaar met deze gemengde voeding is dat de dieren alleen het 'lekkere' voedsel eten en daardoor tekorten krijgen aan bepaalde voedingsstoffen. Gras of hooi moet eveneens de hele dag aanwezig zijn, en af en toe een stukje groente of fruit is een goede aanvulling op het dieet. Bij de introductie van elk nieuw voer geldt dat de cavia hieraan moet wennen omdat deze zich anders letterlijk dood kan eten. Gras bevat genoeg vocht om de cavia's te hydrateren, in het wild drinken de dieren ook nauwelijks. Toch moet er voor de zekerheid altijd vers water aanwezig zijn (Leenstra et al., 2010).

Verzorgen en hanteren

Het hok, de voederbak en de drinkflesjes moeten minimaal één keer per week worden schoongemaakt. De bodembedekking moet eveneens in dezelfde frequentie worden verschoond. Een dagelijkse en een wekelijkse check van de dieren is verstandig. Er moet hierbij gelet worden op de hoeveelheid voer en water dat de cavia binnen krijgt, of de keutels er normaal uitzien, of hij positief reageert op nieuwe voeding, hoe de vacht aanvoelt, en of het dier last heeft van kale plekken, parasieten, schilfers, etc. Het wekelijks wegen van het dier wordt aangeraden om zo mede de gezondheid en zodoende deels het welzijn te kunnen bepalen (Muntz², 2015).

Cavia's bijten vrijwel nooit, mocht dit toch het geval zijn dan kan dit wijzen op ongerief. Als de dieren bang zijn bevriezen ze, en kunnen ze binnen een fractie van een seconde weg schieten. Het lichaam van een cavia is erg fragiel, en een val kan daarom ernstige verwondingen tot gevolg hebben. Het dier zal altijd met twee handen moeten worden opgepakt, waarmee de buik en het achterlijf beide ondersteund worden. Voorafgaand aan het hanteren is het van belang om de cavia rustig te benaderen en het dier niet van boven af op te pakken.

Door een gebrek aan beweging slijten de nagels van een cavia niet voldoende, deze moeten indien nodig regelmatig worden geknipt. Een dierenarts of andere specialist kan dit doen, na een uitleg en een voorbeeld kan iedereen hier ook toe in staat zijn. Hetzelfde geldt voor de tanden, als een cavia niet beschikt over vezelrijk voedsel kunnen deze te lang worden. Een dierenarts kan altijd bepalen of de tanden al dan niet te lang zijn. Deze zouden niet zomaar moeten worden afgeknipt door de eigenaar.

Langharige cavia's hebben extra verzorging voor de vacht nodig. Deze moeten regelmatig doorgekamd worden, en het is prettig voor het dier als deze eens in de paar maanden een knipbeurt krijgt om klitten en huidproblemen te voorkomen (LICG², z.d.)

Ziekten en gezondheid

Cavia's zijn actief en eten de hele dag door. Een verminderde eetlust, vermoeidheid, abnormale uitwerpselen en veel krabbel zijn indicatoren die kunnen duiden op ziekten. Cavia's zijn gevoelig voor stress, wat kan leiden tot bacteriële respiratoire aandoeningen. Daarnaast zijn schimmelinfecties en diarree veelvoorkomend. Deze laatstgenoemde is vrijwel altijd het gevolg van een ongebalanceerd dieet: te weinig ruwvoer, te vochtig voedsel of voedsel dat bedorven is. Schurftmijt en luizen zijn beide parasieten waarmee cavia's te maken kunnen krijgen. Dit zorgt ervoor dat de cavia's krabben met verwondingen tot gevolg. Schurft kan ook

epileptische aanvallen tot gevolg hebben. Dieren die niet in staat zijn om zichzelf schoon te houden kunnen last krijgen van vliegenmaden (Leenstra et al., 2010).

Te lange tanden en kiezen kunnen tot gevolg hebben dat een cavia niet meer (prettig) kan eten. Deze moeten afslijten, of een dierenarts moet ingrijpen. Een knaagsteen is geen geschikt middel om de tanden te laten slijten, deze kan namelijk op haar beurt weer blaasstenen tot gevolg hebben. Door verkeerd, of een gebrek aan bodembedekking kunnen cavia's ontstekingen aan de voetzolen krijgen (LICG³, z.d.).

Voortplanting

Het geslacht bij een cavia controleren is niet heel gemakkelijk, vooral op jonge leeftijd zijn de geslachtsorganen moeilijk te onderscheiden. Om erachter te komen of het die een zeug of een beer is moet het achterovergeleund worden vastgehouden. Zeugen hebben drie openingen, de geslachtsopening (vulva) ligt tussen de anus en de urinewegopening (urethra). Beren hebben twee openingen, de penis en de anus. Op latere leeftijd dalen de testikels in en is een beer makkelijker te onderscheiden van een zeug. Een dierenarts kan altijd een geslachtsbepaling uitvoeren.

Na circa vier weken is een zeug al geslachtsrijp, maar het is niet gezond als het dier op een dusdanig jonge leeftijd al zwanger raakt. De ideale leeftijd voor een eerste nest is tussen de vijf en tien maanden. Een zeug die na haar eerste levensjaar nog geen nestje heeft gekregen, kan complicaties krijgen tijdens de zwangerschap omdat de bekken vanaf dat moment minder soepel worden. Een beer is geslachtsrijp na circa vijf weken, maar voor de dekking kan deze het beste vier tot zes maanden oud zijn. De zwangerschap en de bevalling gaan vrijwel altijd vanzelf, een zeug moet echter niet te vaak opgetild worden als ze zwanger is. De draagtijd van een cavia is 65 tot 70 dagen (Muntz³, 2015).

Overige aandachtspunten

Een cavia is niet geschikt om te houden in combinatie met andere diersoorten. Geregeld worden cavia's samen met konijnen gehuisvest, maar omdat de dieren elkaar niet begrijpen, ander voer nodig hebben, en elkaar aan kunnen vallen, is deze manier ongeschikt om de dieren te huisvesten (LICG⁴, z.d.).

Goudhamster

Rijk: Animalia
Stam: Chordata
Klasse: Mammalia
Orde: Rodentia
Familie: Cricetidae
Onderfamilie: Cricetinae
Geslacht: Mesocricetus

Binomiale naam: Mesocricetus auratus (Waterhouse, 1839)

De goudhamster is een populair huisdier in Nederland. Het precieze aantal hamsters dat wordt gehouden als gezelschapsdier is onbekend. Dit aantal wordt in onderzoeken vaak samengevoegd met soortgelijke dieren onder de categorie 'knaagdieren'. In 2014 werden er 500.000 gezelschapsknaagdieren gehouden in Nederland (Divebo, 2015).

Tabel 2: samenvatting soortbeschrijving goudhamster

Goudhamster (Mesocricetus auratus)	
Lengte	12 – 14 cm
Gewicht	140 – 170 gram
Voeding	Plantaardige en dierlijke eiwitten, hamstervoer aangevuld met af en toe een meelworm en een stukje fruit of groente
Huisvesting	Maximaal 1 dier per verblijf
Minimale afmeting huisvesting	100 x 40 x 50 cm (LxBxH)

Bodembedekking	Houtvezel en hooi (niets synthetisch), een apart hoekje met kattenbakkorrels voor toilet
Levenswijze	Nacht actief
Draagtijd	Ca. 16 dagen
Aantal jongen	6 – 8 per worp
Levensduur	2 – 3 jaar
Overige aandachtspunten	Er moet een flinke laag bodembedekking is het verblijf zodat de hamster voldoende kan graven

Herkomst

Wilde hamsters komen voor in Midden- en Zuid-Europa, het Midden-Oosten, Rusland en China. Er zijn 24 soorten hamsters in vijf geslachten, maar de Syrische hamster ofwel de goudhamster wordt het vaakst als huisdier gehouden. In West-Europa zijn er ook populaties van deze hamstersoort ontdekt, maar deze zijn losgelaten of ontsnapt en hebben hier door aanpassingen kunnen overleven. In 1880 heeft een Britse diplomaat twee Syrische hamsters meegenomen naar Schotland, en dit zijn – zover bekend – de eerste hamsters die levend in Europa aan zijn gekomen. Het begin van de hamsters zoals die nu als huisdier gehouden wordt begint in 1930, als een hoogleraar met een mannetje en drie vrouwtjes in een jaar tijd ongeveer 150 nakomelingen verwekt. De hamsters maakten zo hun intrede op het Europese vasteland, en werden aan het begin enkel gehouden in bontfokkerijen, dierentuinen en laboratoria. Doordat de dieren het goed deden in gevangenschap, werden ze vanaf ongeveer 1945 als huisdier gehouden (Vermeulen¹. 2008).

Huisvesting

Een kooi voor een goudhamster moet groot zijn. De minimale afmetingen zijn 100 x 40 (LxB). Omdat de hamsters van origine graag klimmen is een verdieping prettig voor de dieren. Door een kooi aan te schaffen met horizontale spijlen geef je de hamster gelegenheid om extra te klimmen. Deze moet echter niet té hoog zijn, omdat de hamster kan vallen en zich zodoende kan verwonden. Om ongerief te voorkomen moet het hok diep zijn, hamsters die in het wild leven graven vaak een soort slaapkamer. Een diepte van 50 centimeter is voldoende om de hamster zich natuurlijk te laten gedragen (LICG⁵, z.d.).

Goudhamsters zijn solitaire dieren, en zouden daarom altijd individueel moeten worden gehuisvest. Het is belangrijk om de hamster een plek te geven waar hij zichzelf kan terugtrekken, een vogelhuisje of een omgekeerde bloempot met een stuk eruit. De hamsterhuisjes van plastic die in dierenspeciaalzaken te koop zijn, zijn minder geschikt omdat de ventilatie hiervan niet altijd op orde is en voor een volwassen goudhamster vaak niet groot genoeg zijn. Hooi is zowel als nestmateriaal als voeding geschikt. Synthetisch nestmateriaal zou vermeden moeten worden omdat dit bij inwendig gebruik door het dier problemen kan geven aan het maag-darmkanaal. Verrijkingsmiddelen in de kooi stellen de hamsters erg op prijs, simpele dingen als wc-rolletjes, doosjes, katoenen lapjes, stenen of takjes. Veel verrijking is goed, maar de hamster moet nog wel voldoende bewegingsruimte hebben. Een aparte hoek van de kooi kan met bijvoorbeeld kattenbaksteentjes ingericht worden als toilet. Voor de bodembedekking in de rest van de kooi kan houtvezel of hooi goed gebruikt worden (Vermeulen². 2008).

Voeding en stofwisseling

Doordat hamsters in het wild niet altijd genoeg eten hebben gehad, hebben ze de neiging om – ook in gevangenschap – voorraden aan te leggen. Het eten stopt het dier in zijn wangen en legt het gedeeltelijk in het huisje. Hamsters zijn omnivoren en hebben naast plantaardige- ook dierlijke eiwitten nodig. Gemengd hamstervoer bij dierenspeciaalzaken bevat vaak een mengsel met alle benodigde voedingsstoffen. Wel is het belangrijk om op te letten dat een hamster er niet alleen de ‘lekkere’ dingen uit eet, zodat hij tekorten kan krijgen. Hamsters lusten ook een stukje ei of een blokje kaas. Het is van belang om hooi of takken ter beschikking te stellen zodat de hamster zijn tanden kan slijten. Vers water moet eveneens altijd aanwezig zijn in de kooi. Als toevoeging aan het dieet kan er zo af en toe een honden- of kattenbrokje of een meelworm gegeven worden (dehamster.nl, 2015).

Verzorgen en hanteren

Als hamsters knuffeldoeleinden hebben is het belangrijk om ze van jongs af aan te laten wennen aan mensen. Regelmatig oppakken en aaien kan hieraan bijdragen. Hamsters zullen bij juiste hantering vrijwel nooit bijten, mocht dit wel het geval zijn dan kan dit wijzen op ongerief zoals ziekten of andere lichamelijke aandoeningen.

Een slapende hamster kan – als hij onverwachts wordt opgepakt – bijten van de schrik. Tevens kan het dier het opgepakt worden van bovenaf als bedreigend ervaren. Hamsters moeten voorzichtig worden opgetild door het rustig in een hand te scheppen en vervolgens in het kommetje van dezelfde hand te laten zitten. Hamsters zijn erg snel, dus de kans bestaat dat hij uit de hand springt. Mocht het dier op de grond vallen dan kan dit ernstig letsel of de dood tot gevolg hebben.

De kooi van de hamsters moet wekelijks worden schoongemaakt. Een deel van de bodembedekking dat niet erg vies is kan blijven liggen zodat de geur in de kooi nog bekend is voor het dier. Door een gebrek aan voldoende beweging moeten de nagels om de paar maanden worden geknipt, een dierenarts heeft hier de juiste kennis en apparatuur voor. Langharige hamsters hebben extra verzorging nodig voor de vacht (LICG⁶, z.d.).

Ziekten en gezondheid

Een ziekte die regelmatig voorkomt bij hamsters en zeer besmettelijk is, is natstaart. Dit is een ziekte die ernstige diarree veroorzaakt met bloed en overige lichaamssappen. De hamster eet in dit geval weinig tot niet, en overlijdt meestal na één tot drie dagen (Nederlandse Knaagdierenfokkers Vereniging, z.d.). Lusteloosheid, een opgetrokken rug, sterke vermagering, lelijke vacht, abnormaal veel water drinken en diarree zijn allemaal indicatoren om te zien of de hamster iets onder de leden heeft.

Door verkeerd synthetisch bodemmateriaal kunnen de wangzakken van de hamster gaan ontsteken en irriteren. Dit kan ook gebeuren als het gebit van het dier niet goed slijt en hij dus niet meer effectief en efficiënt kan kauwen. Overige aandoeningen die bekend zijn bij hamsters zijn suikerziekte (diabetes), dat kan ontstaan door verkeerde voeding. Incidenteel kan deze ziekte ook erfelijk zijn. Het hartje van hamsters klopt snel, op latere leeftijd kunnen ze hierdoor problemen krijgen, waardoor ze snel gaan ademen, traag worden, niet voldoende eten of koude pootjes krijgen. Kleine gebreken kunnen vaak worden verholpen door een verandering in het voedingspatroon, of een bezoek aan de dierenarts (LICG⁷, z.d.).

Voortplanting

Hamsters zijn naar circa vier weken al geslachtsrijp, maar voor een gezonde bevalling is het belangrijk om te wachten tot ze de leeftijd van drie maanden hebben bereikt. Mocht er een mannetje in het hok worden gezet, dan is er de kans dat ze gaan vechten. Dit is geen onderdeel van het paringsritueel, dus dan zullen ze ook uit elkaar moeten worden gehaald. Het gehele ritueel duurt circa 30 minuten, daarna moeten de hamsters weer uit elkaar gehaald worden. De draagtijd van een hamster is slechts 16 dagen. Na de bevalling kan de kooi twee weken niet worden schoongemaakt, dus dit zal hiervoor grondig moeten gebeuren. Een hamster krijgt gemiddeld zes tot acht jongen, maar een worp met 20 jongen is geen uitzondering. Na ongeveer 28 dagen zijn de jongen volledig volgroeid en ontwikkeld en kunnen ze bij de moeder worden weggehaald (Vermeulen³, 2008).

Konijn

Rijk:	Animalia
Stam:	Chordata
Klasse:	Mammalia
Orde:	Lagomorpha
Familie:	Leporidae
Geslacht:	Oryctolagus

Binomiale naam: *Oryctolagus cuniculus* (Linnaeus, 1758)

In 2014 werden er 2,3 miljoen konijnen als gezelschapdier gehouden in Nederland (HAS Hogeschool, Den Bosch; Faculteit Diergeneeskunde Utrecht, 2015). In dit aantal staat het op nummer zeven in de lijst van meest populaire huisdieren (Dierennieuws, 2016). Konijnen hebben in tegenstelling tot knaagdieren een vastgestelde grens van 6 weken na de geboorte waarin ze verplicht bij het ouderdier moeten blijven (Besluit houders van dieren, 2014, §5, artikel 1.20, lid 1, sub c).

Tabel 3: samenvatting soortbeschrijving konijn

Konijn (<i>Oryctolagus cuniculus</i>)	
Lengte	35 – 50 cm afhankelijk van het ras
Gewicht	2000 – 5000 gram afhankelijk van het ras
Voeding	Gemengd konijnenvoer, groenvoer, hooi en verse takken
Huisvesting	Minimaal 2 dieren per verblijf
Minimale afmeting huisvesting	Afhankelijk van ras en gewicht, voor 2 konijnen van 2 kilo 80 x 150 cm en hoog genoeg zodat ze kunnen staan op de achterpoten
Bodembedekking	Combinatie van schaafsel en stro
Levenswijze	Dag nacht actief
Draagtijd	Ca. 33 dagen
Aantal jongen	3 – 8 jongen per worp
Levensduur	12 jaar (gemiddeld 4 jaar)
Overige aandachtspunten	Konijnen moeten dagelijks uit het verblijf worden gehaald om vrij rond te rennen in huis, de tuin of in een ren

Herkomst

Het konijn in de vorm die vandaag de dag als gezelschapsdier wordt gehouden stamt af van het Europese oerkonijn. De eerste registratie van deze konijnen vond al plaats omstreeks 1100 v. Chr. In de eeuwen die hierop volgden werden konijnen vaak meegenomen op zeereizen om als voedsel te fungeren. In de havens werden de dieren soms vrijgelaten en zodoende verspreidden die zich daar. De domesticatie van konijnen vond plaats vanaf ongeveer de 3^e eeuw v. Chr. door de Romeinen. Uiteindelijk werd er minder op konijnen gejaagd, en werden er meer gehouden in hokken. Kinderen speelden met de dieren, en als ze volgroeid waren werden ze opgegeten. Door het fokken op óf het vlees, óf de pels zijn er meerdere konijnenrassen ontstaan, vandaag de dag zijn dat er ongeveer 125. Tegenwoordig wordt een deel van de konijnen voor de vleesconsumptie gebruikt, en een ander deel (met andere uiterlijke kenmerken) wordt gebruikt als gezelschapsdier (Schippers, 2011).

Huisvesting

Konijnen kunnen zowel binnen als buiten gehuisvest worden, de afmetingen van het verblijf hangen af van het ras en de grootte van het dier. De minimale afmetingen voor een hok voor twee dwergkonijnen zijn bijvoorbeeld 80 x 150 cm (LxB). Twee konijnen die beide twee kilo wegen hebben al een hok nodig van 80 x 200 cm (LxB). Voor konijnen tussen de twee en de vijf kilo zou 0,3 m² per kilo lichaamsgewicht uitgangspunt moeten zijn (LICG¹⁰, z.d.). De hoogte van het hok is eveneens afhankelijk van het ras, een konijn zou altijd rechtop moeten kunnen staan.

Als bodembedekking kunnen verschillende soorten schaafsel met daaroverheen stro. Mocht een konijn langere tijd in het hok verblijven dan zijn speeltjes ook noodzakelijk in het kader van verrijking. Om te voorkomen dat het dier door stress of verveling aan de kooi gaat knagen kan er knaagmateriaal verstrekt worden. Fruit- en wilgentakken of een stukje hout (onbespoten en niet geïmpregneerd) zijn hiervoor geschikt.

Konijnen kunnen ook buiten gehouden worden, in een houten hok dat beschut staat tegen regen, sneeuw, zon en wind. Het voordeel van een buitenhok is dat er meer ruimte is om een ren te plaatsen. Vooral een ren waar het konijn de hele dag door in en uit kan, zo kan het slapen op het stro in het hok, en rennen in de ren wanneer hij het wil. Konijnen zijn van nature gravers, dus al de ren op zand of gras komt te staan zou het moeten worden ingegraven, anders bestaat de kans dat het konijn ontsnapt. Een konijn huisvesten in een schuur of garage is minder sterk aan te raden vanwege schadelijke stoffen zoals uitlaatgassen en verf walmen (Vermeulen⁴, 2008).

Konijnen zijn groepsdieren, dus het is erg belangrijk om een konijn nooit solitair te huisvesten (Stichting Konijnenbelangen, 2015).

Voeding en stofwisseling

Konijnen zijn herbivoren, en niet heel kieskeurig als het gaat om de soorten planten die ze te eten krijgen. Gemengd konijnenvoer is een goede basis voor de voedselvoorziening. Dit voer bestaat uit diverse granen,

zaden, grasbrokjes, peulen en pitten. Daarnaast moet er de gehele dag door een bakje of ruifje met hooi of ander groenvoer aanwezig zijn. Dit laatstgenoemde komt de spijsvertering van de dieren ten goede. Als lekkernij kunnen de konijnen bij worden gemaakt met verschillende soorten groenten zoals wortels, komkommer, koolsoorten, paprika, etc. Verse takken van bijvoorbeeld de wilg zijn goed zodat de dieren iets te knagen hebben. Er zijn ook speciale voederballen, waarin bijvoorbeeld brokjes gedaan kunnen worden en waar het konijn al spelend de brokjes uit moet zien te krijgen. Uiteraard moet er de gehele dag vers drinkwater aanwezig kunnen zijn. Tot slot kan het dieet nog gevarieerder worden door verschillende soorten (onbespoten) wilde kruiden te geven. Planten uit de berm zijn minder geschikt, deze kunnen schadelijke stoffen van uitlaatgassen bevatten (Schippers¹, 2011).

Verzorgen en hanteren

Konijnen hebben veel beweging nodig, dus ze moeten regelmatig uit het hok kunnen om te rennen en zo actief te blijven. Net als bij mensen, kan frisse lucht een konijn ook goed doen. Daarom zou het dier af en toe ook buiten moeten kunnen rennen in een afgesloten ren. Het hok van de konijnen zou eens in de week moeten worden schoongemaakt. Bodemmateriaal dat vies is moet vervangen worden, een klein beetje (minder vieze) bedekking kan blijven liggen zodat de konijnen hun vertrouwde geur nog hebben. Konijnen doen vaak hun behoefte in dezelfde hoek. In deze hoek zal de geur het sterkst zijn en zou daarom bij de schoonmaak ook extra gedesinfecteerd moeten worden. Laat konijnen niet los bij honden, katten of andere huisdieren. Als ze samen opgroeien kunnen ze elkaar accepteren, maar dit is maar incidenteel en er moet altijd toezicht gehouden worden mocht dit het geval zijn. Kortharige konijnen kunnen hun vacht goed zelf verzorgen, eens in de paar weken een borstelbeurt krijgen vinden ze wel fijn. Langharige rassen hebben vaker een borstelbeurt nodig (Rijnders, 2006).

Konijnen zijn vrij fragiel en zouden niet zomaar bij het nekvel moeten worden opgepakt, hierdoor kan hij gaan spartelen en is de kans op een (fatale) val groot. De achterkant van een konijnen zal bij het oppakken altijd ondersteund moeten zijn. Bij het oppakken met twee handen is het belangrijk om niet per ongeluk in de buik te prikken. Het konijn met lange nagels kan erg hard krabben (Docentenportal, z.d.).

Ziekten en gezondheid

Een goede verzorging, konijnen in groepsverband houden, en veel beweging zal de gezondheid van de dieren ten goede komen. Indicatoren om te zien of een konijn ziek of niet fit is zijn bijvoorbeeld: abnormaal eetgedrag, vuile ogen of neus, vieze vacht rond de anus, veel krabben, kale plekken, of kwijlen. Zeker aan de keutels kan gezien worden of de spijsvertering van een konijn op orde is. Te lange tanden en nagels kunnen vervelende gevolgen hebben voor de konijnen, ze kunnen moeite hebben met eten en hierdoor ondervoed raken.

Er zijn ook erg besmettelijke konijnenziekten: myxomatose en VHD. Dit zijn ziekten die zich extreem snel verspreiden en in vrijwel alle gevallen dodelijk zijn. De dieren kunnen dit voorkomen door op tijd door een dierenarts ingeënt te worden. Er zijn jaarlijkse en halfjaarlijkse vaccinaties. De vrouwtjeskonijnen hebben een relatief grote kans op baarmoederkanker op latere leeftijd (LICG¹¹, z.d.).

Voortplanting

Bij de voortplanten zal het vrouwtje altijd in het hok gezet moeten worden van het mannetje, niet andersom. Na het paren moet het vrouwtje ook gelijk weer in haar eigen hok worden gezet. Tijdens de zwangerschap moet het konijn zo min mogelijk aangeraakt en opgepakt worden, vooral de laatste dagen voor de bevalling. Het vrouwtje heeft ook extra voer nodig tijdens de zwangerschap, maar dit moet geleidelijk geïntroduceerd worden in het hok. Na ongeveer 30 dagen zal het vrouwtje bevallen van de jongen (Rijnders¹, 2006).

Bruine rat

Rijk:	Animalia
Stam:	Chordata
Klasse:	Mammalia
Orde:	Rodentia
Familie:	Muridae
Onderfamilie:	Murinae
Geslacht:	Rattus

Binomiale naam: *Rattus norvegicus* (Berkenhout, 1769)

Tabel 4: samenvatting soortbeschrijving bruine rat

Rat (<i>Rattus norvegicus</i>)	
Lengte	21 – 29 cm
Gewicht	150 – 520 gram
Voeding	Gemengd rattenvoer, groenvoer en af en toe een stukje ei, aardappel, brood of pasta
Huisvesting	Minimaal 2 dieren per verblijf
Minimale afmeting huisvesting	80 x 40 x 70 (LxBxH)
Bodembedekking	Beukensnippers, hennepstrooisel (vocht absorberend en niet stoffig)
Levenswijze	Schemer- en nachttactief
Draagtijd	Ca. 22 dagen
Aantal jongen	6 – 12 per worp
Levensduur	6 jaar (gemiddeld 2 – 3 jaar)
Overige aandachtspunten	Bij een goede opvoeding kunnen ratten erg tam gemaakt worden

Herkomst

De tamme rat die veelvuldig als huisdier wordt gehouden, heet ook wel de bruine rat. Deze rattensoort komt van origine uit Oost-Azië, maar door het aanpassingsvermogen van de dieren leven ze nu op bijna alle continenten. In de Middeleeuwen kwamen naar verwachting de eerste ratten naar Europa, en in de 18^e eeuw werd er voor het eerst geregistreerd dat er een rat was gesignaleerd. Doordat ratten zich in hoog tempo vermenigvuldigen, werden ze al snel gezien als plaag. Rattenvangers hadden vervolgens de taak om zo veel mogelijk ratten te vangen en te doden. Een aantal rattenvangers hielden bijzonder gekleurde dieren in leven om hiermee selectief te fokken. Hierdoor konden gemuteerde ratten het overleven. De witte (albino) ratten werden destijds verkocht aan wetenschappers, en dieren met overige vachttypen werden verkocht als gezelschapsdier (allesoverratten.nl, z.d.).

Huisvesting

Een kooi voor twee ratten moet minimaal 80 x 40 x 70 (LxBxH) zijn. Vooral de hoogte is hier van belang omdat ratten op twee poten kunnen staan en de mogelijkheid hebben om zich helemaal uit te strekken. Het verblijf moet altijd op een goed geventileerde tochtvrije plek uit direct zonlicht staan. Omdat ratten relatief veel indrukken in zich op nemen, moeten ze niet op een te drukke plek staan maar wel ergens waar ze hun omgeving kunnen volgen. Daarnaast zijn ratten echte klimmers, een hoge klimkooi met horizontale spijlen is geschikt als huisvesting (een vogel volière bijvoorbeeld ook). Als ratten beginnen met knagen bestaat de kans dat ze hier niet snel mee ophouden, als ze de smaak te pakken hebben kunnen ze zelfs door dik kunststof heen bijten. Een kooi met stalen spijlen zou dit moeten voorkomen. Ratten zijn erg gevoelig voor tocht, daarom zouden ze altijd binnen moeten zijn met een temperatuur rond de 20 graden, en een luchtvochtigheid van 50-60% (Lissenberg, 2004).

Als bodembedekking zou er bijvoorbeeld gebruik kunnen worden gemaakt van beukensnippers of hennepstrooisel. Als de bodembedekking vocht opneemt en niet stoffig is – waar ratten erg gevoelig voor zijn – is het al snel geschikt. Houtvezel is een voorbeeld van materiaal dat niet geschikt is als bedekking. Doordat ratten vele malen beter ruiken dan de mens, vermijden ze eveneens bodembedekking dat een sterke geur achterlaat. Ratten maken graag een nest, door het geven van wc-rolletjes, lappen stof of onbedrukt papier krijgen de ratten de gelegenheid om op dat gebied hun natuurlijk gedrag uit te oefenen. Synthetisch materiaal of bedrukt papier is uitermate ongeschikt voor ratten, hier kunnen ze in stikken of vergiftigd raken door de inkt (Lissenberg¹, 2004).

Belangrijk is om ratten nooit individueel te huisvesten, het zijn groepsdieren die minimaal met z'n tweeën moeten leven. Als dit niet het geval is kan de rat verpieteren en agressief worden naar de eigenaar (ratten.nl, z.d.).

Voeding en stofwisseling

Ratten zijn van nature alleseters. Er is speciaal rattenvoer te koop, wat qua voedingsstoffen verschilt van knaagdierenvoer. Daarnaast kunnen ratten – naast het voer – ook blij gemaakt worden met groente en fruit, aardappels, rijst, gekookte eieren, pasta en brood. Omdat ratten vaak eten wat ze tot de beschikking hebben is het belangrijk om ze niet te veel te geven, want dan is de kans op overgewicht aanwezig. Vers water in een drinkflesje zou altijd aanwezig moeten zijn (LICG⁸, z.d.).

Verzorgen en hanteren

Ratten kunnen erg tam gemaakt worden en na een tijdje kunnen ze het zelfs waarderen om te worden opgepakt. Een rat kan bij de basis van zijn staart worden opgepakt, maar niet bij het puntje. Mocht een rat worden opgetild bij het puntje van zijn staart, dan kan deze afbreken. Laat de rat overigens niet bungelen aan zijn staart, dat kan de rat pijn doen en uit reflex zou hij kunnen bijten. Een rat onverwachts vanaf de bovenkant oppakken kan eveneens een schrikreactie geven. Als de dieren gewend zijn kunnen ze los in het huis lopen, maar kabels en dergelijke materialen zouden wel moeten worden opgeborgen om te voorkomen dat ratten deze kapot knagen en/of zichzelf elektrocuteren.

De kooi van de ratten moet wekelijks worden schoongemaakt, ze kunnen namelijk ziek worden van de sterke ammoniak lucht die afkomstig is uit de urine. Etensresten zouden dagelijks moeten worden verwijderd om het bederven hiervan te voorkomen. Als er een sterke lucht uit de rattenkooi komt is het schoonmaken eigenlijk al te laat. Mocht deze geur al na drie dagen aanwezig zijn dan kan dit wijzen op een te klein verblijf voor de dieren. Ratten kunnen zindelijk worden gemaakt, door aan het begin de keutels van de dieren in een bakje te leggen. Zodoende leren ze dat het bakje gebruikt moet worden als toilet. Dit scheelt in schoonmaakwerk, alhoewel de bodembedekking wel nog elke week verversst moet worden. Een klein beetje bedekking – dat niet te erg ruikt – kan na de schoonmaak weer teruggelegd worden in het hok zodat er een bekende geur aanwezig is voor de ratten (Lissenberg², 2004).

Ziekten en gezondheid

Ratten laten niet snel zien dat ze ziek zijn, en met een goede verzorging zullen veel problemen voorkomen kunnen worden. Indicatoren waaraan gezien kan worden of een rat ziek is zijn bijvoorbeeld: sterke gedragsveranderingen, traag- en lusteloosheid, extreem snelle ademhaling, veel gewichtsverlies of juist een toename hiervan, bulten, abnormaal sterke lichaamsgeur, slechte vacht, en uitpuilende ogen.

Ratten hebben gevoelige luchtwegen, waardoor ze kwetsbaar zijn voor een slechte luchtkwaliteit of stoffige bodembedekking. Deze aandoening kan ook erfelijk zijn, en door de kleinste verkoudheid kan longontsteking of chronische verkoudheid ontstaan. Ratten zijn eveneens gevoelig voor wonden en abscessen, bij een dier met een goede weerstand zal dit probleem zich vanzelf verhelpen, mocht dit niet het geval zijn dan kan een abces ernstige gevolgen hebben. Tumoren zijn voor ratten eveneens erfelijk. Als ratten niet voldoende mogelijkheid hebben om te knagen kunnen de tanden niet slijten en doorgroeien. Te lange of scheve tanden kunnen vervelende gevolgen hebben voor de dieren zoals pijn bij het eten (Dier Geneeskundig Centrum de nieuwe Hanze, z.d.).

Voortplanting

Ratten zijn vanaf circa vijf weken geslachtsrijp. Om ongewenste nestjes te voorkomen zullen ze na de leeftijd van vier weken gescheiden moeten worden. Ratten zijn tussen de 21 en de 24 dagen zwanger en kunnen per worp twee, maar ook 20 jongen krijgen. Meestal ligt dit aantal tussen de acht en de 12 jongen per worp. De ratten hebben geen hulp nodig bij de voortplanting, wel is het belangrijk om het mannetje na de worp te scheiden van het vrouwtje, anders kan hij deze opnieuw bevruchten terwijl ze nog aan het spenen is. De jonge ratten (rittens) kunnen vanaf dag één worden gesocialiseerd om ze te laten wennen aan mensen (LICG⁹, z.d.).

Gerbil

Rijk:	Animalia
Stam:	Chordata
Klasse:	Mammalia
Orde:	Rodentia
Familie:	Muridae
Geslacht:	Meriones

Binomiale naam: *Meriones unguiculatus* (Milne-Edwards, 1867)

In tuincentra en dierenspeciaalzaken worden verschillende soorten gerbils verkocht. De meest populaire variant is de Mongoolse gerbil, en daar gaat onderstaande tekst dan ook over (Dierendisk, z.d.).

Tabel 5: samenvatting soortbeschrijving gerbil

Gerbil (<i>Meriones unguiculatus</i>)	
Lengte	Ca. 12 cm
Gewicht	75 – 120 gram
Voeding	Gemengd knaagdierenvoer, hooi, takjes en af en toe een stukje groente, fruit en bijvoorbeeld een meelworm
Huisvesting	Minimaal 2 dieren per verblijf
Minimale afmeting huisvesting	80 x 50 x 50 cm (L x B x H)
Bodembedekking	Combinatie van houtvezel en hooi, een hele dikke laag om aan de graafbehoefte te voldoen
Levenswijze	Dag nacht actief
Draagtijd	Ca. 24 dagen
Aantal jongen	4 – 5 jongen per worp
Levensduur	3 – 5 jaar
Overige aandachtspunten	Een looprad in het verblijf is essentieel

Herkomst

Gerbils staan ook bekend onder de naam ‘woestijnratten’. Eigenlijk is deze naam foutief, omdat een gerbil meer verwant is aan een hamster en woelmuisachtigen dan aan de rat. Van nature komt de soort voor in dorre gebieden zoals uitgestrekte halfwoestijnen in Mongolië en het noorden van China. Door aanpassing aan de omgeving kunnen gerbils nu leven op een eiwitarm dieet. Door roofdieren en de hitte waar ze mee te maken krijgen in het natuurlijke gebied, speelt het leven van een gerbil zich voornamelijk onder de grond af in een zelf gegraven gangenstelsel. Rond het midden van de 19^e eeuw werd de eerste gerbil geëxporteerd naar Europa. Later volgden er meer, en werden de dieren vooral gebruikt in dierentuinen, laboratoria en als huisdier. Sinds de soort als huisdier gehouden wordt, is er gefokt op bepaalde uiterlijke kenmerken met als gevolg dat er nu gerbils zijn met allerlei verschillende kleuren (Verhoef-Verhallen, 1997).

Huisvesting

Doorgaans zijn gerbils erg sociale en actieve dieren, die in groepen bij elkaar leven. Een gerbil zou dus nooit alleen moeten worden gehuisvest omdat deze dan ongelukkig kan worden, met gevolgen als stress of agressie. Er zijn verschillende soorten hokken geschikt, een verblijf van plastic, glas, of met spijlen. De laatstgenoemde is iets minder geschikt omdat gerbils veel graven en zodoende een deel van de bodembedekking uit het hok kunnen gooien. Voor twee gerbils zijn de minimale afmetingen 80 x 50 x 50 cm (LxBxH) voldoende. Gerbils kunnen wel erg hoog springen, en daarom is het verstandig om de bak ook aan de bovenkant af te sluiten met bijvoorbeeld gaas.

Een hele dikke laag bodembedekking is noodzakelijk om de dieren aan hun graafbehoefte tegemoet te komen. Een combinatie van houtvezel en hooi is hiervoor geschikt. Zand of aarde is als bodembedekking minder geschikt, omdat het te vochtig kan zijn en de kans bestaat dat het instort op de dieren. Naast het leven onder de grond, hebben gerbils ook graag schuilmogelijkheden erboven. Bijvoorbeeld stenen en takken, huisjes, omgedraaide bloempot met een stuk eruit, wc-rolletjes, (onbedrukt) papier, etc.

Voor gerbils in gevangenschap is een looprad essentieel. Bij een slecht vormgegeven rad kan het zo zijn dat de staart van de gerbil tussen het looprad en de bevestiging hiervan komt en zodoende afbreekt, met ontstekingen tot gevolg. Om te knagen zijn takjes van bijvoorbeeld de wilg geschikt. Van nature komen gerbils uit de woestijn, en om hun vacht daar schoon te houden nemen ze regelmatig een zandbad. In gevangenschap zou ze deze mogelijkheid niet ontnomen moeten worden, dus ze moeten altijd een bakje met bijvoorbeeld chinchillazand tot hun beschikking hebben (LICG¹², z.d.).

Voeding en stofwisseling

Doordat gerbils kunnen leven zonder eiwitten hebben ze een vrij karig dieet. Per dier is zo'n 10 tot 15 gram eten per dag al voldoende. Gemengd knaagdierenvoer is goed voor de dieren, aangevuld met af en toe een stukje fruit of groente en bijvoorbeeld een meelworm. Vezels zijn wel erg belangrijk voor de dieren, en daarom zou er altijd voldoende hooi beschikbaar moeten zijn. Gerbils drinken weinig, maar er moet wel altijd vers water beschikbaar zijn. Om de tanden te laten slijten zijn takjes goed om te verstrekken (Verhoef-Verhallen¹, 1997). Met fruit en groente moet er wel opgepast worden dat ze dit niet te veel krijgen, te veel vocht kan namelijk diarree veroorzaken. Een stukje soepstengel of cracker kan ook een aanvulling op het dieet zijn. Om aan overige voedingsstoffen te komen eten gerbils soms hun eigen ontlasting op, dit is het natuurlijk gedrag en moet niet geprobeerd worden om af te leren (Vermeulen⁵, 2008).

Verzorgen en hanteren

Gerbils zijn vriendelijke dieren, maar ze wennen moeilijk aan de mens. Het zijn dan ook niet bepaald knuffeldieren zoals bijvoorbeeld ratten dat wel zijn. De dieren moeten nooit van boven worden opgepakt, ze kunnen hierdoor schrikken en wegspringen of de in de hand bijten. De dieren zouden altijd voorzichtig met twee handen moeten worden opgeschept. Van nature kan een gerbil zijn staart loslaten als deze bijvoorbeeld door een roofdier gepakt wordt. Deze techniek kunnen ze nog steeds toepassen als ze door de mens worden opgepakt aan de staart. Ook al kan de gerbil dit met opzet doen, de staart groeit hierna nooit meer aan.

Het eten dat kan bederven moet dagelijks uit het verblijf worden gehaald, en het drinkwater moet eveneens dagelijks worden ververs. Eens in de twee weken zou het verblijf verschoond en gereinigd moeten worden. De bak met zand – waarin het dier zijn vacht kan schoonmaken – zou ook ververs moeten worden bij de schoonmaak (LICG¹³, z.d.).

Ziekten en gezondheid

Gerbils hebben doorgaans een goede weerstand, de grootste oorzaak van ziekten of gezondheidsproblemen bij deze dieren is daarom ook een inadequate verzorging. Gezonde gerbils hebben een glanzende vacht, zijn actief, hebben open glinsterende ogen, zijn nieuwsgierig, en hebben droge en donkere ontlasting. Mocht dit niet het geval zijn dan zijn dat indicatoren waaraan gezien kan worden dat het dier kampt met gezondheidsproblemen. Doordat de dieren hoog kunnen springen, neemt bij een slecht ingericht verblijf de kans op botbreuken toe. Door een gebrek aan knaagmateriaal kunnen de tanden doorgroeien, waardoor eten lastig wordt voor het dier. Oudere gerbils kunnen oor infecties krijgen, hierdoor wordt het dier lusteloos en minder actief. Door slechte bodembedekking kunnen de voetzolen van de dieren beschadigen, en – waar open – geïnfecteerd en worden ontstoken. De gerbils zouden eens in de paar weken gecheckt moeten worden op parasieten als luizen of vlooiën. Dit is vaak te zien als het dier overmatig krabt en kale plekken in de vacht heeft (Anastasi, 2005).

Voortplanting

Gerbils zijn vanaf circa drie maanden geslachtsrijp. Deze rijpheid blijft tot ze de leeftijd van anderhalf jaar bereiken hebben. De draagtijd is 24 dagen, waarna de jongen blind, naakt, en volledig afhankelijk van het ouderdier geboren worden. De moederdieren maken voor de bevalling een in orde gemaakte beschutte plek waar ze kunnen werpen. Deze plek is doorgaans bedekt met hooi, papiersnippers, en ander materiaal dat wordt verstrekt. Per worp komen er steeds vier of vijf jongen ter wereld. Belangrijk is dat de vader een rol blijft spelen bij de opvoeding van de jongen, en daarom zou deze nooit zonder reden weggehaald moeten worden bij zijn familie. Na ongeveer drie weken zijn de gerbils volledig zelfstandig, maar pas na 5 weken is het verstandig om ze uit elkaar te halen, mits hier redenen voor zijn (Verhoef-Verhallen², 1997).

Muis

Rijk:	Animalia
Stam:	Chordata
Klasse:	Mammalia
Orde:	Rodentia
Familie:	Muridae
Geslacht:	Mus

Binomiale naam: *Mus musculus* (Linnaeus, 1758)

Tabel 6: samenvatting soortbeschrijving muis

Muis (<i>Mus musculus</i>)		
Lengte	7 – 10 cm	
Gewicht	10 – 45 gram	
Voeding	Granen en zaden als basis, af en toe een insect en een stukje fruit of groente	
Huisvesting	Minimaal 2 per verblijf	
Minimale afmeting huisvesting	70 x 40 x 30 (L x B x H)	
Bodembedekking	Hennepvezel in combinatie met hooi	
Levenswijze	Nachtactief	
Draagtijd	18 – 21 dagen	
Aantal jongen	4 – 11 jongen per worp	
Levensduur	1 – 2 jaar	
Overige aandachtspunten	Muizen zouden door hun fragiele bouw niet vaak opgepakt moeten worden	

Herkomst

De huismuis komt vrijwel overal ter wereld voor, behalve in het uiterste noorden waar het klimaat te koud is. De muis volgt de mens al duizenden jaren, oorspronkelijk kwamen deze dieren voor in Europa en centraal-Azië, maar toen de mens zich verspreidde naar andere continenten, ging de muis mee. Een paar duizend jaar geleden is begonnen met het houden van muizen in gevangenschap. In sommige culturen werden destijds witte muizen geëerd, zoals in Griekenland en India. In Japan werd begonnen met het gebruik van muizen in laboratoria, hierdoor zijn mutaties ontstaan en zijn er tal van verschillende soorten muizen ontstaan met allemaal hun eigen kenmerken. Enkele wetenschappers uit Europa raakten onder de indruk van de dieren, en namen ze mee naar huis om er verder mee te fokken op bepaalde vachtkleur. De muis is tegenwoordig een populair huisdier en wordt verkocht in tal van dierspeciaalzaken (Knaagdier.com, z.d.).

Huisvesting

Een muizenverblijf inrichten is niet heel ingewikkeld. Een verblijf voor twee muizen moet de minimale afmetingen hebben van 70 x 40 (L x B). De kooi moet uit direct zonlicht en op een tochtvrije plaats staan. Muizen zijn erg vlug en kunnen al door het kleinste gaatje ontsnappen, het is belangrijk om hier rekening mee te houden bij de aanschaf van een kooi. Muizen verbruiken veel vocht, een absorberende bodembedekking is goed om ongewenste luchtjes en ongerief aan de pootjes van de dieren te voorkomen. Een bedekking van 5 tot 7 centimeter is voldoende om ze lekker te kunnen laten graven en woelen. Naast bodembedekking is hooi of stro een goede aanvulling, hier kunnen de muizen van eten en een nestje van maken. Maar een nestje alleen is niet genoeg, de dieren moeten ook voldoende schuilmogelijkheden hebben, zoals een omgekeerde bloempot met een stukje eruit, of een ander soort huisje. Als verrijking kunnen de dieren simpele materialen krijgen zoals wc rolletjes, (onbedrukt) papier, stenen, takjes, en iets om op te klimmen. Een bakje voer en vers water moet altijd beschikbaar zijn voor de muizen. Muizen zouden nooit alleen moeten worden gehuisvest (Knaagdieren.net, z.d.).

Voeding en stofwisseling

Muizen eten in principe alles dat los en vast zit. Normaliter zijn ze 's nachts en in de schemering actief op zoek naar voedsel, in gevangenschap zijn ze eveneens op deze tijden actief. De basis voor het dieet zullen granen en zaden moeten zijn, af en toe iets wat dierlijk eiwit bevat zoals insecten zal de gezondheid van de muizen ook ten goede komen. Omdat muizen vrij weinig water drinken, is het belangrijk om ze ook voedsel voor te schotelen dat extra water bevat, zoals een stukje groente of fruit. Om de tanden te laten slijten moeten muizen kunnen knagen, hiervoor zijn bijvoorbeeld wilgentakken geschikt (LICG¹⁶, z.d.).

Verzorgen en hanteren

Muizen zijn erg teder en fragiel, het is daarom af te raden om ze constant op te pakken of over mee naar toe te nemen. Mocht een muis toch worden opgepakt, dan moet deze uit zichzelf op de hand stappen of opgescheept worden in het kommetje van de handen. Een muis mag nooit bij zijn staart worden opgepakt, dit is uiterst pijnlijk en kan ernstige lichamelijke gevolgen voor het dier hebben. De staart is namelijk van essentieel belang voor het dier omdat hij deze gebruikt om ergens op te klimmen.

Muizen zijn vrij nieuwsgierig, om ze uit te dagen en bezig te houden zou er regelmatig iets nieuws moeten worden geïntroduceerd in het verblijf. Pas wel op dat het verblijf niet overvol raakt met speelgoed en ander materiaal, dan kunnen de muizen niet meer vrij rondrennen. Een ruw oppervlak in het verblijf (zoals een baksteen) kan ervoor zorgen dat de muis zijn nagels slijt, dit is belangrijk omdat deze anders te lang kunnen worden en ongerief veroorzaken. De dierenarts kan altijd controleren of de nagels en tanden van een muis te lang zijn.

Het verblijf zou wekelijks moeten worden schoongemaakt. Tijdens de schoonmaak zal een deel van de bodembedekking (dat niet erg vies is) moeten blijven liggen om de geur te behouden. Mocht de kooi volledig verschoond worden dan zullen de muizen extra hun best doen om er hun eigen geur weer in terug te krijgen. Zo kan het verblijf na een dag alweer gaan stinken. Het water zou dagelijks moeten worden verversd, en ook zouden etensresten (die kunnen bederven) in deze frequentie moeten worden verwijderd. Bij de wekelijkse schoonmaak moeten ook het drinkflesje en het voedselbakje worden schoongemaakt (LICG¹⁷, z.d.).

Ziekten en gezondheid

Muizen in gevangenschap zijn gevoelig voor ziekten en aandoeningen. Door tocht of een te koude kamertemperatuur kunnen de dieren last krijgen van verkoudheid en longontsteking. Hierdoor krijgen ze in lichte ontsteking aan de ogen en lopen ze al waggelend door het verblijf. Door verkeerde voeding kunnen de dieren diarree krijgen en zo gedehydrateerd raken, wat fatale gevolgen voor de gezondheid kan hebben. Parasieten, wormen en schimmelziekten kunnen muizen huidproblemen geven. Door hierom te krabben ontstaan er kale plekken op de vacht en is een muis beduidend minder actief. Een dierenarts kan meestal de oorzaak van een huidaandoening constateren.

Colibacillose komt geregeld voor bij muizen, vooral bij net geboren, en zogende dieren. Deze aandoening kan vermeden worden door een goede hygiëne en een gevarieerd dieet. Bij deze ziekte krijgen de muizen waterige diarree, koorts, en vermeerdering van speeksel. De meeste muizen met deze ziekte gaan tussen de 6 en 72 uur dood. Een dierenarts zou altijd geraadpleegd moeten worden bij deze symptomen. Muizenpokken is een zeer besmettelijke aandoening voor andere muizen. Hierbij zijn de ogen gezwollen, en de poten en staart kunnen afsterven. Deze ziekte komt beduidend minder vaak voor dan de overige aandoeningen. Tot slot kunnen muizen ook tumoren en abscessen krijgen als ze ouder worden, en door een te grote hoeveelheid aan (ongezond) voedsel kunnen ze vetzucht krijgen (Muizenpagina.nl, z.d.).

Voortplanting

Na ongeveer twee maanden zijn muizen geslachtsrijp. Bij muizen die binnen leven vindt de voortplanting het gehele jaar door plaats, bij muizen die buiten leven is dit van april tot september. De draagtijd bedraagt 19 tot 21 dagen, en de werphoeveelheid is vier tot negen. De jongen worden doof, blind en kaal geboren. Na een paar dagen openen ze de ogen, en na twee weken hebben ze tanden om zelf te kunnen eten. Na drie weken vanaf de geboorte verlaten muizen doorgaans het nest. Vrouwtjes kunnen wel vijf tot tien nestjes per jaar werpen (Zoogdiervereeniging, z.d.).

Russische dwerghamster

Rijk: Animalia
Stam: Chordata
Klasse: Mammalia
Orde: Rodentia
Familie: Cricetidae
Geslacht: Phodopus

Binomiale naam: *Phodopus sungorus sungorus* (Pallas, 1773)

Tabel 7: samenvatting soortbeschrijving Russische dwerghamster

Russische dwerghamster (<i>Phodopus sungorus sungorus</i>)	
Lengte	7 – 8 cm
Gewicht	45 – 55 gram
Voeding	Knaagdierenvoer aangevuld met hooi, groente, fruit en dierlijke eiwitten

Huisvesting	Minimaal 2 per verblijf (mits ze samen opgegroeid zijn)
Minimale afmeting huisvesting	60 x 30 (L x B) eventueel met verdiepingen
Bodembedekking	Dikke laag hennepvezel, schaafsel en stro
Levenswijze	Nachtdieren
Draagtijd	Ca. 19 dagen
Aantal jongen	Ca. 7 per worp
Levensduur	2 – 3 jaar
Overige aandachtspunten	In tegenstelling tot andere hamsters, kunnen dwerghamsters samen worden gehuisvest. Het is belangrijk dat deze dieren met elkaar zijn opgegroeid, en er moet altijd worden opgelet dat de dwerghamsters niet toch gaan vechten.

Herkomst

De Russische dwerghamster komt van origine uit het Steppengebied van Rusland en het noorden van China voor. De eerste registratie van deze diersoort was in 1773. In de jaren zeventig van de vorige eeuw werden deze dieren voornamelijk gefokt om gebruikt te worden in laboratoria. Niet lang daarna werd deze soort dwerghamster steeds populairder om als gezelschapsdier te worden gehouden. Het bijzondere aan deze soort is dat ze in de winter een vrijwel geheel witte vacht krijgen. De meeste Russische dwerghamsters die in gevangenschap leven in Europa en de Verenigde Staten zijn afkomstig van één Duitse wetenschapper die deze soort in de jaren zestig van de vorige eeuw bestudeerde, en er daarna mee is gaan fokken (Vermeulen⁶, 2008).

Huisvesting

In tegenstelling tot goudhamsters, kunnen Russische dwerghamsters wel met meerdere individuen tegelijk worden gehuisvest. Het is hier wel van belang dat de dieren van jongs af aan met elkaar opgroeien. Deze soort graaft ook graag, dus een dikke laag bodembedekking van hennepvezel, schaafsel en stro is noodzakelijk om hen aan deze behoefte te kunnen voorzien.

Het verblijf moet op een tochtvrije plek uit het direct zonlicht staan. De hamsters hebben overdag rust nodig, dus vlakbij de tv of op een andere drukke plek in het huis is geen goede plek. Verder moet een hamster voldoende mogelijkheden hebben om te knagen, bijvoorbeeld verse wilgentakjes. Wc-rolletjes, buizen om in te rennen en ander speelgoed is goed voor het dier om zich bezig te houden in de actieve uren. Vers water zou de gehele dag door beschikbaar moeten zijn (De Russische Dwerghamster, z.d.).

Voeding en stofwisseling

Dwerghamsters eten van alles. Naast plantaardig voedsel, eten ze ook dierlijke eiwitten, zoals kattenbrokjes, meelwormen of insecten. De basis zou knaagdierenvoer moeten zijn, aangevuld met hooi dat de hele dag beschikbaar is. Als lekkernij zouden de hamsters wat muesli, groente, fruit, noten, ei of een stukje kaas gegeven kunnen worden. Wilgentakjes om aan te knagen en zo de tanden te slijten zouden de hele dag door aanwezig moeten zijn. Dwerghamsters kunnen nog wel eens hun eigen ontlasting opeten om aan vitamine B en K te komen, dit is heel normaal en doen ze zowel in de natuur als in gevangenschap (Vermeulen⁷, 2008).

Verzorgen en hanteren

Het verblijf zou eenmaal in de week moeten worden schoongemaakt. De hoek die de dieren als toilet gebruiken zou eens in de drie dagen schoongemaakt moeten worden om ongewenste geurtjes te voorkomen. Bederfelijke etensresten zouden dagelijks weggehaald moeten worden, en in diezelfde frequentie zou het water vervast moeten worden.

De Russische dwerghamster kan relatief makkelijk tam gemaakt worden. Het dier moet nooit van bovenaf opgepakt worden, omdat hij dan uit schrik kan bijten of in paniek wegrennen en vallen met verwondingen en dergelijke tot gevolg. De dieren moeten worden opgetild door ze op te scheppen en vervolgens in het kommetje van de hand te laten zitten. Hier geldt wederom dat het dier uit schrik weg kan springen, en een val uit de hand kan fatale gevolgen hebben voor het dier (De Russische Dwerghamster¹, z.d.).

Ziekten en gezondheid

De ziektes en aandoeningen waar Russische dwerghamsters mee te maken krijgen, is vergelijkbaar met die van andere soorten hamsters. Door een eenzijdig dieet kunnen ze bijvoorbeeld spijsverteringsproblemen

krijgen, hierdoor ontstaat weer diarree en kan het dier uitdrogen. Te lange tanden kunnen eveneens een probleem geven aan het binnenkrijgen van verschillende soorten voedingsstoffen. Malocclusie is een gevolg hiervan, dit is een verkeerde sluiting van het boven- en ondergebit en kan alleen door een dierenarts worden verholpen.

Mastitis is een erfelijke tepelinfectie die veel voorkomt bij vrouwelijke Russische dwerghamsters. Bij deze aandoening werkt er één tepel niet optimaal, en dit kan duidelijk worden bij het eerste nestje dat het dier krijgt. De jongen kunnen zo ondervoed raken, en het vrouwtje zou geen tweede nestje meer moeten krijgen (De Russische Dwerghamster², z.d.).

Voortplanting

Russische dwerghamsters zijn vanaf circa vier weken geslachtsrijp, om een gezond nestje ter wereld te brengen en de kans op complicaties te verminderen zou hun eerste worp pas moeten plaatsvinden na een leeftijd van drie maanden, als ze volledig volgroeid zijn. De soort is erg kieskeurig als het gaat om het vinden van een partner. Om agressie te voorkomen zouden deze dieren op neutraal terrein aan elkaar gekoppeld moeten worden. De gemiddelde draagtijd is 19 dagen, en na de worp heeft het vrouwtje behoefte aan extra eiwitten om haar tekorten aan te vullen. Per worp worden er ongeveer 7 jongen geboren, het is belangrijk om een paar dagen van te voren genoeg nestmateriaal in het verblijf te doen zodat de vrouwtjes hun eigen kraambed kunnen maken (De Russische Dwerghamster³, z.d.).

Bijlage II: beoordelingsrubric mondelinge en schriftelijke informatie

Onderwerp	0 pnt	1 pnt	2 pnt	3 pnt
Huisvesting	• Er wordt geen informatie gegeven over de huisvesting • De informatie die wordt meegegeven is foutief en/of ondermaats	Er wordt genoemd • Het type huisvesting, maar zonder afmetingen • Het soort bodembedekking	Er wordt genoemd • De afmetingen van het verblijf • De juiste bodembedekking • Overige relevante aspecten over verrijking en speelgoed	Er wordt genoemd • De afmetingen van het verblijf + voorbeelden in de winkel • De juiste bodembedekking + voorbeelden in de winkel • Verrijkmateriaal worden benoemd en laten zien • Overige soort specifieke informatie wordt gegeven • De locatie van het verblijf
Voeding	• Er wordt niet of nauwelijks informatie gegeven over de soorten voer die er zijn • Soort specifieke voeding wordt niet genoemd	Er wordt genoemd • Het juiste droogvoer • Vers voer	Er wordt genoemd • Een juist dieet • Er is geschikt knaagdierenvoer beschikbaar • Soort specifieke dieet eisen	Er wordt genoemd • Een juist dieet • Het juiste voer + voorbeelden in de winkel • Soort specifieke dieeteisen • De aanwezigheid van vers drinkwater
Natuurlijk gedrag	• Er wordt niets gezegd over het natuurlijk gedrag van de soort	Er wordt genoemd • Minimale en beknopte informatie over het natuurlijk gedrag	Er wordt genoemd • Het gedrag van de dieren in het wild	• Er wordt uitgebreid ingegaan op het gedrag van de dieren in hun natuurlijke habitat
Leefwijze	• Er wordt niet genoemd of de soort overdag of in de nacht actief is • Overige informatie	Er wordt genoemd • Minimale en beknopte informatie over de leefwijze van de soort	Er wordt genoemd • Of de soort overdag of in de nacht actief is • De natuurlijke groepsverbanden	Er wordt genoemd • Of de dieren overdag of in de nacht actief zijn • De groepsgrootte van de wilde populaties

	over groepsverbanden ontbreekt eveneens			• Of er problemen kunnen ontstaan door de leefwijze
Verzorging	• Er wordt niet of nauwelijks informatie gegeven over de schoonmaak van het verblijf	Er wordt genoemd • Minimale en beknopte informatie over de schoonmaak van het verblijf	Er wordt genoemd • De frequentie van het schoonmaken • Het checken op ziekteverschijnselen • Soort specifieke verzorging	Er wordt genoemd • Dat het verblijf minimaal één keer per week schoon moet worden gemaakt • Met welke middelen het schoon kan worden gemaakt • Waar de dieren tijdens deze schoonmaak gehuisvest moeten worden • Dat de geur van de dieren wel nog aanwezig moet blijven • Hoe er ziekteverschijnselen kunnen worden ontdekt • Overige soort specifieke verzorging
Hanteren	• Er wordt niet of nauwelijks gesproken over het hanteren van de dieren	Er wordt genoemd • Hoe het dier opgepakt moet worden	Er wordt genoemd • Hoe je het dier moet oppakken • Of het dier makkelijk tam te maken is of niet • Of het dier vlucht of bevriest bij angst	Er wordt genoemd • Hoe de dieren moeten worden opgepakt • Of de dieren bevriezen of vluchten bij angst • Of ze makkelijk tam te maken zijn • Of ze bij kinderen kunnen leven
Kosten	• Er wordt geen kosteninschatting gegeven	• De kosten worden genoemd maar niet of minimaal onderbouwd	• Er wordt een reële kosteninschatting gegeven	Er wordt genoemd • Een kosteninschatting • Dierenartskosten • Kosten vervangen beschadigd materiaal

Bijlage III: Observatieformulier verblijven met levende dieren

	Huisvesting							
	Konijn	Cavia	Goudhamster	Dwerghamster	Degoe	Gerbil	Rat	Muis
Aantal dieren (per verblijf)	1/2/3/4/5/6	1/2/3/4/5/6	1/2/3/4/5/6	1/2/3/4/5/6	1/2/3/4/5/6	1/2/3/4/5/6	1/2/3/4/5/6	1/2/3/4/5/6
Opvallende combinaties								
Afmeting (per verblijf)	LBH	LBH	LBH	LBH	LBH	LBH	LBH	LBH
Bodembedekking	vezel / snippers / stro	vezel / snippers / stro	vezel / snippers / stro	vezel / snippers / stro	vezel / snippers / stro	vezel / snippers / stro	vezel / snippers / stro	vezel / snippers / stro
Soort verblijf	glas / spijlen	glas / spijlen	glas / spijlen	glas / spijlen	glas / spijlen	glas / spijlen	glas / spijlen	glas / spijlen
Verrijkingsmiddelen								
Voeding	droog / vers / hooi	droog / vers / hooi	droog / vers / hooi	droog / vers / hooi	droog / vers / hooi	droog / vers / hooi	droog / vers / hooi	droog / vers / hooi
Drinkwater	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig
Huisje	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig	aanwezig / afwezig
Bijzonderheden								
Puntentelling		-1	0	0,5	1			
Aantal dieren (per verblijf)	juiste combinatie				X			
	onjuiste combinatie		X					
Opvallende combinaties	goed		X					
	fout	X						
Afmeting	voldoet				X			
	voldoet niet		X					
Bodembedekking	verkeerd		X					
	geschikt			X				
	geschikt + stro				X			
verrijkingsmiddelen	< 10%		X					
	25 - 33%				X			
	> 33%			X				
voeding	droogvoer		X					
	droogvoer + hooi			X				
	droogvoer, hooi en vers				X			
drinkwater	aanwezig			X				
	afwezig		X					
huisje	aanwezig			X				
	afwezig		X					

'Inpakke

Bijlage IV: Inventarisatielijst en puntentelling huisvestingsartikel

Keten:	adres:		datum:						
Assortiment huisvestingsartikelen									
		Konijn	Cavia	Goudhamster	Dwerghamster	Degoe	Gerbil	Rat	Muis
Kleiner dan aanbevelingen	weinig tot geen verrijking								
	genoeg verrijking								
	te veel verrijking								
Voldoet aan aanbevelingen	weinig tot geen verrijking								
	genoeg verrijking								
	te veel verrijking								
Groter dan aanbevelingen	weinig tot geen verrijking								
	genoeg verrijking								
	te veel verrijking								
Bijzonderheden									
Puntentelling		0	1	2	3				
kleiner dan aanbevelingen	verrijking <10%	X							
	verrijking 25 - 33%	X							
	verrijking >33%	X							
Voldoet aan aanbevelingen	verrijking <10%		X						
	verrijking 25 - 33%			X					
	verrijking >33%		X						
groter dan aanbevelingen	verrijking <10%			X					
	verrijking 25 - 33%				X				
	verrijking >33%			X					

Bijlage V: Score (met een maximum van 21) voor de juistheid van de verstrekte mondelinge informatie per vestiging van iedere keten, op basis van zeven aspecten over de aanschaf en verzorging van een dier

Keten Vestiging	Pets Place (N = 15)	In %	Discus (N = 15)	In %	Dierspecialist (N = 13)	In %
1	8 (21)	38.1%	7.5 (21)	35.7%	3 (21)	14.3%
2	4	19%	4	19%	11	52.4%
3	5.5	26.2%	4	19%	5	23.8%
4	6	28.6%	5	23.8%	8.5	40.5%
5	7.5	35.7%	9	42.9%	4	19%
6	5.5	26.2%	3	14.3%	10	47.6%
7	8.5	40.5%	6	28.6%	7	33.3%
8	3.5	16.7%	9.5	45.2%	12.5	60%
9	10	47.6%	9	42.9%	5	23.8%
10	5.5	26.2%	6.5	31%	4.5	21.4%
11	6	28.6%	3	14.3%	6.5	31%
12	12	57.1%	2.5	11.9%	7.5	35.7%
13	11	52.4%	9	42.9%	2.5	11.9%
14	6.5	31%	4.5	21.4%	-	-
15	8.5	40.5%	7	33.3%	-	-
16	-	-	-	-	-	-
Totaal	108 (315)	34.3%	89.5 (315)	29.3%	87 (273)	31.9%

Bijlage VI: Score (met een maximum van 21) voor de juistheid van de verstrekte schriftelijke informatie per vestiging van iedere keten, op basis van de zeven aspecten over de aanschaf en verzorging van een dier

Keten Vestiging	Pets Place (N = 16)	In %	Discus (N = 16)	In %	Dierspecialist (N = 16)	In %
1	18 (21)	85.7%	18 (21)	85.7%	18 (21)	85.7%
2	18	85.7%	18	85.7%	18	85.7%
3	18	85.7%	18	85.7%	14	66.6
4	18	85.7%	9	42.9%	1	4.8
5	6.5	31%	9	42.9%	1	4.8
6	6.5	31%	9	42.9%	0	0%
7	6.5	31%	9	42.9%	0	0%
8	6.5	31%	9	42.9%	0	0%
9	6.5	31%	4	19%	0	0%
10	6.5	31%	0	0%	0	0%
11	6.5	31%	0	0%	0	0%
12	6.5	31%	0	0%	0	0%
13	6.5	31%	0	0%	0	0%
14	0	0%	0	0%	0	0%
15	0	0%	0	0%	0	0%
16	0	0%	0	0%	0	0%
Totaal	130.5 (336)	38.8%	103 (336)	30.7%	52 (336)	15.5%

Bijlage VII: Locaties die behoren tot de steekproeven

Plaats	Keten	Adres	Postcode
Alkmaar	Pets Place	Gedempte Nieuwesloot 73	1811 JP Alkmaar
Almelo	Dierspecialist	Eskerplein 2	7603 WG Almelo
Almere	Discus	Rimsky Korssakowweg 15	1323 LP Almere
Amersfoort	Discus	Laan naar Emiclaer 77	3823 EG Amersfoort
Apeldoorn	Discus	Reigersweg 43	7331 DM Apeldoorn
Apeldoorn	Discus	De Eglantier 179	7329 DE Apeldoorn
Assen	Pets Place	Kroonwerk 6	9401 BA Assen
Assen	Dierspecialist	Mercuriusplein 36	9401 EN Assen
Beilen	Pets Place	De Brinkstraat 21	9411 KJ Beilen
Boxtel	Dierspecialist	Oosterhof 14	5283 BV Boxtel
Dalfsen	Dierspecialist	Prinsenstraat 30	7721 AJ Dalfsen
Drachten	Pets Place	De Marke 41	9203 DV Drachten
Drachten	Dierspecialist	Eems 4	9204 JX Drachten
Eindhoven	Discus	Winkelcentrum Woensel 118	5625 AG Eindhoven
Eindhoven	Dierspecialist	Tongelresestraat 316	5642 NE Eindhoven
Franeker	Discus	Zilverstraat 58	8801 KC Franeker
Geldrop	Dierspecialist	Heuvel 28	5664 HL Geldrop
Groningen	Discus	Stoepemaheerd 20	9737 TL Groningen
Groningen	Pets Place	Rijksweg 129	9731 AH Groningen
Haren	Discus	Rijksstraatweg 135	9752 BD Haren
Heerenveen	Pets Place	Sieversstraat 12	8442 CG Heerenveen
Heerhugowaard	Pets Place	Middenwaard 24	1703 SE Heerhugowaard
Heerhugowaard	Dierspecialist	Raadhuisplein 12	1701 BJ Heerhugowaard
Hoogezand	Discus	Meint Veningastraat 24	9601 KG Hoogezand
Joure	Pets Place	Midstraat 14	8501 AV Joure
Leeuwarden	Pets Place	Coopmansstraat 1	8921 SR Leeuwarden
Lelystad	Pets Place	Weversstraat 26	8223 AC Lelystad
Nijkerk	Discus	Nieuwstraat 6	3861 AJ Nijkerk
Nijmegen	Pets Place	Ziekerstraat 104	6511 LK Nijmegen
Nijmegen	Dierspecialist	Daalseweg 279	6521 GL Nijmegen
Nunspeet	Dierspecialist	Stationslaan 7	8071 CL Nunspeet
Oisterwijk	Discus	Spoorlaan 52	5061 HB Oisterwijk
Oisterwijk	Pets Place	Almijstraat 4	5061 PA Oisterwijk
Putten	Discus	Kerkstraat 25	3882 BM Putten
Raalte	Dierspecialist	Marktstraat 72	8102 CL Raalte
Rotterdam	Discus	3 ^e Pijnackerstraat 9	3035 CK Rotterdam
Rotterdam	Pets Place	Vierhavensstraat 101	3029 BB Rotterdam
Rotterdam	Dierspecialist	Bergpolderplein 2	3051 GA Rotterdam
Sneek	Pets Place	Jousterkade 2	8601 BN Sneek
Tilburg	Discus	Gasthuisring 36	5041 DT Tilburg
Utrecht	Discus	Burgemeester van Tuylkade 142	3553 AP Utrecht
Veldhoven	Pets Place	Eindhovensebaan 1	5505 JA Veldhoven
Veldhoven	Dierspecialist	Meiveld 159	5501 KH Veldhoven
Weert	Discus	Emmasingel 11	6001 BA Weert
Weert	Pets Place	Moesdijk 8	6004 AX Weert
Weert	Dierspecialist	Beekstraat 37	6001 GG Weert
Wezep	Dierspecialist	Stationsweg 117	8091 AC Wezep
Wierden	Dierspecialist	Rijssensestraat 13	7642 CV Wierden

Bijlage VIII: Informatie mondelinge gesprekken per onderwerp

Pets Place 1		Punten
Tekstfragment	Categorie	
-	Huisvesting	0
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
'Hamsters moeten alleen, konijnen en cavia's zijn echte groepsdieren, dus die moeten minimaal per twee.'	Leefwijze	1,5
'Hamsters hebben niet zo veel nodig, gewoon één keer in de week het hok schoonmaken en elke dag eten en drinken. Verder zijn ze niet echt vervuilend ofzo.'	Verzorging	1,5
'Ja, konijnen zijn echt prooidieren. Dus oppakken vinden ze niet zo fijn. Maar soms kun je ze wel aaien, als je een beetje een band met ze opbouwt vinden ze dat meestal wel fijn. Maar echt optillen moet je eigenlijk niet doen.'	Hanteren	3
'Ja die [cavia's] zijn meestal wat rustiger als je ze eenmaal hebt. Als je ze probeert te pakken zullen ze wegrennen, maar als je ze eenmaal hebt zijn ze vrij rustig.'		
'Ja opzich kan dat ook wel voor kinderen. De hamsters die hier zitten zijn erg tam, maar ze kunnen altijd uit het niets bijten.'		
'Ja, als je echt wil oppakken enzo dan zijn hamsters wel goed. Konijnen zijn wel een stuk nieuwsgieriger, dus die komen echt op je af. Als je daar bij gaat zitten komen ze al op je af. Maar om echt mee te knuffelen, hamsters zijn natuurlijk wat kleiner.'		
-	Kosten	0
		6/21

Pets Place 2		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Een hamster kan hij bijvoorbeeld op z'n eigen kamer houden, in de slaapkamer. Daar kan je ook genoeg dingen mee.'	Huisvesting	1
'Ja, ja. Alleen voor een cavia is het wel belangrijk dat hij extra vitamine C krijgt.'	Voeding	1
'En die [hamsters] leven ongeveer, ja, twee jaar ongeveer. Een konijn kan ongeveer zeven jaar worden.'	Natuurlijk gedrag	1
'Dan is een konijn eigenlijk beter, die zijn sowieso wat rustiger. Dit [cavia's] zijn echt een beetje vluchtdieren. Die zijn wat schrikachtig. [pakt cavia op] nu valt het wel mee. Deze [konijnen] zijn wat makkelijker, en die zou je eventueel ook alleen kunnen houden. Het liefst hebben we natuurlijk dat ze niet alleen worden gehouden, omdat het wel echt groepsdieren zijn. Ja, en cavia's, ja. Dan heb je ook hamsters, die kun je wel echt alleen houden.'	Leefwijze	2,5
'Nee precies. Nee dan zou die in principe het beste een hamster kunnen nemen. Want als je een konijn alleen hebt, dan moet hij wel genoeg aandacht krijgen. Anders kan hij ziek worden, dat heb je net als bij de cavia, die wordt dan helemaal schrikachtig.'		
'De hamster eigenlijk, echt qua onderhoud ook. Dan is een hamster het makkelijkste.'	Verzorging	1

'Ja, dan is een dwerghamster denk ik het beste. Daar beginnen ze meestal mee, een konijn heeft natuurlijk wat meer verzorging nodig.'		
Zie leefwijze	Hanteren	1
-	Kosten	0
		7,5/21

Pets Place 3		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Ja ze [dwerghamsters] kunnen ook alleen, moet je wel oppassen dat je niet een mannetje en een vrouwtje bij elkaar zet. Bij twee mannetjes moet je ook oppassen, maar in principe zijn dit groepsdieren. Goudhamsters kunnen bijvoorbeeld in groepen elkaar aan gaan vallen. Dus die zouden echt alleen moeten, maar deze kunnen dus met meerdere samen eventueel.'	Huisvesting	2
'Die [cavia's] hebben dan ook wel weer een ruimer hok nodig.'		
'Die [hamsters] hebben ook geen groot hok nodig.'		
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
'We hebben een goudhamster, maar die zijn niet altijd even lief. Daarnaast zijn hier dwerghamsters, die kunnen wel bij elkaar. Die zijn over het algemeen wel heel lief.'	Leefwijze	1
'En verder hebben we cavia's, maar die kunnen weer wat ouder worden.'		
'Van wat we hier hebben zitten, de cavia's zijn makkelijk, de konijnen ook, maar die zijn weer wat groter. En anders de dwerghamsters.'	Verzorging	1
'Nou dit zijn kleine dieren dus ze hebben niet veel verzorging nodig, maar gewoon voer, water en een schuilplaats. En voor de rest valt het heel erg mee.'		
-	Hanteren	0
-	Kosten	0
		4/21

Pets Place 4		Punten
Tekstfragment	Categorie	
-	Huisvesting	0
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
'Een konijn kan wel 8 jaar worden, en een cavia ook wel richting de 5. Dus daar zit je wel langer mee.'	Leefwijze	2
'Een hamster wordt wakker als wij gaan slapen, en vooral als hij een looprad in het hok heeft dan kan dat wel lawaai geven 's nachts. Konijnen en cavia's leven beide overdag, dus dat is misschien wel leuker.'		
'Oke, ja een hamster is meestal wel geschikt als eerste huisdier. Die hebben niet te veel aandacht nodig, en zijn vrij makkelijk te verzorgen. Ze worden ook niet zo oud, meestal een jaar of 2.'	Verzorging	1,5

‘Qua verzorging niet echt, ze [alle dieren] hebben allemaal een schoon hok nodig eens in de week, en voer en water iedere dag.’ ‘Nee, muizen zijn vrij makkelijk te houden, maar die hebben wel vaker dan eens in de week een schoon hok nodig. Net als ratten, want die kunnen behoorlijk gaan stinken.’		
‘Een konijn kan makkelijk worden opgetild, vooral als het bedoelt is al knuffeldier. Bij een hamster moet je meestal wel beter uitkijken, maar die kan snel wennen hoor. Een hamster slaapt overdag, dus als je hem dan gaat storen kan het voorkomen dat die van de schrik bijt, maar dat is niet agressief bedoelt.’	Hanteren	0
-	Kosten	0
		3,5/21

Pets Place 5		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘Ja die zijn ook heel makkelijk. Die zijn wel wat schuw, zeker in het begin. Maar als ze eenmaal aan je zijn gewend dan zijn ze heel lief. En die kun je ook wel alleen houden. Je kunt ze eventueel wel met z’n tweeën nemen, maar dan moet je wel opletten dat het twee vrouwtjes zijn. Anders heb je de kans dat ze ruzie gaan maken.’ ‘Nee dat valt mee. Je hebt er wel iets meer ruimte voor nodig, een iets groter hok. Konijnen kun je heel goed alleen houden, maar met z’n tweeën heeft wel de voorkeur. Dan vinden ze het net even wat fijner, maar het kan ook gecombineerd worden, een konijn samen met een cavia. Dat gaat heel goed.’ ‘Een hamster moet wel alleen. We hebben één soort die wel samen kan [Russische dwerghamster].’ ‘Als hij [cavia] alleen is kan het wel, maar eigenlijk geldt hoe groter het hok hoe beter. Maar hamsters kunnen wel in kleinere hokken.’	Huisvesting	2
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
‘Oke, ik moet wel zeggen dat hamsters nachtdieren zijn, dus daar zal hij overdag niet heel veel aan hebben. Dan kun je beter een cavia nemen, die worden ook niet heel groot. Of een rat, maar dat moet hij zelf ook leuk vinden.’ ‘Maar heel veel kinderen vinden de hamsters erg leuk, maar die slapen overdag en gaan dan ’s nachts in dat rad rennen. Dus als die in de slaapkamer staat is dat vaak wel een puntje.’ ‘Ja hoor, als je zou vragen waar heb je het meest aan dan zou ik zeggen het konijn, de cavia of de rat. Die zijn wel het sociaalste, de cavia dan weer iets minder. Op den duur worden ze wel socialer en dan weten ze wie je bent. Konijnen en ratten zijn sowieso al sociaal aan het begin.’	Leefwijze	3

‘Nee niet echt, het is eigenlijk overal wel een beetje hetzelfde. Bij grotere beestjes heb je meer spullen nodig. Maar bij alles is het ongeveer één keer per week het hok schoonmaken. Het is ook een beetje aankijken natuurlijk, bij ratten zou ik het zelf vaker doen.’	Verzorging	1,5
‘Ja dat klopt wel, we hebben hier verschillende soorten hamsters. Goudhamsters, die worden wat groter. Die worden ongeveer net zo groot als deze [uitgegroeide goudhamster]. Maar deze blijven over het algemeen wel lief, je weet het nooit maar dat is meestal het geval. We hebben ook Russen, die blijven klein. Maar die zijn over het algemeen wel minder lief. Maar ook daar zijn weer uitzonderingen. Hamsters zijn gewoon wat sneller geneigd om te bijten. We hebben hamsters die niet bijten, maar die zijn dan weer niet knuffelig. Die zijn ook heel snel, maar als hij echt een knuffelbeestje wil dan zijn deze niet handig.’ ‘Maar die [dwerghamsters] zijn weer heel snel, dus niet echt knuffelbaar.’ ‘Deze [dwerghamsters] zijn juist wel lief, ze doen nooit iets en hebben mij ook nog nooit gebeten. Maar je kan er niet mee knuffelen, je kan ze moeilijk pakken en ze zijn ook heel snel.’	Hanteren	1,5
-	Kosten	0
		8/21

Pets Place 6		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘Je kunt ook het beste een konijn buiten houden, in een groot buitenhok.’ ‘hamsters moet je alleen houden.’ ‘Cavia’s moet je ook niet alleen houden, want dan heb je een grote kans dat ze niet oud worden. Dan gaan ze in principe dood uit verveling, ze hebben echt een maatje nodig. Hamsters gaan juist met z’n tweeën niet goed. Een konijn kun je ook alleen houden, maar mocht het niet genoeg aandacht krijgen, dan zou ik er toch wel twee doen. Dan hebben ze toch elkaar.’	Huisvesting	1,5
-	Voeding	0
‘Je moet een beetje teruggaan naar hoe de dieren in het wild leven, hamsters leven alleen en niet in groepen. Konijnen en cavia’s die trekken de hele tijd, dus die leven echt in groepen.’	Natuurlijk gedrag	2
‘maar het zijn nachtdieren, en die kunnen dan behoorlijk chagrijnig worden als je ze wakker maakt. Dus voor kinderen vind ik dat geen optimale dieren.’	Leefwijze	3
‘Uiteraard hebben ze wel verzorging nodig, en goede ook. Dus mocht dat bijvoorbeeld niet in routine gebeuren, dan zou ik het eigenlijk afraden. Cavia’s hebben over het algemeen ook een groter hok nodig, dus dat betekent meer schoonmaken. Een hok van een cavia moet ook wel om de vijf dagen worden schoongemaakt, want ze gaan ook per twee. Een hok van een hamster is wel kleiner, maar die heeft wel veel aandacht nodig. Dus het ligt er een beetje aan.’	Verzorging	1,5

‘Bij hamsters wel, cavia’s kunnen [de kooien] wel sneller gaan stinken.’ ‘Dus ze [cavia’s en konijnen] hebben allebei redelijk wat verzorging nodig.’ ‘Maar zoals ik al zei hebben die [hamsters] wel veel aandacht nodig. Ze kunnen wel redelijk alleen zijn, maar ze moeten wel water, voer en handtam gemaakt worden.’		
‘Hamsters vind ik zelf niet zo geschikt voor kleine kinderen, ze mochten nog wel eens bijten.’	Hanteren	0,5
-	Kosten	0
		8,5/21

Pets Place 7		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘Een cavia is ook makkelijk, maar die heeft toch wat meer ruimte nodig. Een konijn heeft nog meer ruimte nodig.’ ‘Hamsters zijn dieren die niet in groepen kunnen leven, dan krijgen ze ruzie, dus die zou je altijd alleen moeten houden. Konijnen en cavia’s kunnen meestal met z’n tweeën, of een combinatie van die twee.’	Huisvesting	1
‘Bij een cavia moet je wel opletten dat je speciaal caviavoer neemt, daar zit extra vitamine C in, wat belangrijk is voor de cavia.’	Voeding	1,5
-	Natuurlijk gedrag	0
‘Oke, ja een hamster is geschikt. Deze worden ongeveer 2/3 jaar oud, en ze slapen overdag dus daar hebben ze ook niet te veel aandacht nodig.’	Leefwijze	1,5
‘Dan zou ik voor een hamster gaan. Die zijn makkelijk te verzorgen.’ ‘Ja, dan is een hamster inderdaad geschikt. Ze moeten wel wennen aan mensen, maar als hij aan het begin genoeg aandacht krijgt kan dat problemen voorkomen in de toekomst.’ ‘In principe is dat bij allemaal een beetje hetzelfde. De dieren hebben elke week een schoon hok nodig, en verder elke dag vers water en eten.’	Verzorging	1,5
-	Hanteren	0
-	Kosten	0
		5,5/21

Pets Place 8		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘Een hamster is een klein diertje, en het voordeel hiervan is weer dat hij kleiner behuist kan worden. Een cavia heeft een andere behuizing nodig. Dan zit je al gauw aan een 80 centimeter kooi.’ ‘Dat ligt eraan hoe je hem aanschaft. Als je ze gelijktijdig	Huisvesting	1,5

aanschafft, bijvoorbeeld de dwerghamsters, dan kun je ze in principe met z'n tweeën houden.'		
'Een cavia kan wat meer problemen geven, bijvoorbeeld twee mannetjes bij elkaar. Twee mannetjes wordt al twijfelachtig, twee vrouwtjes kan, maar die heb ik op het moment niet in de winkel. Dat is in ieder geval een combinatie die goed haalbaar is. Mannetjes bij elkaar kan wel, maar dan moeten de mannetjes geholpen worden.'		
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
'Ja, een cavia is een dagactief dier, en een hamster is een schermeractief dier. Dus dan ligt het er ook aan waar het hok geplaatst gaat worden. Als het in z'n slaapkamer komt kan hij er 's nachts wel wakker van worden. En wakker van liggen, want dat maakt behoorlijk wat kabaal. Een cavia doet bijvoorbeeld niks, die slaapt ook 's nachts.'	Leefwijze	2,5
'Maar als er voldoende aandacht aan geschonken wordt, dan is het absoluut niet noodzakelijk om er twee te nemen.'	Verzorging	1,5
-	Hanteren	0
-	Kosten	0
		5,5/21

Pets Place 9		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'en [een cavia] moet je met z'n tweeën houden.'	Huisvesting	2,5
'Cavia's wel, die moet je sowieso met z'n tweeën nemen, ook al zou je er elke dag zes uur naar omkijken.'		
'Alle diersoorten die op zichzelf staan, moet je niet bij elkaar zetten. Ook geen konijn met een cavia doen, het zijn twee verschillende diersoorten. Het gaat goed, het kan, maar handig is het niet.'		
'Dat zit in de meeste kooien er gewoon bij. Inderdaad voerbak, drinkbakje, looprad, hamsterballetje erbij, en dan ben je vrijwel klaar.'		
-	Voeding	0
'Eentje [hamster], want ze vechten elkaar dood als ze bij elkaar zitten.'	Natuurlijk gedrag	2
'De kans bestaat altijd, en ze gaan door tot de ander dood is, dus het is heel grof eigenlijk. Zolang ze jong zijn en niet geslachtsrijp, dan gaat het goed, maar zodra dat veranderd dan gaat het fout.'		
'Twee, twee en een half. Zou je er niet naar omkijken, dan worden ze niet oud. Een cavia wordt wel zes tot acht jaar. Dat is natuurlijk ook weer heel wat anders.'	Leefwijze	1,5
'cavia's en konijnen vergen eigenlijk ook veel meer verzorging dat ik weet. Ook meer ruimte. Een hamster gaat allemaal wat makkelijker, als je ze gewoon voert, één keer per week het hok schoonmaakt. Maar dat hok is niet zo groot, dus zoveel werk is	Verzorging	1,5

dat niet.'		
'Ja klopt, en verder is het belangrijk dat je ze goed sociaal houdt. Dat is het aller belangrijkste, maar dat komt met kinderen meestal wel goed.'		
'Ja, in dat geval kun je het beste een hamster nemen. Het klinkt heel lullig, maar als die teruggetrokken in het hokje leeft, dan heeft hij het ook prima. Een cavia is veel socialer, die heeft veel meer aandacht nodig. Als daar de aandacht voor weg is, is dat gewoon zielig. Terwijl een hamster z'n ding wel blijft doen.'		
'Het [hamsters] is wel handzaam voor kinderen.'	Hanteren	2,5
'Maar een hamster is wel behapbaar, dat je bij wijze van spreken van een afstandje toe kan kijken.'		
'Het hok schoonmaken, maar ze moeten wel goed opletten: ontsnapt het, dan is het weg. Dan is het klein en zijn alle gaten opeens heel groot.'		
'Het is niet ingewikkeld, maar je moet er wel bijilstaan dat je bijvoorbeeld niet in die hamster moet knipen als het weg wil gaan. Als de hamster los is, is het weg. Het hok zelf schoonmaken is verder niet ingewikkeld.'		
-	Kosten	0
		10/21

Pets Place 10		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Een konijn is meestal wel het gelukkigst samen, maar dat gaat ook niet altijd goed. Ze kunnen ook ruzie gaan maken. Een hamster moet wel alleen. Maar als het konijn in huis staat, dan kan deze ook prima alleen.'	Huisvesting	0,5
'[een konijn] Met een cavia zou kunnen.'		
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
'Hamsters zouden ook kunnen, maar dat is natuurlijk wel een nachtdier.'	Leefwijze	2
'Het leuke aan een konijn is dat je die rond kunt laten lopen, die komt op je af, die gaat bij je zitten, die kun je trainen. Dat is echt heel leuk.'		
'Een konijn kun je wel zindelijk maken, daar kun je een toilet in het hok neerzetten, en die maak je dan twee keer in de week schoon. Een hamster maak je één keer in de week schoon, dat vergt wel minder werk.'	Verzorging	1,5
'Hamsters kun je redelijk tam maken, maar ze blijven vlug.'	Hanteren	1,5
-	Kosten	0
		5,5/21

Pets Place 11		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Lege wc-rolletjes knagen ze ook kapot en daar maken ze een	Huisvesting	3

nestje van. Ze komen er nu ook uit. Dit is een zandbadje wat ze hebben, dat is ook fijn voor de vacht.' 'Ja dat zou ik zeker wel doen, het [gerbils] zijn gezelschapsdieren. Cavia's ook en hamsters de meeste soorten ook. Dat stellen ze wel op prijs om wat gezelschap te hebben, dan gaan ze ook samen liggen. Deze komen uit hetzelfde nest, dus die zijn ook aan elkaar gewend.' 'Allemaal jonge konijnen, die zijn ook super leuk, maar daar heb je wel meer ruimte voor nodig. Het beste voor konijnen en ook cavia's is dat ze ook de mogelijkheid hebben om naar buiten te gaan. Konijnen graven ook, dus dat is ook een dingetje om rekening mee te houden, dat ze niet ontsnappen.' 'ik denk dat die eerder gaan vechten. Het zijn natuurlijk andere diersoorten dus ik weet niet of ze elkaar begrijpen, en ze zijn natuurlijk in elkaars territorium. Ik denk niet dat ze dat gaan accepteren samen, ze hebben ook geen gezelschap aan elkaar omdat het hele andere dieren zijn.' 'Het leukste is om een hok te nemen waar een flinke laag zaagsel in kan zodat ze een nest maken. Een looprad, keukenrolletjes, berkentakken en dat soort dingen.'		
'Het knagen is wel belangrijk voor ze. Iets van stro of hooi is wel belangrijk. Cavia's en konijnen hebben het ruwvoer echt nodig, omdat de tanden doorgroeien. Gerbils hebben dat niet, maar die zullen het vooral gebruiken als nestmateriaal. Qua voeding is het voor alle diersoorten niet zo speciaal. We hebben muesli en pallets, het verschil is dat ze bij muesli snel de lekkere dingen eruit eten, terwijl de andere is geperst en is dat niet mogelijk.'	Voeding	3
'Het [gerbils] zijn leuke dieren, ook voor jonge kinderen. Omdat ze wat interactiever zijn.'	Natuurlijk gedrag	1
'Het voordeel van cavia's tegenover hamsters is dat hamsters overdag eigenlijk helemaal niet actief zijn. Ze vinden het niet zo fijn om overdag wakker gemaakt te worden, en 's nachts juist wel, dan kun je er nog wel eens wakker van worden. Voornamelijk als ze dan rond gaan rennen een een rad.' 'Ze zijn allemaal nachtdieren. Dus overdag zie je ze bijna niet. Cavia's zitten ook graag in hun holletje, maar het zijn wel actieve dieren.' 'Dit [gerbils] zijn een beetje dag en nacht dieren. Ze slapen wel overdag, maar niet de hele dag. Hamsters liggen de hele dag in hun nest, maar als je bij de gerbils een tak of iets dergelijks overdag bij gooit, dat vinden ze helemaal geweldig.'	Leefwijze	2
-	Verzorging	0
'de goudhamsters: maar die zijn wat lastiger voor kinderen, ze worden ook niet graag wakker gemaakt. Die zou ik voor een kind niet zo snel aanraden.' 'Deze moeten wel nog handtam gemaakt worden, want ze zijn nog jong. Maar met rustig aanhalen enzo leren ze het snel. Het leukste aan cavia's is dat ze op een gegeven moment weten wanneer het etenstijd is. Dan komen ze ook naar je toe en	Hanteren	3

geluidjes maken enzo. Dat is wel erg leuk.' 'Ja, ik vind het zelf altijd lastig bij hamsters, het zijn leuke dieren maar omdat ze overdag niet zichtbaar zijn, en ze houden er niet van om overdag opgepakt te worden omdat ze dan slapen. Vooral voor jonge kinderen die het vaak juist leuk vinden om dieren op te pakken en er mee te spelen' 'Cavia's ook, maar die zijn toch wat schichtiger. Gerbils kun je gewoon met platte hand uit de hand voeren. Uiteindelijk – met geduld – laten ze zich oppakken. Niet gelijk natuurlijk, want dat kan bedreigend zijn. Deze twee zijn wel tam.'		
-	Kosten	0
		12/21

Pets Place 12		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Oke, nou een konijn is wat meer werk dan een hamster, die is wat compacter. Een konijn heeft al gauw een kooi van een meter nodig.' 'Ik merk zelf ook dat als je cavia's bij elkaar hebt, dat ze makkelijker tam te maken zijn. Ze zijn zo minder bang, en trekken naar elkaar toe.' 'maar eigenlijk zou je dan een mannetje [konijn] en vrouwtje bij elkaar moeten zetten en dan het mannetje laten castreren.' 'een konijn kan eventueel ook alleen als je ze niet laat castreren. Je moet er dan wel voor zorgen dat een konijn nog genoeg ruimte heeft buiten de kooi.'	Huisvesting	2
	Voeding	0
'Ja. Ratten verkopen we trouwens ook alleen per twee, hamsters niet want dat zijn solitaire dieren. Konijnen zijn ook groepsdieren.' 'Cavia's sowieso, dat zijn groepsdieren. Wij verkopen ze eigenlijk alleen maar per twee.'	Natuurlijk gedrag	1,5
'Een konijn wordt gemiddeld ook een jaar of 10 oud. Dan zou hij er tot z'n 18^e voor moeten zorgen ongeveer, dat is ook wel iets om rekening mee te houden.' 'Voor kinderen zijn ze wel geschikt, maar een hamster is natuurlijk wel een nachtdier.' 'Ja, als ze nog jong zijn dan kunnen ze nog bij elkaar. Als ze nog niet volledig geslachtsrijp zijn, zijn ze nog niet erg territoriaal. Dus twee is geen goed idee. Vooral omdat ze in de kooi elkaar niet kunnen ontlopen, eindig je met één dode hamster.'	Leefwijze	3
'Het is alleen een nadeel dat ze vrijwel allemaal kanker krijgen. Dat is het enige eigenlijk.' 'mannetjes zijn minder gevoelig voor ziekten. Een konijn heeft wel weer dat de tanden langer worden. Eventueel krijgen ze ook nog darmproblemen, maar verder eigenlijk niet echt.'	Verzorging	2,5

‘Konijnen en ratten kunnen zindelijk zijn, dus die kunnen eventueel in een wc plassen. Die kun je dan een paar keer per week schoonmaken, dan stinkt het ook minder snel. Hamsters zijn trouwens ook zindelijk.’		
‘Je hebt de Russische dwerghamsters, de goudhamsters en de Robrovsky hamster. Die laatste zijn wat sneller, ook wat glibbereger. Die glippen sneller uit je handen. Voor kinderen vind ik die wat minder geschikt, ze zijn vliegensvlug en voornamelijk kijk hamsters.’ ‘Ja, ratten zijn eigenlijk de ultieme knuffeldieren. Je kunt er alles mee doen.’ ‘Cavia’s plassen eigenlijk vrijwel overal. Ook op schoot, dus daar moet je wel rekening mee houden.’	Hanteren	2
-	Kosten	0
		11/21

Pets Place 13		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘We hebben bijvoorbeeld vezel, dat stoft nogal, maar neemt wel veel vocht op. Daarnaast zijn er papierkorrels, die neemt goed vocht op maar stoft wat minder. Dus als het echt in huis komt staan kun je beter iets kiezen dat minder stoft, vooral als er iemand is met een allergie. De andere snippers zit er eigenlijk net tussenin.’ ‘In principe hebben konijnen en cavia’s behoorlijk wat ruimte nodig. Ze hebben er echt behoefte aan om vrij rond te lopen, een hamster heeft dat minder al dan niet in een hamsterbal. Je moet er altijd wel bij blijven voor het geval dat ze ontsnappen, of knagen aan bijvoorbeeld kabels.’ ‘Maar daarmee [een ren] moet je wel uitkijken dat het niet vol in de zon staat, of dat het uit de harde wind staat.’ ‘Je moet dan wel goed op het geslacht letten, want een mannetje en een vrouwtje kunnen zich snel gaan voortplanten. Twee mannetjes [konijnen] bij elkaar zou ik ook laten castreren, omdat ze toch territoriumgedrag kunnen vertonen. Hamsters moet je sowieso niet bij elkaar zetten, die leven solitair. Dat zou ik ook niet proberen.’ ‘Als je ervoor zou kiezen om een konijn buiten te zetten, en ook in de winter, dan kun je wel stro geven, zodat het dat als bed kan gebruiken.’	Huisvesting	2
‘Cavia’s maken bijvoorbeeld geen vitamine C aan, dus je moet dan wel voer kiezen waar dat aan toegevoegd is.’ ‘Het is ook belangrijk dat ze [konijnen en cavia’s] altijd vers hooi hebben. Bij konijnen kun je het in zo’n bal doen, dan moeten ze wat moeite doen en blijft het ook schoon. Vies hooi eten ze namelijk niet.’	Voeding	2
-	Natuurlijk gedrag	0

‘Oke, ja hamsters zijn meestal ’s nachts actief, dus als hij er iets overdag mee wil doen zou hij het echt wakker moeten maken. Maar ze kunnen dan wel een soort ochtendhumeur krijgen.’	Leefwijze	1,5
‘die [cavia’s en konijnen] zijn beide overdag actief.’		
‘Dat je bijvoorbeeld het dier even ergens anders inzet waardoor je bij alle plekken in de kooi kunt komen. Zo kun je alles goed leeg- en schoonmaken. In principe is het heel gemakkelijk om een kind het te leren.’	Verzorging	1,5
‘De konijnen en cavia’s kunnen dan wel goed de poten strekken, dat is ook belangrijk. Ookal is het hok nog zo groot.’		
‘Ik zou eerder zeggen dat voor iemand van negen jaar een cavia of konijn geschikt is omdat die wat handzamer zijn, die kun je makkelijker oppakken. Die zijn ook iets rustiger. Alhoewel dat wel aan de persoonlijkheid van het dier ligt.’	Hanteren	1,5
‘Stel voor dat een hamster wegschiet, dan is het ook weg.’		
-	Kosten	0
		8,5/21

Pets Place 14		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘ja een cavia moet je met z’n tweeën houden, die hebben ook een grote kooi nodig. Ze worden ook nog wat groter dan dat ze nu zijn.’	Huisvesting	1
‘Hamsters moet je wel echt alleen nemen.’		
‘Voor hamsters heb je wel ballen waarin ze door de kamer kunnen lopen.’		
-	Voeding	0
‘De dwerghamster is vrij tam, die zijn klein en heb je in meerdere kleuren.’	Natuurlijk gedrag	1
‘Nu zitten ze nog bij elkaar, maar omdat ze nog jong zijn, maar als ze ouder zijn dan maken ze elkaar gewoon dood. Die komen op een gegeven moment als ze willen paren even bij elkaar, en dan gelijk weer uit elkaar.’		
‘Het zijn ook dagdieren trouwens, dus die is overdag wakker en die slaapt ’s nachts.’	Leefwijze	2
‘Dat [hamster] is een nachtdier dus die slaapt overdag. Die kun je aan het eind van de middag nog wel wakker maken,’		
‘Met cavia’s heb je ook dat als je ’s morgens beneden komt, of hij komt uit school dat ze dan al beginnen te piepen omdat ze weten dat ze iets lekkers krijgen.’		
‘Ja een hamster leeft anderhalf jaar.’		
‘Die [cavia] kan zes, zeven, acht jaar worden.’		
‘Maar dan is de kooi dus groter, dus heb je ook meer werk bij het schoonmaken.’	Verzorging	1,5
‘omdat cavia’s groter zijn, zijn ze makkelijker hanteerbaar.’	Hanteren	1

'Maar die kun je dan wel weer makkelijker eruit halen en bij je op schoot zetten. Hamsters daarentegen zijn zo klein, en die rennen snel weg. Daar kun je meer mee bezig zijn in de kooi, sommige mensen halen ze ook wel eruit, maar dan echt alleen op de schoot. Want als ze wegspringen zijn ze weg.'		
-	Kosten	0
		6,5/21

Pets Place 15		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'De bovenste zijn voor hamsters, de onderste voor konijnen en cavia's. De bovenste zijn allemaal te klein voor cavia's en konijnen.'	Huisvesting	1,5
'Dan [bij cavia's] kom je wel bij hokken van ongeveer een meter.'		
'Ze [konijnen en cavia's] kunnen prima alleen zitten. Ik denk dat ongeveer 90 – 95% van de dieren alleen zit in Nederland.'		
-	Voeding	0
'Bij hamsters is dat wel een uitdaging. Dan zouden ze echt uit hetzelfde nest moeten komen. De kans dat ze gaan vechten is groot, en dan zou je ze ook uit elkaar moeten zetten. Anders krijgen ze bijtewonden en dergelijke. Het kan heel lang goed gaan, maar als het eenmaal fout gaat dan moeten ze ook uit elkaar. Dat heb je met konijnen weer wat minder. Vrouwtjes bij elkaar gaat meestal beter dan mannetjes bij elkaar. Maar elke combinatie blijft altijd een risico.'	Natuurlijk gedrag	1,5
-	Leefwijze	0
'Een hamster is erg klein, die kun je wel tam maken maar daar moet wel tijd ingestoken worden. Het kind is rustig, dus dat is al een pluspunt voor het dier. Beter dan een kind dat allerlei actieve dingen met het die wil gaan doen. Dat voelt zo'n beestje ook en dan duurt alles veel langer.'	Verzorging	2
'vooral een hamster en een rat die kun je alleen laten zitten.'		
'Een cavia is iets lastiger om mee te knuffelen, als hij dat echt zou willen dan kan een konijn.'	Hanteren	1
-	Kosten	0
		6/21

Discus 1		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Alleen voor een cavia heb je natuurlijk meer spullen nodig, een groter hok, meer bodembedekking, meer voer, etc. Daarbij komt ook dat een cavia met meerdere gehouden moet worden en een hamster prima alleen kan.'	Huisvesting	1
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
'Nou, een cavia wordt acht á negen jaar. Als je een kind daarmee opzadelt, of er een plezier mee doet, moet hij zich wel realiseren dat hij er zo lang mee doet. Of die dat ook wel kan. Een hamster wordt twee á twee en een half, veel korter dus.'	Leefwijze	1,5
-	Verzorging	0

-	Hanteren	0
-	Kosten	0
		2,5/21

Discus 2		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Bij ratten kun je er beter twee nemen, dan hebben ze ook nog elkaar natuurlijk.' 'Dus die [hamsters] kun je weer beter alleen nemen.' 'Het is natuurlijk ook net wat je wil qua kooi, voor een hamster heb je maar een klein kooitje nodig, en een konijn moet wel een wat grotere kooi hebben. Dat ligt weer aan de ruimte die je hebt.'	Huisvesting	1
-	Voeding	0
'het [cavia's] zijn wel sociale dieren.'	Natuurlijk gedrag	1
'Wat wel handig is om te weten is dat hamster nachtdieren zijn. Die slapen overdag erg veel.' 'Hamsters leven weer liever wel alleen.' 'Maar die leven ook maar anderhalf of twee jaar.' 'De cavia's en konijnen leven allemaal weer wat langer.'	Leefwijze	2
-	Verzorging	0
'maar je kunt ze [dwerghamsters] niet erg makkelijk pakken. Als je echt wil kroelen en alles is een cavia eigenlijk wel leuker.' 'je moet ze wel tam krijgen natuurlijk. Als ze liggen te slapen en je wil ze gelijk oppakken, dan schrikken ze en kunnen ze bijten.' 'daar [konijnen] kun je ook mee knuffelen enzo.'	Hanteren	2
-	Kosten	0
		6/21

Discus 3		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Maar die [ratten] moeten wel echt samen, die kunnen niet alleen.' 'Cavia's en konijn hebben wel beide een groter hok nodig, minimaal een meter is wel te adviseren. Voor alle beesten geldt dat je er beter twee kunt nemen, behalve bij hamsters.'	Huisvesting	1,5
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
'Hamsters zijn wel leuk, maar het zijn wel nachtdieren.' 'Een hamster is leuk, maar een cavia heb je echt meer aan. Die maken meer contact, en hebben ook een vaster ritme.' 'Nou, ze [ratten] zijn nog aanhankelijker dan cavia's en dwerghamsters. Het zijn hele aanhankelijke beestjes, en ze zijn super leuk als huisdier.'	Leefwijze	2

-	Verzorging	0
‘Het [hamsters] is wat moeilijker hanteerbaar dan een cavia. Een cavia is wat groter en makkelijker te hanteren. Die maken ook echt contact met je, dus dat is wel leuk.’ ‘Meer om te kijken, want ze zijn ook best wel snel en minder hanteerbaar.’	Hanteren	1
-	Kosten	0
		4,5/21

Discus 4		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘Het nadeel is dat stel je neemt een vrouwtjes cavia, dan moet je er gelijk twee nemen. Daar heb je dan meer ruimte voor nodig, in tegenstelling tot een hamster.’ ‘Vrouwtjes wel, mannetjes niet want dat kan nog wel eens fout gaan. Mannetjes [cavia’s] kun je beter alleen houden, alhoewel het natuurlijk ook wel leuk is als ze elkaar hebben. Stel dat de aandacht wat minder is.’ ‘Het is alleen het verschil in ruimte. Één cavia kan op 80 centimeter, maar als je er twee neemt gaat het toch wel richting de meter. Een hamster kan in een compact kooitje.’ ‘Nee, samen [cavia en konijn] zou ik niet aanraden. Het wordt wel gedaan, maar ze hebben er niks aan. Ze verstaan elkaar niet en een konijn kan nog wel eens een trap uitdelen aan de cavia. Dat zou ik dus afraden.’	Huisvesting	2
‘voor een cavia komt er dan wel bij dat er hooi bij moet zitten. Dat hoort eigenlijk gewoon bij het voer.’	Voeding	1
‘Nee, die [hamster] moet absoluut alleen. Want die zijn solitair levend.’ ‘dwerghamsters en goudhamsters moeten alleen, want die gaan vechten op latere leeftijd.’	Natuurlijk gedrag	1,5
‘Een hamster is overdag niet actief. Dan zou je die wakker moeten maken, wat eigenlijk weer onnatuurlijk is.’ ‘Een hamster slaapt natuurlijk overdag, die kun je wel wakker maken maar dat is dan weer onnatuurlijk.’ ‘Ja dat [cavia] is een dagdier inderdaad.’	Leefwijze	2
‘maar ik denk dat kinderen meer aan een cavia hebben. Die zijn actief, en ze piepen en begroeten je ook als je naar ze toe komt en ze voert.’ ‘En stel dat er een komt te overlijden, dan kun je er vrij makkelijk een ander vrouwtje [cavia] bijzetten.’ ‘Ze moeten allebei elke dag water en voer hebben.’ ‘Cavia is groter dus dan uiteindelijk iets meer onderhoud.’	Verzorging	1,5
‘Hamsters kunnen ook flink bijten, dat doet een cavia al bijna nooit. Het kan wel hoor, negen jaar is een aardige leeftijd voor	Hanteren	1,5

een hamster, maar het is natuurlijk klein en snel. Het is anders te hanteren dan een cavia.'		
'Een goudhamster is wel wat groter dan die andere, dus dat is wel makkelijker hanteerbaar.'		
	Kosten	0
		9,5/21

Discus 5		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'maar daar [ratten] moet je een groter hok voor hebben waarin ze ook kunnen klimmen en dergelijke.' 'En een hamster heeft natuurlijk een veel kleinere kooi nodig, dus een veel kleiner oppervlakte.' 'Ja, er zijn wel hamsters die samen kunnen, maar om het zekere voor het onzekere te nemen kun je ze beter alleen houden. Dan wordt ie super tam, hij mist niks want hij is dat toch niet gewend. Het is natuurlijk bedriegelijk omdat je ze hier wel bij elkaar ziet zitten, dus dat je dan kan denken dat het wel kan. Maar als ze groter zijn zitten ze daar niet voor niets alleen, want dan gaat het niet meer. Dan moet je ze echt apart gaan houden.' 'Ja, [een konijn] dan moet je wel echt denken aan een grotere kooi. Dan moet je echt wel denken aan een kooi van een meter.' 'Een konijn is natuurlijk wel een gezelschapsdier, dus als je de hele dag weg bent moet je er wel voor zorgen dat het genoeg speelgoed heeft waar het zich mee kan vermaken.' 'Doe je twee vrouwtjes samen, dat gaat in 90% van de gevallen goed, dat kunnen we ook niet garanderen want dat weet je ook nooit. Het beste is om een vrouwtjeskonijn en een mannetjeskonijn te nemen die je vervolgens laat helpen.' 'Ja, dan moet je denken aan 1.20 inderdaad. Één konijn kan prima hoor, als je 's avonds gewoon veel thuis bent kan dat best.'	Huisvesting	2,5
'maar daarvoor geldt hetzelfde: je geeft hem voer en hooi, en klaar. Natuurlijk mag het best wel een keer iets anders hebben, maar het hoeft in principe niet.'	Voeding	0
'Het [hamster] zal nooit een dagdier worden, want zo zit het nou eenmaal niet in elkaar.' 'Dan krijgen ze [hamsters] echt territoriumgedrag, dan wil je 's morgens niet weten wat je vind.'	Natuurlijk gedrag	1,5
'Hamsters die slapen natuurlijk overdag, in jou geval merken ze er waarschijnlijk niets van dat jij er niet bent, dus dat is wel een voordeel. Een cavia en een konijn hebben dan meer het gevoel dat ze de hele dag alleen zitten, dus dat is de andere kant van het verhaal.' 'meestal tegen een uur of acht of half negen. Dan wordt het [hamster] actief. Je kunt er natuurlijk best een beetje in sturen,	Leefwijze	2

als jij bijvoorbeeld om zeven uur klaar bent met alles, en je denkt ik haal hem eruit, dan kan hij een beetje spelen en rondrennen.'		
'een hamster wordt niet zo oud, die kan twee á twee en een half worden. Een konijn kan wel meer dan tien jaar worden.'		
'Dat is wel het makkelijkste, je hebt ook ratten en dergelijke, maar daar moet je toch wel veel tijd aan besteden. Anders kunnen ze agressief worden. Vandaar dat wij ze ook niet verkopen, want wij hebben niet de tijd om daar veel aandacht aan te besteden, en dan kunnen we ze ook niet meer echt verkopen.' 'Een rat die heel veel aandacht krijgt is heel leuk, maar dan moet je dat wel doen, en er voldoende tijd voor hebben. Dat valt nog wel eens tegen.' 'Misschien kun je het dan vervangen door een bal, dat die 's avonds de kamer door racet zodat ie toch z'n kilometers kan maken. Dat vind ie heel fijn. Je moet je bij die bal wel realiseren dat ie niet langer dan ongeveer 20 minuten erin blijft zitten, want hij kan er zelf niet uit. Iedere keer als hij beweegt, dan gaat de bal rollen en zal die mee moeten, of ie nou wil of niet. Dus daar moet je wel rekening mee houden, en op die manier zou je z'n beweging kunnen geven, want dat vind ie gewoon super leuk om te doen. Dat is wel heel belangrijk.' 'Maar dan wel dat je 's avonds veel thuis bent, dat ie dan veel eruit mag. Dat heeft ie echt nodig, niet alleen voor z'n beweging, maar ook voor het gezelschap. Als je denkt de ene avond ga ik sporten, dan ga ik naar m'n vriendin, dan ga ik nog een keer sporten, dan ga ik een avond naar m'n moeder, doe het dan maar niet. Kies dan voor de hamster bij wijze van spreken, of dan helemaal geen huisdier.'	Verzorging	2
-	Hanteren	0
'Daarbij [castratie konijn] komt ook dat er wel een prijskaartje aan hangt.'	Kosten	1
		9/21

Discus 6		
Tekstfragment	Categorie	
'Konijnen kunnen eventueel wel buiten staan, hamsters en cavia's moeten binnen.'	Huisvesting	1
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
'Moet je wel opletten dat die overdag slaapt, dus dat je er dan niet zo veel aan hebt. 's Nachts kan de hamster veel herrie maken omdat die dan in z'n looprad kan gaan rondrennen. Cavia's en konijnen leven gewoon overdag.'	Leefwijze	2
-	Verzorging	0
-	Hanteren	0
-	Kosten	0
		3/21

Discus 7		Punten
-----------------	--	---------------

Tekstfragment	Categorie	
'Bij cavia's is het zo dat je er altijd twee moet nemen omdat het wel sociale dieren zijn die het fijn vinden om een maatje te hebben. Bij ratten is dat precies hetzelfde.' 'je moet er dan wel twee [ratten] nemen en je hebt ook een flinke kooi nodig waar je de ruimte voor moet hebben.' 'We hebben konijnenhokken die toch wel rond de meter liggen.'	Huisvesting	1,5
	Voeding	0
'Het zijn leuke beestjes [hamsters], maar ze zien geen diepte en ze worden maar 2 – 3 jaar oud, daarna is het op.' 'Als ze jong zijn kunnen ze nog wel bij elkaar, maar zodra ze ouder worden gaan ze vechten en elkaar bijten. Als ze ouder worden krijgen ze behoefte om op zichzelf te leven.'	Natuurlijk gedrag	1,5
'Ja, hamsters zijn nachtdieren dus die slapen veel overdag.' 'Die[hamsters] leven op zichzelf en kun je solitair houden.' 'Een hamster maakt het niet veel uit, die kun je in principe gewoon alleen laten. Die slaapt overdag toch, dus daar heb je geen last van. 's Nachts kunnen ze wel rennen in het looprad en herrie maken.'	Leefwijze	1,5
'Die [ratten] zijn heel makkelijk om tam te maken, deze zijn het nog niet, omdat ze nog niet veel aandacht hebben gekregen en gewend zijn aan mensen.' 'Het is gewoon één keer in de week het hok schoonmaken' 'Ja ratten hebben dat minder, maar die kunnen wel per ongeluk bijten als je je vinger in de kooi steekt, als ze denken dat je voer of iets dergelijks hebt meegenomen. Als je je hand echt in de kooi steekt is dat al minder, maar je moet ze ook gewoon regelmatig aandacht geven dat het je gaat vertrouwen. Dat je het goed verzorgd, zodat het je ook gaat vertrouwen.'	Verzorging	1
'maar het [hamster] is niet echt een knuffeldier. Je kunt het wel vasthouden maar niet goed mee knuffelen.' 'en als ze [hamsters] slapen en je maakt ze wakker dan kunnen ze bijten en vals doen.'	Hanteren	1,5
'Een konijn is best wel duur in aanschaf, meestal wel 100 euro om startklaar te zijn.' 'Bovenop de kosten komen ook de hokken, de bodembedekking, het voer etc.'	Kosten	2
		9/21

Discus 8		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Zo'n lief klein hamstertje of een konijn, die tweede kun je in de zomer lekker buiten zetten in een ren.'	Huisvesting	0,5
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
'Maar zoals hamsters bijvoorbeeld, die slapen overdag dus die moet je dan wel rustig laten liggen.'	Leefwijze	1
'Ze moeten allemaal dagelijks eten en water, en eenmaal in de	Verzorging	1

week de kooi schoon. En aandacht.'		
'Het is dan wel belangrijk dat je ze niet van bovenaf oppakt, maar met je hand eronder. Het zijn hele lieve dieren, en ze kunnen ooit wel een keer bijten, maar dan meer van de schrik. Zoals als er bijvoorbeeld een grote hand vanaf boven komt, dan schrikken ze. Als je ze resoluut snel pakt dan gebeurt er ook niks hoor, maar het beste is dus met je hand aan de onderkant. Cavia's en konijnen doen dat overigens niet echt hoor.'	Hanteren	1,5
-	Kosten	0
		4/21

Discus 9		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Bij hamsters kun je er één nemen, en bij cavia's en konijn kun je er het beste twee nemen.'	Huisvesting	1,5
'Dus daarom zeggen we bij hamsters vaak dat je er beter maar één kunt nemen.'		
'maar ze [cavia en konijn] kunnen niet met elkaar communiceren. Het zoekt elkaaar wel op, maar het kan verder niet met elkaar praten. Dus je kan het doen, maar dan moet je wel opletten dat je niet toevallig een gevoelig konijn hebt of een gevoelige cavia.'		
'Bij cavia's moet je er weer rekening mee houden dat ze 0,0 vitamine C aanmaken. Die moeten dus elke dag groente en fruit krijgen, vitamines bij het voer, en echt cavivoer nemen.'	Voeding	3
'Als je zelf bijvoorbeeld andijvie eet, kun je ook wat apart houden voor hun. Je kunt het dus een beetje met je dagelijkse schema invoegen. Alleen je moet er wel bij nadenken dat ze het elke dag nodig hebben. Bij konijnen moet je weer oppassen dat ze heel erg gevoelig zijn op hun darmen. Die hebben sneller last van diarree of gasvorming. Daar moet je bij een bepaald dieet blijven, en als ze groente wil geven, dan moet je dat wel regelmatig doen. Als je het bijvoorbeeld één keer in de week zou doen zouden ze last kunnen krijgen van die problemen.'		
'Dat [konijnen en cavia's] zijn namelijk groepsdieren, hamsters zijn ook wel groepsdieren, maar dan wel man-vrouw verhouding.'	Natuurlijk gedrag	1
	Leefwijze	0
'Maar een hamster kun je wel wat minder makkelijk laten helpen dan een konijn of een cavia.'	Verzorging	1
'Als ze iets echt niet fijn vinden geven ze dat vaak aan door de knagen of te bijten. Dus daar moet je ook goed op letten.'		
'Of je moet een Robrofsky nemen, maar die zijn heel snel en daarom bijna niet te hanteren.'	Hanteren	1,5
'Hamsters zijn daarnaast natuurlijk vrij klein, dus stel dat het een keer wegglijp en je wil het snel vastpakken dan bestaat de kans dat het dier bijt.'		
'Dat [speciaal caviavoer] zijn ook dingen waar je over na moet denken, want dat maakt het wel iets duurder.'	Kosten	1

		9/21
--	--	------

Discus 10		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Ja, een cavia heeft natuurlijk een wat kleiner hok nodig. Dus dat is ook weer wat praktischer. Een hamster natuurlijk nog een wat kleiner hok.'	Huisvesting	0,5
-	Voeding	0
'Een konijn zal niet heel gauw bijten. Een cavia ook niet.'	Natuurlijk gedrag	1
-	Leefwijze	0
'Een cavia- of konijnenhok zul je wel moeten helpen met schoonmaken, maar een hamsterhok moet na dat hij het gezien heeft wel lukken.'	Verzorging	1,5
'Een konijn kan nog wel eens wegspringen als het niet geaaid wil worden. Het is wat robuuster dan een cavia, die kun je gewoon in je handen houden.'	Hanteren	2
'Hamsters staan er wel om bekend dat ze kunnen bijten, maar deze zijn allemaal wel aan handen gewend, dus dat maakt die kans een stuk kleiner.'		
'Een hamster kan het nog voor elkaar krijgen om weg te komen als je hem oppakt. Een cavia blijft meestal wel rustig zitten.'		
-	Kosten	0
		5/21

Discus 11		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Een konijn heeft wel meteen veel meer ruimte nodig. Dus daar zit je wel weer mee.'	Huisvesting	1,5
'een cavia is een echt gezelschapsdier. Die moet je echt met meerdere houden.'		
'die [konijnen] zouden ook niet geschikt zijn om op de slaapkamer neer te zetten.'		
-	Voeding	0
'Nee, ze [hamsters] gaan meestal na een jaar ruzie maken. Ze kunnen bij elkaar tot zolang het goed gaat, maar die dieren zijn meer op zichzelf.'	Natuurlijk gedrag	1
'ik weet niet of hij het op z'n slaapkamer wil staan, maar 's nachts worden ze actief. Als je dan een draairad erin hebt zitten, dan hoor je die de hele nacht.'	Leefwijze	2
'Dan zou ik een hamster doen. Die gaat ook maar 2 jaar mee, en met kinderen heb je sneller dat het leuke eraf is. Een cavia en een konijn, dat wordt gemiddeld wel 8 jaar. Dus voor de kortere periode is een hamster het leukste.'		
'Gewoon een keer in de week een schoon hok, voer en water neerzetten en dat is het eigenlijk'	Verzorging	1,5
'Een cavia of een konijn is toch wat meer moeite. Kijk een hamster kan best de hele dag alleen, als hij op school is gaat hij gewoon slapen. Een cavia en een konijn is zo veel meer		

aandacht en verzorging. Hamsters vinden aandacht wel leuk, maar die redden zich ook prima alleen. Je zou bijvoorbeeld de Chinese kunnen doen, die is volgens mij helemaal het makkelijkste.'		
'Een konijn of een cavia heeft sowieso meer aandacht nodig.'		
'Met hamsters heb je wel nog eens dat ze aan je vingers willen knagen. Daar kunnen ze dan heel erg van schrikken. Dat heb je met konijnen wat minder, en die kunnen ze toch iets makkelijker – als ze willen – oppakken en aaien. Het gaat ook makkelijker omdat ze iets minder wiebelig zijn dan hamsters, want die gaan weer snel door je vingers door. Dus in die zin is een konijn wel makkelijker.'	Hanteren	1,5
'Want bij die kleine beestjes heb je toch sneller dat ze niet gaan bijten maar meer gaan knagen. En daar kunnen kinderen toch wel van schrikken.'		
-	Kosten	0
		7,5/21

Discus 12		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Speelgoed is altijd goed, of zo'n loopbal.'	Huisvesting	0,5
'bij konijnen en cavia's moet je altijd hooi geven. Dat eten ze op en is goed voor de darmwerking en ook voor de tanden. Het slijt, wat nodig is omdat de tanden eigenlijk altijd doorgroeien. Dus die moeten wel goed kunnen slijten door onder andere hooi.'	Voeding	2
	Natuurlijk gedrag	0
'De dwerghamster kan overdag actief zijn, maar ook in de nacht heel erg. Het verschilt heel erg, overdag kunnen ze slapen, dan weer actief zijn, dan weer slapen, etc.'	Leefwijze	2
'ze [cavia's en konijnen] slapen wel gewoon overdag, maar dat is meer om gewoon uit te rusten.'		
'Ja inderdaad, dat als je ze overdag uit het hok haalt, dat ze dan wel gewoon gaan lopen enzo. Maar over het algemeen slapen ze wel veel.'		
'Bij een hamster heb je iets minder verzorging, omdat het allemaal wat kleiner is. Het konijn poept en plast steeds in dezelfde hoek. Een cavia doet het overal in de bak. Het liefst natuurlijk schoonmaken elke week, maar bij een konijn kun je ook extra dat hoekje schoonmaken. Bij cavia's moet je sowieso iedere week verschonen.'	Verzorging	1,5
'En je ruikt een muis heel erg.'		
'Een hamster is best wel een snel beestje. Ik weet niet of diegene heel handig is met het vasthouden en dat soort dingen, maar voor een kind kan dat wel lastig zijn. Je kunt een hamster ook in zo'n bal zetten, maar een cavia of konijn is wat rustiger. Die kun je gewoon bij je houden, lekker aaien en dat soort dingen.'	Hanteren	1
'Die [muis] blijft niet zo heel erg makkelijk bij je zitten.'		
	Kosten	0

		7/21
--	--	------

Discus 13		Punten
Tekstfragment	Categorie	
-	Huisvesting	0
‘Verder moet een cavia altijd brokjes hebben met extra vitamine C, en heel veel ruwe vezel. Voor het sluiten van de kiezen.’	Voeding	1
‘Dan is een muis niet handig. Daar wordt je beroerd van. Elke keer als je het hok schoonmaakt, gaan ze opnieuw urine produceren zodat ze het nest weer aantrekkelijk hebben voor zichzelf. Een hamster of een cavia heeft dat bijvoorbeeld wat minder.’	Natuurlijk gedrag	1,5
-	Leefwijze	0
‘Muizen maak je bijna elke dag schoon, een hamster bijvoorbeeld een keer in de week. Een cavia twee keer in de week.’ ‘Een hamster is gewoon elke dag water en elke dag voer, en veel op de hand nemen. Dan krijg je een heel leuk beestje.’	Verzorging	1,5
-	Hanteren	0
-	Kosten	0
		4/21

Discus 14		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘Cavia’s en konijnen zijn allebei groepsdieren, dus die vinden het fijner als ze samen gehuisvest worden. Hamsters leven solitair, dus die moet je sowieso alleen houden. Als een konijn of cavia voldoende aandacht krijgt en regelmatig los loopt, dan kan deze ook prima alleen worden gehouden.’	Huisvesting	1
‘Hooi moeten ze ook elke dag hebben, dat is erg belangrijk.’	Voeding	1
-	Natuurlijk gedrag	0
‘Een hamster is natuurlijk wel een nachtdier, dus dat is iets om rekening mee te houden voor de locatie van het verblijf. Het dier gaat dan natuurlijk ’s nachts rondrennen in z’n looprad, als deze in de slaapkamer staat kan dat overlastgevend zijn.’	Leefwijze	2
‘Cavia’s en konijnen hebben in principe dezelfde verzorging nodig. Één keer in de week het hok schoonmaken, elke dag voer en water.’ ‘Het is wel belangrijk om ze [konijnen en cavia’s] regelmatig ook uit het hok te laten.’	Verzorging	1,5
‘Een hamster is natuurlijk een stukje kleiner, dus daar moet je wat voorzichtiger mee zijn met oppakken en dat soort dingen.’ ‘Hamsters dus iets moeilijker, die kunnen namelijk nog wel eens chagrijnig zijn als je ze overdag wakker maakt. Cavia’s zijn iets schuhtiger dan konijnen, maar dat is ook een kwestie van wennen. Een konijn kun je echt van alles aanleren.’	Hanteren	1
-	Kosten	0
		6,5/21

Discus 15		Punten
-----------	--	--------

Tekstfragment	Categorie	
‘de hokken moeten gewoon eens in de week worden schoongemaakt. Voor cavia’s en konijnen kun je een toilet aanschaffen, dat zien die driehoeken die daar staan. Je kunt ze zindelijk maken en dan kun je dat toilet eens in de paar dagen verschonen, de rest van het hok hoeft dan minder vaak schoongemaakt te worden.’ ‘Cavia’s moet je wel echt met z’n tweeën houden, anders worden ze niet oud. Dan gaan ze dood van eenzaamheid.’	Huisvesting	1,5
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
-	Leefwijze	0
‘Maar in principe is iemand van negen in staat om deze dieren te verzorgen.’ ‘maar als de eigenaar goed voor het dier zorgt, het regelmatig los kan lopen en genoeg aandacht krijgt dan is een konijn in principe niet ongelukkig.’	Verzorging	1,5
-	Hanteren	0
-	Kosten	0
		3/21

Dierspecialist 1		
Tekstfragment	Categorie	Punten
‘Die [hamsters] moeten sowieso alleen gehouden worden.’	Huisvesting	1
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
-	Leefwijze	0
‘[hamsterhok] Een keer in de week schoonmaken en klaar.’ ‘Iedere dag voer en water, iets om op te knabbelen en het is klaar.’ ‘Ja, een cavia is sowieso veel meer werk. Die heeft ook een grotere kooi nodig, die je vaker moet schoonmaken.’ ‘Een konijn nog meer inderdaad. Die moet ook regelmatig los kunnen lopen, om voldoende beweging te krijgen.’ ‘konijnen kun je zo trainen dat het bijna puppies zijn. Die worden ook zo acht jaar. Dan moet je wel rekening houden met kabels die her en der liggen, zodat het ze niet kapot knaagt.’	Verzorging	2
-	Hanteren	0
-	Kosten	0
		3/21

Dierspecialist 2		
Tekstfragment	Categorie	Punten
‘Een cavia kan niet zo goed buiten, een konijn wel. Het zijn beide wel groepsdieren, dus wij adviseren eigenlijk altijd om of twee cavia’s of twee konijnen te nemen. Eventueel een konijn en een cavia samen kan ook. Het zijn allebei gezelschapsdieren en hebben best veel aandacht nodig. Een cavia kan echt niet alleen zijn, een konijn wel mits het binnen mag staan en heel veel los	Huisvesting	2,5

mag lopen. Dan krijgt het veel aandacht van de mensen in huis. Een cavia moet echt met z'n tweeën, anders is het eenzaam en overlijdt het heel vlug.'		
'een konijn kan binnen alleen, maar dan moet het wel veel aandacht krijgen.'		
'Een cavia kan in 80 centimeter, een konijn is vanaf een meter. Hoe groter hoe beter eigenlijk. Maar nogmaals; heb je altijd de kooi openstaan zodat het vrij rond kan lopen dan kun je ook een kooi van een meter nemen. Wat hier staat zijn ook echt binnenkooien, die kunnen ook niet naar buiten.'		
'het enige verschil is dat een cavia zelf geen vitamine C aanmaakt. Dus die moet echt brokken hebben met toegevoegde vitamine C.'	Voeding	2
-	Natuurlijk gedrag	0
'Een hamster is een nachtdier, dus die begint 's avonds laat pas tot leven te komen. Je ziet dat als je ze overdag een aantal keer wakker maakt, dat ze daar dan echt chagrijnig van worden.'	Leefwijze	3
'Anders krijg je verveling, en dan kunnen ze de kooi kapot maken, of zichzelf kaalplukken. Wil je er toch één, dan kan je hem het beste binnen houden en de kooi regelmatig open zodat het ook los in het huis kan rondlopen. Dan ziet en hoort het je veel vaker, het blijft een gezelschapsdier dat aandacht nodig heeft.'	Verzorging	1,5
'Een konijn is wel makkelijker te hanteren dan een cavia. Een cavia is van nature wat schuwer. Meestal wordt er gekozen voor een konijn, omdat die net wat makkelijker op te pakken is.'	Hanteren	2
'Als het dier echt bedoelt is om mee te knuffelen en op te pakken, dan adviseren we meestal om een konijn te nemen.'		
-	Kosten	0
		11/21

Dierspecialist 3		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Een hamster neemt ook weinig ruimte in. Bij een konijn zit je gelijk aan een veel groter verblijf vast. Een konijn moet je ook met z'n tweeën houden.'	Huisvesting	0,5
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
'Ja die [hamsters] worden – met alle respect – maar twee jaar oud.'	Leefwijze	1
'Het probleem is dat die beestjes [konijnen en cavia's] acht jaar oud worden.'		
'Er zit achter een konijn of cavia meer verzorging, en veel meer verantwoording. Kijk, een hamster kun je in een kooi neerzetten, en als je op vakantie gaat kun je die altijd wel ergens anders tijdelijk kwijt. Een cavia of konijn vergt veel meer verzorging. Vaak kun je testen of het kind bij een hamster ook in staat is om daarna nog iets anders te verzorgen.'	Verzorging	2
'Er zit [bij een hamster] heel weinig verzorging aan. Je moet een keer in de week het hok schoonmaken en gewoon eten en		

drinken geven. Dat is het eigenlijk wel.'		
'hamsters die vergen weinig onderhoud. Dus daar hoeft je niet heel veel kennis voor te hebben.'		
-	Hanteren	0
'Je kunt ze ook met buizen en alles nemen. Die doen het altijd wel goed. Deze zijn ook erg leuk. Maar dat moet je dan wel in overleg doen, want de prijzen lopen nogal uiteen.'	Kosten	1
		4,5/21

Dierspecialist 4		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Bij een cavia en konijn moet je wel opletten dat je ze eigenlijk met z'n tweeën moet houden, een hamster kan het beste alleen gehouden worden.'	Huisvesting	1
-	Voeding	0
'hamsters kunnen dan vrij agressief worden tegen elkaar. Dan vechten ze net zo lang totdat er één niet meer beweegt.'	Natuurlijk gedrag	1
'Hamsters daarentegen kunnen wel aardig chagrijnig worden als je ze overdag wakker maakt.'	Leefwijze	1,5
'Konijnen kunnen wel een jaar of 8 worden, cavia's worden niet zo oud.'		
'Elke week schoonmaken en dagelijks voer en water geven.'	Verzorging	1,5
'Een cavia en een konijn kun je het beste regelmatig uit de kooi halen, bij een hamster is dat niet heel erg nodig, die rent dan snel weg. Als die eenmaal onder de bank zit dan is het moeilijk om hem er onderuit te krijgen.'		
-	Hanteren	0
-	Kosten	0
		5/21

Dierspecialist 5		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Deze kan ook voor een cavia, maar het is niet een hok waar de cavia non-stop in kan zitten. Daar is het te klein voor.'	Huisvesting	2,5
'Een cavia is iets complexer en heeft wat meer ruimte nodig. Die moet ook veel bewegen, en als je een cavia goed wil huisvesten heb je wel een flinke kooi nodig. Daarnaast moet het er ook veel uit om voldoende beweging te krijgen. Een hamsterkooi is al vrij compleet bij aankoop, er zit bijvoorbeeld al een looprad in. We proberen kooien te hebben waar je eigenlijk al redelijk klaar mee bent, niet dat je nog allerlei losse attributen hoeft te kopen. Voor een hamster is het belangrijk dat het een slaapplek heeft, een beweegplek heeft en verder is het hok al compleet. Daarnaast kun je het eruit halen en in een loopbal doen, zodat het door de kamer kan lopen. Ze moeten dus de ruimte hebben om te bewegen.'		
'Ja bij cavia's is het meestal wel minimaal een meter.'		
'Je kan ze [hamsters] wel bij elkaar zetten, maar dan moet je een		

mannetje en een vrouwtje bij elkaar zetten en ze moeten aan elkaar gewend zijn. Anders gaan ze echt vechten, maar dan krijg je natuurlijk jonkies. Dus eigenlijk kun je ze het beste alleen houden. Cavia's zijn echt groepsdieren, dus die moet je minimaal met z'n tweeën houden.' 'Ik heb hier een aantal cavia hokken opgezocht. Dan praat je al snel over 100 bij 50, en deze is zelfs 120 bij 60. Dan heb je een cavia die eigenlijk voldoet aan de wensen van een cavia. Vaak zie je ook dat ze een ren bij de kooi hebben, voor de mooie dagen dat ze ook naar buiten gaan. Dus als je niet de ruimte hebt is een hamster sowieso makkelijker.' 'En als je er twee neemt [cavia's], wat eigenlijk het beste is, kom je al snel op een hok van 120 uit.' 'Je moet ook goede bodemmateriaal hebben. Veel mensen denken dat wat zaagsel wel voldoet, maar door het stof wat daar vanaf komt krijgen ze heel snel ontstoken ogen. Dus je moet een goede bodemmateriaal hebben, er moeten wat watten in zodat ze een nestje kunnen maken.'		
'en die [cavia] moet ook steeds hooi erbij eten.'	Voeding	1
'Hamsters leven solitair, dat betekent dat ze alleen leven.'	Natuurlijk gedrag	1
'Wat handig is aan een Russische dwerghamster is dat je die gewoon overdag kunt houden. Dat je er overdag ook mee kunt spelen. Van oorsprong zijn het wel nachtdieren, maar ze zijn wel al zo doorgefokt dat je ze prima overdag kunt hanteren.' 'Een cavia wordt ook een jaar of zeven acht, een hamster heeft het voordeel dat het maar twee jaar wordt.'	Leefwijze	3
'Verder is het belangrijk om één keer in de week het hok schoon te maken. Als je het bij een hamster vergeet is het niet heel erg, maar een cavia loopt dan op een gegeven moment in z'n eigen ontlasting, dat is niet zo fijn.'	Verzorging	1,5
'Als je het [hamster] van bovenaf op wil pakken kan het schrikken, wil die zich gaan verdedigen en kan gaan bijten. Maar als je het met twee handen opschept is er niks aan de hand.'	Hanteren	1,5
'Ik denk als je alles bij elkaar optelt dan kost het een euro of 70, 80. Dan heb je het compleet.' 'Het ligt er natuurlijk ook aan wat je wil, je kan eventueel ook voor 50 of 100 euro klaar zijn, maar als je het helemaal optimaal wil doen moet je rekening houden met 70, 80 euro.' 'Voer is echt weinig. Bijvoorbeeld dit voer, dan praat je over twee euro waar je wel een maand of twee mee vooruit kunt. Dit is bijvoorbeeld een bodembedekking dat niet stuift, dan praat je over een euro vijftachtig.' 'dus ik denk dat je meer moet denken aan een euro of drie per maand. Je moet ook nog iets van watten hebben. Voor een kleine verpakking moet je ook denken aan twee euro, en met deze zak kun je een paar maanden vooruit. Het voer doe je twee maanden mee en die bodem doe je misschien wel drie maanden mee. Dus je praat echt over een paar euro per maand. Dus in totaal met hok en alles zit je misschien op vier tientjes, wil je het	Kosten	2

iets luxer hebben dan zit je misschien op zes tientjes. Een hamster zelf kost gemiddeld vijf of zes euro?’		
‘Ja, zeker die dwerghamsters zijn niet zo duur. Het kan een keer zeven een een half zijn. Een cavia is tussen de vijf en tien euro, hangt er een beetje vanaf of je hem bij een particulier koopt of bij een dierenpeciaalzaak. Een kooi hiervoor kost ongeveer 65 euro, maar daar heb je wel veel meer verbruiksartikelen. Daar gaat wekelijks echt veel zaagsel bij.’		
		12,5/21

Dierspecialist 6		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘Maar dan moet je hem [cavia] niet alleen houden, want als je vaak aan het werk bent of iets dergelijks dan is een soortgenoot erbij wel fijn.’	Huisvesting	2
‘Je hebt natuurlijk ook dat een hamster in dit formaat hok zit, en een cavia in dat formaat. Dus dat is ook afhankelijk van de ruimte die ze hebben.’		
‘een hamster leeft altijd alleen inderdaad.’		
‘Maar één [konijn] is eigenlijk ook zielig.’		
‘hooi en stro hebben konijnen en cavia’s echt nodig, dat is nog belangrijker dan eten.’	Voeding	1
-	Natuurlijk gedrag	0
‘Een hamster is een nachtdier, dus die wordt wakker zodra het donker begint te worden. Een cavia is echt meer betrokken bij jou, z’n baas. Een hamster heeft toch een beetje z’n eigen leven.’	Leefwijze	2
‘een hamster leeft twee jaar, een cavia leeft zeven jaar.’		
‘Ja, één keer in de week. Konijnen plassen vaak in dezelfde hoek, dus die kun je dan het beste twee keer per week even schoonmaken. Vooral als het warmer is, dat zijn allemaal dingen waar je op moet letten. En iedere dag eten en drinken natuurlijk.’	Verzorging	1,5
‘Bij hamsters is het ook belangrijk dat je ze goed benaderd. Want ze zijn overdag gewoon aan het slapen, en als je het zo pakt worden ze chagrijnig.’	Hanteren	2
‘Maar ik probeer hem rustig van opzij te benaderen, zodat het ook een beetje tijd heeft om wakker te worden.’		
-	Kosten	0
		8,5/21

Dierspecialist 7		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘Het formaat is eigenlijk het belangrijkste, voor een cavia zit je aan dit soort kooien van ongeveer 80 centimeter.’	Huisvesting	2
‘Een konijn is natuurlijk hardstikke leuk, overal op internet staat dat je er twee moet nemen. Dat moet je dus niet doen, daar		

krijg je alleen een hoop problemen mee. Één konijn gaat heel goed, als het maar genoeg aandacht krijgt.' 'De kooien voor een cavia zijn iets kleiner dan een konijn.' 'Een hamster kun je al in kleine kooitjes doen.' 'Een hok, zaagsel, hooi, water etc.' 'Ze [ratten] hebben grote kooien nodig. Een kooi waar ze zich niet uitknagen.' 'Maar ook bij ratten moet je er eigenlijk maar één nemen. Veel mensen nemen er twee, maar dat zou ik niet aanraden.'		
'een cavia heeft gewoon caviavoer. Die heeft extra vitamine C nodig.'	Voeding	1
-	Natuurlijk gedrag	0
'een hamster is 's nachts wakker en slaapt overdag.' 'Ze kunnen leren opzitten en door tunnels rennen over dingen heen laten springen. Dat vinden konijnen leuk en zijn ook wat actiever dan cavia's. Die zijn wat rustiger.' 'een hamster wordt een jaar of twee, soms drie maar dan heb je het laatste jaar niets aan je hamster. Dan ligt het hoogbejaard in z'n nest de hele dag. Een konijn en cavia kunnen rond de 8 jaar worden.' 'Een hamster kan het dag- nachtritme een klein beetje aanpassen.' 'Een hamster rent dus wel altijd rond 's nachts. Je kunt het dus een klein beetje aanpassen.' 'Die [ratten] kunnen waanzinnig veel en zijn ook aan mensen gehecht, overdag en 's nachts actief.'	Leefwijze	2
'Ze [hamsters] zijn hardstikke leuk, die kun je redelijk tam krijgen.' 'Maar dat heeft geduld nodig, dat gaat niet van de een op de andere dag. Het ritme [van de hamster] wordt aangepast, maar als hij vakantie heeft kan hij het niet zomaar om negen uur wakker maken.'	Verzorging	1,5
'een konijn misschien leuker omdat je die kunt knuffelen.' 'Dit is een dwerghamster, heel snel en fragiel inderdaad. Houd je hem iets te hard vast dan knijp je hem dood.' 'Met een konijn kun je wel makkelijk op schoot zitten. Vasthouden en mee knuffelen.' 'Alleen een cavia vind het leuk om geknuffeld te worden, en maakt dan ook geluidjes, wat het konijn niet doet.' 'cavia's vinden knuffelen altijd fijn, een konijn wel vaak maar niet altijd.'	Hanteren	2,5

‘Dan kun je met of zonder interieur, dat hangt van jezelf en de prijsklasse af.’	Kosten	1
‘dat [caviavoer] is ook iets duurder dan konijnenvoer.’		
‘De aanschaf en verzorging van cavia’s en hamsters is wel duurder dan een hamster.’		
		10/21

Dierspecialist 8		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘hamsters zitten het liefste alleen. Als ze eenmaal ouder zijn dan moeten ze uit elkaar want dan gaan ze echt vechten. Konijnen liever zelfs met twee dan alleen. Een cavia maakt in principe niet uit, die kan zowel alleen als met z’n tweeën.’	Huisvesting	1
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
‘Aan een hamster heb je dan eigenlijk niet zo veel. Die slapen overdag.’	Leefwijze	2
‘Hamsters zijn bijna niet tam te krijgen en die slapen ook heel veel.’		
‘Cavia’s kun je in principe gewoon tam maken. Konijnen ook, maar dat doen wij niet meer.’		
‘want ’s nachts zijn ze [hamsters] de hele tijd actief, en overdag slapen ze steeds.’		
-	Verzorging	0
‘Als je ze [hamsters] dan wakker wil maken worden ze een beetje boos, en kunnen ze ook gaan bijten.’	Hanteren	1
-	Kosten	0
		4/21

Dierspecialist 9		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘Bij goudhamsters heb je echt wel een hand vol, die hebben ook een kooi nodig waar ze lekker kunnen klimmen en klauteren. Of als je een dichte kooi hebt dat je in ieder geval zorgt dat er een molentje in zit.’	Huisvesting	1,5
	Voeding	0
	Natuurlijk gedrag	0
‘gemiddeld leven ze [dwerghamsters] 2 á 3 jaar. Sommigen anderhalf. Het zijn natuurlijk nachtdieren. Dus ’s nachts worden ze actief.’	Leefwijze	2
‘Maar die [goudhamsters] krijg je wel wat tammer.’		
‘Een hamster leeft in verhouding ook niet zo lang.’		
‘Dan zit je niet met een konijn zeven of acht jaar, maar met een hamster die wat korter leeft.’		
‘Een cavia kun je wel makkelijker tam maken, dat het ook bij je		

gaat zitten. Bij een hamster kan dat ook wel, maar die moet je dan zo jong mogelijk aanschaffen. Veel in je hand houden, en vaak je hand in de kooi steken. Maar een hamster is een veel sneller diertje.'		
-	Verzorging	0
'Het is wel een heel snel diertje, dus je moet een hamster niet gaan vangen in z'n kooi, want dan draait ie zich om en bijt ie een keertje.'	Hanteren	3
'Vaak wordt er ook wel een konijn of cavia genomen, die zijn wat handzamer en kunnen ook beter bij je op schoot zitten.'		
'Gewoon je hand in de kooi steken dat het er lekker bij kan gaan zitten, en op zo'n manier went ie [hamster] aan de geur van je. Dan kun je ze ook makkelijker tam krijgen.'		
-	Kosten	0
		6,5/21

Dierspecialist 10		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'Het voordeel van een konijn is dat je die goed alleen kunt houden, zou je een cavia nemen – die heb ik nu niet – maar dan moet je er altijd twee nemen. Die moet je echt met z'n tweeën houden. Een Russische dwerghamster kun je ook alleen houden.'	Huisvesting	2
'een hamster gaat heel goed in een klein kooitje die je op de kamer kan zetten. Een konijn kan ook goed binnen, maar die kan ook naar buiten zometeen als het weer wat beter is.'		
'alles moet net iets groter zijn inderdaad. Voor een hamster ben je zo klaar.'		
'Hamsters die kunnen alleen, maar je kunt ook twee vrouwtjes nemen. Dat gaat wel goed samen. Je kunt wel maar één hamster tegelijk oppakken, dus er blijft er altijd eentje achter. Dat is wel weer het nadeel.'		
'Dit hok is speciaal voor een cavia, omdat het te laag is voor een konijn. Een konijn zit ook graag op zijn achterpoten. Het hangt er ook vanaf hoe vaak het konijn uit zijn hok zal worden gehaald. Als het dier vaak eruit mag en los rond mag lopen, dan mag het hok best iets kleiner zijn.'		
'Dit hok is bijna een meter, dan heeft het gewoon lekker de ruimte.'		
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
'Een hamster wordt ongeveer twee jaar oud, dan is het op. Een konijn zit je gelukkig veel langer aan. Ongeveer tussen de acht en 15 jaar, dus wel een stuk ouder.'	Leefwijze	1,5
'Het zijn wel nachtdieren, overdag slapen ze [hamsters] veel, en 's avonds na een uur of vier worden ze wakker.'		
-	Verzorging	0

-	Hanteren	0
‘Bij een konijn is de investering net iets meer.’	Kosten	1,5
‘Hier zijn hokken van 20 euro, plus een hamster van zes, zeven euro en een beetje voer.’		
		5/21

Dierspecialist 11		Punten
Tekstfragment	Categorie	
‘Het makkelijkste om te nemen is een vrouwtje [konijn]. Daar kun je altijd een vrouwtjes bij zetten, een man erbij dat gaat niet omdat je dan een nest hebt. Twee mannetjes bij elkaar gaat niet. Een gecastreerde man kan er wel bij.’	Huisvesting	2
‘Ja dan heb je inderdaad een grote kooi nodig. Konijnen zitten het liefste met een soortgenoot, maar stel je komt thuis en geeft het genoeg aandacht, dan gaat dat ook prima.’		
‘elke dag voer en water en hooi is goed voor de tanden.’	Voeding	0,5
-	Natuurlijk gedrag	0
‘en die slapen overdag. En als het kind slaapt, dan is de hamster wakker. Ze zijn leuk hoor, je hebt mensen die ze wakker maakt overdag, dat gaat wel.’	Leefwijze	1,5
‘Vooral als je hem uit z’n hok laat regelmatig. Een jong konijn is heel snel tam te maken, omdat die net van de moeder afkomt.’		
‘Qua onderhoud valt het allemaal wel mee, Cavia’s en konijnen hebben vaak als je ze langer hebt een bepaalde hoek in het verblijf waar ze poepen en plassen, daar heb je ook voor die driehoeken voor. Die kun je dan eens in de paar dagen legen, het hok blijft zo langer schoon. Dat doen ze niet allemaal trouwens. Voor de rest is het één keer in de week het hok verschonen.’	Verzorging	1
‘Cavia’s zijn iets minder aaibaar, kan wel, maar konijnen willen er iets meer bijzitten.’	Hanteren	2
‘Een cavia zou een stuk minder snel naar je toe komen, konijnen doen dat wel. Cavia’s zijn niet zulke knuffeldieren.’		
‘Je kunt ze [ratten] goed tam maken, ze zijn ook heel leuk. Ze kruipen in je nek en in je mouwen, je kunt ze heel goed tam krijgen.’		
‘Gerbils zijn er ook, die zijn zo snel, leuk om in de kooi bezig te zien, maar te snel. Je laat ze vallen en je bent ze kwijt, niet voor op schoot.’		
‘Als een konijn een maand niet vastgepakt is, en dan komt er opeens iemand, dan kan het schrikken, schoppen en krassen. Een konijn is een prooidier, dus als het van boven wordt gepakt gaat het spartelen. Daardoor kan het krassen, dus je moet opletten dat je de poten ondersteund. Dan is het een kwestie van aaien en dan worden ze rustig. Kinderen pakken konijnen vaak onhandig vast, dan begint het te krabben en denken ze vaak dat ze een vals konijn hebben. Het zijn allemaal oefjes die je op den duurt leert. Een jong konijn went snel aan je en dat is		

het fijnste.'		
-	Kosten	0
		7/21

Dierspecialist 12		Punten
Tekstfragment	Categorie	
'aan het begin heb ik ze altijd bij elkaar zitten. Maar als ze wat ouder zijn, als ze geslachtsrijp worden dan kunnen ze elkaar gaan bijten.'	Huisvesting	1
'Mannetjes moet je nooit twee bij elkaar zetten. Vrouwtjes kan, maar dat is ook geen garantie dat het altijd goed gaat.'		
'Ze maken elkaar meestal af met z'n tweeën. Cavia's kunnen wel met z'n tweeën.'		
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
'Deze goudhamsters zijn vrij rustig, die kleintjes zijn heel vlug, en deze zijn al aardig in de hand gehouden.'	Leefwijze	3
'Die slaapt gewoon overdag, en die komt 's avonds om een uur of half negen z'n nest uit.'		
'Als ik eten pak dan staan ze altijd zo te kijken, net als een hond eigenlijk. Een hamster is meer een dier dat op zichzelf leeft, dat een nestje bouwt en daarin blijft leven.'		
'een hamster maak je één keer per week schoon, dat is zat. Een cavia moet je meerdere keren per week schoonmaken.'	Verzorging	1,5
'Steeds oppakken, steeds voeren, steeds aaien, etc. Dan wennen ze [cavia's] best wel aan je.'		
'Deze mannetjes [hamsters] zijn een stuk rustiger, of je moet ze echt zeer doen, of ze laten schrikken.'	Hanteren	2
'Maar die blijft niet stil zitten zoals een cavia. Een hamster blijft altijd over je schoot heenlopen. Die gaat niet stil bij je zitten.'		
-	Kosten	0
		7,5/21

Dierspecialist 13		Punten
Tekstfragment	Categorie	
-	Huisvesting	0
-	Voeding	0
-	Natuurlijk gedrag	0
-	Leefwijze	0
'een konijn is inderdaad groter, dus alles wordt sneller vies. Maar dat is eigenlijk het enige wezenlijke verschil. Ik denk dat je aan een konijn wel net zo veel hebt als aan een hamster. Cavia's hebben we ook, nu hebben we toevallig twee gladharige, maar soms hebben we ook ruwharige cavia's. Heel soms ook langharige cavia's. Die laatste moet je dan wat meer gaan borstelen enzo.'	Verzorging	1,5
'die kun je echt in huis nemen als een kat, die wordt zindelijk en kun je echt bij je op schoot houden.'	Hanteren	1

-	Kosten	0
		2,5/21

Bijlage IX: Scores verblijven levende dieren per keten

Pets Place	niks	0	0,5	1	-1		
Aantal dieren		26		70			
Combinaties	92				4	154	in 96 hokken
Afmeting		65		31			
Bodembedekking		62	34				
Soort verblijf	96						
Verrijking		39	19	38			
Voeding		73	22	1			
Stro		62	34				
Drinkwater			96				
Huisje		43	53				

Discus	niks	0	0,5	1	-1		
Aantal dieren		32		79			
Combinaties	109				2	185	in 111 hokken
Afmeting		95		16			
Bodembedekking		74	37				
Soort verblijf	111						
Verrijking		64	19	28			
Voeding		76	34	1			
Stro		78	33				
Drinkwater			111				
Huisje		87	24				

Dierspecialist							
	niks	0	0,5	1	-1		
Aantal dieren		22		66		207	In 88 hokken
Combinaties	84				4		
Afmeting		75		13			

Bodembedekking		41	47				
Soort verblijf	88						
Verrijking		40	10	38			
Voeding		62	26				
Stro		45	43				
Drinkwater		1	87				
Huisje		77	11				

Bijlage X: Totale scores individuele vestigingen

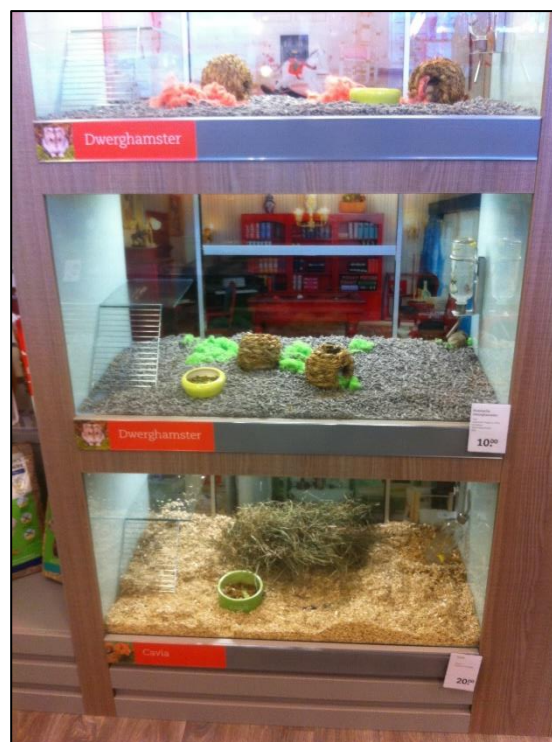
Pets Place	Mondeling		Schriftelijk		Verblijven		Artikelen	
	Behaald	Max.	Behaald	Max.	Behaald	Max.	Behaald	Max.
Heerenveen	8	(21)	18	(21)	19	(54)	8	(20)
Sneek	4	(21)	6,5	(21)	16	(42)	1	(16)
Leeuwarden	5,5	(21)	6,5	(21)	11	(24)	2	(8)
Assen	6	(21)	18	(21)	19,5	(30)	5	(16)
Drachten	7,5	(21)	6,5	(21)	15,5	(30)	2	(12)
Beilen	5,5	(21)	6,5	(21)	13,5	(36)	2	(14)
Joure	0	(0)	6,5	(21)	11	(30)	2	(13)
Heerhugowaard	8,5	(21)	0	(21)	11	(24)	6	(23)
Groningen	3,5	(21)	6,5	(21)	20	(36)	3	(13)
Alkmaar	10	(21)	18	(21)	16	(24)	4	(8)
Lelystad	5,5	(21)	0	(21)	9,5	(18)	3	(11)
Oisterwijk	6	(21)	6,5	(21)	11	(30)	6	(33)
Weert	12	(21)	6,5	(21)	13,5	(30)	6	(27)
Rotterdam	11	(21)	18	(21)	32	(54)	2	(28)
Nijmegen	6,5	(21)	0	(21)	30	(66)	3	(17)
Veldhoven	8,5	(21)	6,5	(21)	12,5	(36)	5	(26)
Discus								
	Mondeling		Schriftelijk		Verblijven		Artikelen	
	Behaald	Max.	Behaald	Max.	Behaald	Max.	Behaald	Max.
Franeker	7,5	(21)	9	(21)	6	(30)	5	(17)
Groningen	4	(21)	18	(21)	14,5	(30)	7	(15)
Hoogezand	4	(21)	4	(21)	14	(30)	3	(16)
Haren	5	(21)	0	(21)	26	(48)	10	(23)
Almere	9	(21)	9	(21)	9	(18)	2	(6)

Weert	3	(21)	18	(21)	14	(30)	6	(27)
Rotterdam	6	(21)	9	(21)	13,5	(30)	12	(28)
Eindhoven	9,5	(21)	0	(21)	11	(24)	3	(39)
Tilburg	9	(21)	0	(21)	16,5	(72)	3	(17)
Oisterwijk	0	(0)	0	(21)	0	(0)	0	(6)
Apeldoorn	6,5	(21)	18	(21)	25,5	(60)	1	(26)
Apeldoorn	3	(11)	0	(21)	13	(36)	1	(13)
Putten	2,5	(21)	9	(21)	27	(60)	2	(29)
Nijkerk	9	(21)	0	(21)	18	(66)	2	(13)
Amersfoort	4,5	(21)	0	(21)	20	(60)	2	(18)
Utrecht	7	(21)	9	(21)	22,5	(66)	2	(17)
Dierspecialist	Mondeling		Schrijftelijk		Verblijven		Artikelen	
	Behaald	Max.	Behaald	Max.	Behaald	Max.	Behaald	Max.
Drachten	0	(0)	0	(21)	0	(0)	0	(5)
Assen	3	(21)	0	(21)	9,5	(30)	3	(18)
Heerhugowaard	0	(0)	0	(21)	0	(0)	0	(14)
Geldrop	11	(21)	1	(21)	15	(42)	1	(19)
Weert	5	(21)	18	(21)	18,5	(48)	2	(13)
Rotterdam	8,5	(21)	14	(21)	27	(54)	8	(40)
Nijmegen	0	(0)	0	(21)	0	(0)	3	(12)
Veldhoven	4	(21)	0	(21)	10,5	(18)	0	(6)
Eindhoven	10	(21)	0	(21)	4	(18)	3	(15)
Boxtel	7	(21)	0	(21)	18	(42)	0	(6)
Raalte	12,5	(21)	0	(21)	0	(0)	0	(6)
Wierden	5	(21)	0	(21)	16,5	(54)	0	(20)
Almelo	4,5	(21)	1	(21)	10,5	(24)	0	(13)
Wezep	6,5	(21)	0	(21)	19	(36)	2	(12)
Nunspeet	7,5	(21)	18	(21)	51	(66)	4	(28)
Dalfsen	2,5	(21)	0	(21)	20,5	(66)	2	(12)

Bijlage XI: Impressie situatie dierenspeciaalzaken

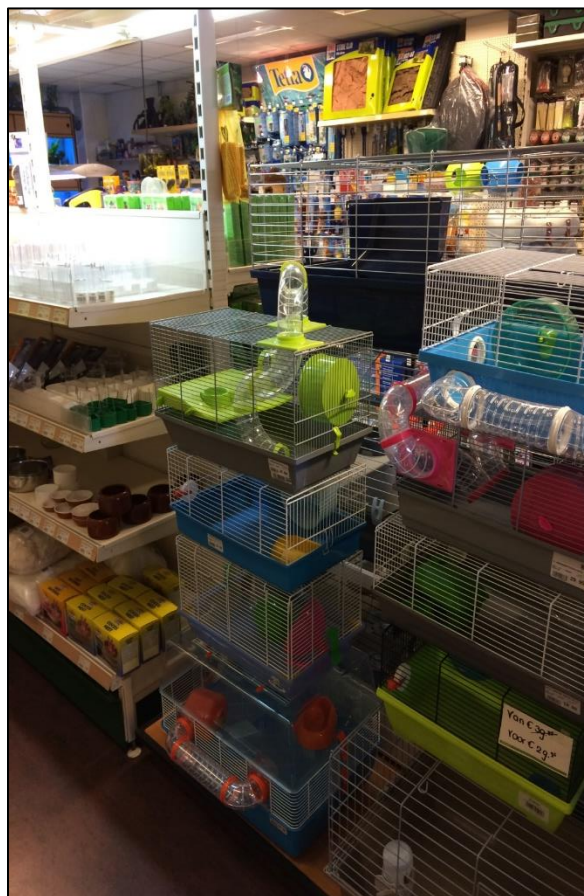
Figuur 5: Verblijven bij een vestiging van Discus die niet voldoen aan de aanbevelingen voor afmetingen.

Figuur 6: Verblijven in een vestiging van Pets Place die voldoen aan de aanbevelingen voor de afmetingen.

Figuur 7: Verblijven in een vestiging van Discus die niet voldoen aan de aanbevelingen voor de afmetingen, geen schuilplaats, en geen verrijkmiddelen hebben.

Figuur 8: Collectie hamsterhokken bij een vestiging van Dierspecialist.

Figuur 9: een konijn zit gehuisvest zonder soortgenoot, schuilplaats of verrijkingsmiddelen.

Figuur 10: Extreme overbevolking, +/- 12 konijnen gehuisvest in één verblijf zonder schuilmogelijkheden en minimale verrijking.

Figuur 11: twee konijnen die ieder apart solitair gehuisvest zijn, zonder verrijkmiddelen, schuilplaats, en de achterse ook zonder hooi.